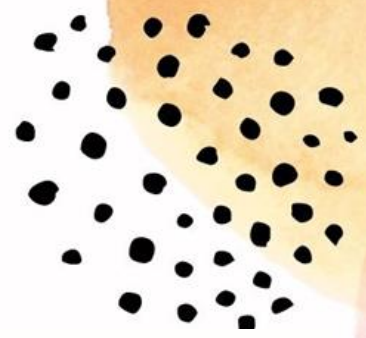

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

International Conference

EU: Building links to Eastern Partnership Countries

**Universitatea
de Stat din Moldova**

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

International Conference

EU: Building links to Eastern Partnership Countries

**Conference Proceedings
Second edition**

March 15-16th 2023

**International Conference „EU: Building links to Eastern Partnership Countries”
Second edition**

SCIENTIFIC COMMITTEE

SIMCIUC Elena, PhD, Head of the Projects and Grants Office, Moldova State University
KHACHATRYAN Robert, PhD, associate professor, Head of Quality Control, Department of Education and Knowledge, ADEK
HOVHANNISYAN Samvel, PhD, associate Professor, Yerevan State University, Armenia
HANGANU Aurelia, Vice Rector for Research and International Relations, Moldova State University
BULIMAGA Tatiana, Head of International Cooperation Department, Moldova State University
TODOROVA Ludmila, PhD, associate professor, Moldova State University
MORARI Cristina, PhD, associate professor, Moldova State University
VASILESCU Grigore, PhD, associate professor, Moldova State University
HAMURARU Maria, PhD, associate professor, Moldova State University, Dean of Faculty of Economic Sciences

EDITORIAL BOARD

SIMCIUC Elena, PhD, Head of the Projects and Grants Office, Moldova State University
BULIMAGA Tatiana, Head of International Relations Department, Moldova State University
TODOROVA Ludmila, PhD, associate professor, Moldova State University
GAVRILAȘ Natalia, lecturer, Moldova State University

DESCRIEREA CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

"EU: Building links to Eastern Partnership Countries", international conference (2 ; 2023 ; Chișinău). International Conference "EU: Building links to Eastern Partnership Countries" : Conference Proceedings, 2nd edition, March 15-16 2023 / scientific committee: Simciuc Elena (head of the project) [et al.]. – Chișinău : [S. n.], 2023 (Print-Caro). – 80 p. : fig., tab.
Cerințe de sistem: PDF Reader.

Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova. – Texte, rez.: lb. rom., engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union.

ISBN 978-9975-180-10-8 (PDF).

3:061.1EU(082)=135.1=111
E 89

"The European Commission support for this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the view of the authors, and Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein"

The Publication is issued within the No. 619953-EPP-1-2020-1-MD-EPPJMO-PROJECT „EUforY – Horizons of Moldova’s European Union Integration: Realities and Perspectives”
(<https://eufory.usm.md/>)

Electronic edition

An electronic edition of the publication is available at <https://eushare-project.eu/ro/blog/>

Editorial correspondence

Copyright rules

All right reserved. No part of this publication may be reproduced, transmitted, or disseminated, in any form, without the permission of the authors.

ISBN 978-9975-180-10-8 (PDF).

Tipografia Print Caro, mun. Chișinău, str. Columna, 170

INTERNATIONAL CONTRACT LAW

DREPTUL CONTRACTULUI INTERNAȚIONAL

Olga TATAR¹,
Comrat State University

ABSTRACT. *International contract law is a constituent institute of the Special Part of the International Criminal Law. The term "international contractual law" is used in foreign literature. Any private transaction permitted by national law may be affiliated with a foreign legal order. Close connection with the legal systems of two or more states" acts as a qualifying feature of a transaction of an international nature. The essence of such contracts is that they concern the legal field of two or more states, when internal contracts concern the legal field of one state. Contracts of an international nature have a one-time, non-permanent nature, without affecting international trade. International commercial contracts are the foundation of international trade, the connecting link of world trade. Based on the above, it can be established that Private International Law is such an effective branch of law that regulates private law relations of a property and non-property nature related to them, regardless of their subject area, aimed at meeting the needs of modern society arising in the international space. Consequently, the subject of private international law is relations aimed at establishing the legal order of two or more states, as a result of the established property and personal non-property rights and interests between private persons (non-sovereign entities). Legal custom has been a constant companion of the formation of law for many centuries, carrying with it the motto: "this is how everyone treated us". For joint existence, establishing the limits of what is permissible, norms were drawn up - strict rules of behavior that allowed controlling the activities of various social groups. These norms - rules reflected the interests and values of people, which connected individuals with society and at the same time established the boundaries of proper behavior of an individual or a social group.*

Keywords: *international law, treaties, international trade, needs of modern society, subjects of law, state, legal custom, rules of conduct.*

REZUMAT. *Dreptul contractual internațional este o instituție constitutivă a părții speciale a dreptului penal internațional. Termenul „drept contractual internațional” este folosit în literatura străină. Orice tranzacție privată permisă de legislația națională poate fi afiliată unei ordini juridice străine. „Legătura strânsă cu sistemele juridice a două sau mai multe state” acționează ca o trăsătură calificativă a unei tranzacții cu caracter internațional. Esența unor astfel de contracte este că ele privesc domeniul juridic al a două sau mai multe state, când contractele interne privesc domeniul juridic al unui stat. Contractele internaționale au un caracter unic, nepermanent, fără a afecta comerțul internațional. Contractele comerciale internaționale reprezintă fundamentul comerțului internațional, veriga de legătură a comerțului mondial. Pe baza celor de mai sus, se poate stabili că Dreptul Internațional Privat este o ramură a dreptului atât de*

¹ Olga TATAR, PhD In Law, Associate Professor, Comrat State University, [ID ORCID_0000-0003-2158-006X](https://orcid.org/0000-0003-2158-006X), e-mail: oleatatar@mail.ru

eficientă încât reglementează raporturile de drept privat de natura proprietății și neproprietăți aferente acestora, indiferent de domeniul lor, vizând satisfacerea nevoile societății moderne care au apărut în spațiul internațional, subiectul dreptului internațional privat îl constituie raporturile care vizează stabilirea ordinii persoanelor juridice din două sau mai multe state, ca urmare a drepturilor și intereselor patrimoniale și personale neproprietate stabilite între persoane private (entități nesuverane). Obiceiul juridic a fost un însoțitor constant al formării dreptului timp de multe secole, purtând cu el motto-ul: „așa ne-a tratat toată lumea”. Pentru existența comună, stabilindu-se limitele a ceea ce este permis, au fost elaborate norme - reguli stricte de comportament care au permis controlul activităților diferitelor grupuri sociale. Aceste norme – reguli reflectau interesele și valorile oamenilor, care legau indivizii de societate și în același timp, stabileau limitele comportamentului adecvat al unui individ sau al unui grup social.

Cuvinte-cheie: *drept internațional, tratate, comerț internațional, nevoi ale societății moderne, subiecte de drept, stat, obicei juridic, reguli de conduit.*

Introduction. The main element of an international commercial contract is recognized as "the location of the commercial enterprises of the parties." Foreign trade transactions include transactions where one of the parties is a foreign individual or legal entity. The main type of international commercial contract is the contract of international purchase and sale of goods. A separate group of foreign trade deals consists of contracts used as a means of financing the main obligation, for example, financial leasing. Since contractual obligations form the foundation of international economic relations, unified international regulation is very effective.

Special collision regulation is defined for transportation and insurance contracts in order to ensure a reliable level of guarantee and protection of passengers and policyholders. For example, the Law on Emergency Situations of Estonia [20]. includes a special section "Insurance contracts", where the following are established: the location of the insurance risk, the right of the parties to free choice, restrictions on the choice of applicable law for life insurance, compulsory insurance.

The autonomy of the will of the parties is the most flexible formula, the application corresponds to the general principle of freedom of contract. For example, US laws define "reasonable" limits of the autonomy of the will. In the theory of law, the term "self-sufficient contract" is known, i.e. a contract that fully resolves all contractual relations of the parties, i.e. when controversial issues arise, they can be settled by the contract itself without reference to the norms of any law. In practice, it is impossible to draw up a contract that is completely independent of national law due to the existence of imperative norms of national legislation that cannot be changed by contractual regulation [40].

The autonomy of the will of the parties concerns the obligation statute of contractual relations. The mandatory statute includes the following questions: interpretation of the contract; content of the contract; execution of the contract; the consequences of non-fulfillment or late fulfillment of the contract; termination of the contract; consequences of contract invalidity [14, p. 412].

Currently, the scope of the liability statute, establishing the statute of limitations, the procedure for calculating monetary liabilities, and determining liabilities from unjust enrichment is increasing. Claims for damages are excluded from the sphere of influence of the obligation statute). Subjects themselves choose the legal system that regulates their rights and obligations and through

which the dispute will be resolved. Disagreements from an invalid contract are resolved according to the law chosen by the parties and established in the contract. Modern collision regulation of contractual relations is based on the principle of the closest connection, which is enshrined in international agreements and national legislation, namely in Art. 1 of the Law on the International Criminal Court of Austria [2]: "The circumstances of the case, which are related to a foreign country, are considered in a private legal relationship according to the legal order with which (they) have the strongest connection. Separate rules on the applicable legal order are considered as an expression of this principle." The principle of the closest connection in the wording of the Austrian Law is the general basis for establishing the law applicable to the entire area of private law relations [15, p. 54-60]. Based on Art. 43-44 of the Law on the Small and Medium Enterprise of Ukraine [24]: "the party that must carry out the performance, which is of decisive importance for the content of the contract, is: the seller - under the sales contract; donor - according to the donation contract; the recipient of an annuity - according to an annuity contract, etc".

Special presumptions are provided for such contracts as: construction contract, contract of simple partnership, i.e. they are not subject to the doctrine of characteristic performance. In relation to contracts that are not provided for in the Civil Code of the Republic of Moldova (unnamed, unnamed), the issue must be resolved in person. The main feature of an unnamed contract (not named, not provided for by law) is that it has its own cause, which is not regulated by legislation [35, p. 65]. Unnamed contracts meet the general requirements of Obligatory Law [28, p. 18-28].

It should be pointed out that the refusal of general conflict binding to the place of residence or to the main place of activity of the party is real when the contract demonstrates a close connection with the law of another country. The choice of the law applicable to the contract, the subject of which is a natural person who uses, acquires or orders movable property, cannot entail the deprivation of such a natural person (consumer) of the protection of his rights. If there is no agreement between the parties on the applicable law to the contract on the creation of a legal entity and the contract that is connected with the fulfillment of the rights of the participant of the legal entity, then the law of the country where the legal entity is established or is subject to establishment shall apply.

Collision problems arise due to the fact that the form of the international commercial contract is not unified. Each state has its own requirements. For example, according to Article 31.1 of the Law on the International Civil Procedure of Ukraine [24]: "The form of the transaction must comply with the requirements of the law applicable to the content of the transaction, but it is sufficient to comply with the requirements of the law of the place of its execution, and if the parties to the transaction are located in different states - the law of the place of residence of the party that made the offer, if otherwise not established by the contract".

According to Art. 124.1 of the Law on International Civil Procedure of Switzerland [32]: "A contract is valid from the point of view of form if it meets the requirements of the law applicable to the contract or the law of the place of conclusion of the contract. When the law applicable to the contract provides for a strictly defined form in order to protect the interests of one of the parties, the form of the contract is subordinated exclusively to the law applicable to the contract, unless this law does not allow the application of the second law.

It should be remembered that there are special imperative conflict rules on the form and procedure of signing transactions, in case of violation of which the contract can be contested. The special form applies to foreign economic transactions, for example, Art. 31.3 of the Law on

Emergency Situations of Ukraine [24]: "A foreign economic agreement, if at least one party is a citizen of Ukraine or a legal entity of Ukraine, is concluded in writing regardless of the place of its conclusion, unless otherwise established by law or an international treaty of Ukraine".

An attempt to unify the form and procedure for concluding foreign trade contracts was made in 1980 by the Vienna Convention, which included the norm of the "rule of declaration" - the right of participating states to agree on this issue in accordance with their national legislation. The validity of the contract from the point of view of the form under the law of one state and its invalidity under the law of another is sometimes used as an independent criterion of conflict of law: from two or more conflicting legal orders, preference must be given to the one by virtue of which this transaction must be recognized as valid (the principle of "favoring the transaction » - *favor negotii*) [14, p. 476]. Questions of the formal validity of contracts are elaborated in detail in the Rome I Regulation. A contract concluded between subjects located in the same country is considered valid in a form that meets the conditions regarding the form provided by the law applicable to the contract, while a contract concluded between subjects located in different countries is considered valid in form, meeting the conditions stipulated by the law of the country where any of the subjects is located at the time of signing, or the law of the state where any of the subjects had their place of residence at that particular time.

Any contract, where the subject of the contract is a real right to immovable property or a lease of immovable property, is subject to the rules regarding the form prescribed by the law of the country where the immovable property is located, when: a) such rules must be observed regardless of the place of signing the contract and outside we depend on the right of the regulating ego; b) it is not permissible to deviate from the prescribed rules. In that case, when the law of the country of establishment of the legal entity includes special requirements regarding the form of the contract on the creation of a legal entity or transaction, then the form of the transaction is subject to the personal law of the legal entity, and if the transaction is subject to mandatory state registration in the Republic of Moldova, the form of this transaction is subject to Moldovan law. c) The form of the transaction with immovable property is subject to the law of the country where the property is located, and with immovable property entered in the state register in the Republic of Moldova, Moldovan law.

Contradictions contained in the norms of national legal systems, which apply to foreign trade transactions, greatly complicate the process of concluding and later executing international commercial contracts. The successful development of international trade directly depends on the elimination of such obstacles through the creation of a uniform legal regime. International organizations such as: UNCITRAL, UNIDROIT have made a huge contribution here. A number of projects developed by UNIDROU formed the basis of international conventions (for example, the Convention on the International Carriage of Goods by Road (CMR), the Convention on the International Carriage of Passengers and Baggage by Road. Within the framework of UNCITRAL, a draft of the Vienna Convention of 1980 was presented, which applies to the purchase and sale between entities whose enterprises are located in different states. This convention recognizes the contractual freedom of the parties. As for the international unification of conflict of laws rules, this issue was resolved by the Hague Conference on International Criminal Law.

In 2008, Regulation (EC) No. 593/2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I) was adopted, the purpose of which is to improve the content of contract law and expand the scope of application of conflict of law rules in it. If it is impossible to assign the contract to one

category, or if it is possible to assign it to several categories, then it is regulated by the law of the country with the usual place of residence of the subject, according to which the execution of the contract is decisive.

The Inter-American Convention on Law, extended to international contracts (1994), contains the definition of international contracts, and unified conflict-of-law norms are also established.

The existence of legal customs is due to their significant changes, namely, the transformation into a subsidiary form of both national and at the same time international law. For example, Ya. V. Trofimov and S. Yu. Krasnov state that "today we should talk about the promising development of scientific developments in legal custom and customary law in civil and other legal sciences [16, p. 15-25]. In Private International Law, such a category as international trade custom is very ambiguous, because in doctrine, in practice there is no unity when using the term trade custom. To begin with, it is necessary to understand the difference between custom and custom. For example, in English legal literature, trade custom is a rule of conduct that is part of a contract. In American law, trade usage refers to the practice relied on by the parties to numerous transactions in a certain area of trade [30, p. 8].

For example, according to the Uniform Commercial Code of the United States (The Uniform Commercial Code): "A trade custom is any practice or order of business relations/methods of conducting trade, the observance of which in certain places, professions or spheres of activity is of such a permanent nature that it justifies the expectation of their compliance is also in connection with this transaction" [37].

According to the commentary to the text of the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods, "in principle, the term "custom" can be understood not only as a rule that is a legal norm and applicable as such (legal custom), but also a rule that is not a legal norm, the applicability of which is based on the fact that it is considered to be part of the will of the parties under the contract (habit) [11]. In practice, it is difficult to draw a line between custom - a rule of law, and custom - not a rule of law, for this it is necessary to proceed from the specifics of the *lex mercatoria*. The main criterion for determining the legal force of a rule is the will of the state, i.e. recognition of custom depends on domestic law.

Thus, Article 1253 of the Civil Code of the Republic of Armenia reads: "the law applicable to relations complicated by a foreign element is determined, inter alia, on the basis of international customs recognized in the Republic of Armenia"[7]. This type of customs should not be confused with customs regulating civil-law relations.

Customs are primary institutional forms of law and fundamental principles of any society and its culture, a condition for its normal existence. Thanks to customs, the spatial-temporal connection between generations is ensured and the stability and stability of the social environment is formed [25].

Private International Law - in the sense that it establishes legal relations between persons belonging to different states, legal relations that go beyond the framework of a separate legal system and require clarification of what law applies to them [29, p. 54]. Relations governed by Private International Law are recognized as international, as they have a transnational nature, i.e. go beyond the borders of the legal system of the state. Thus, Private International Law provides for the regulation of private law relations that arise in the field of international communication. Then the subject of regulation of Private International Law includes private law relations complicated by a

foreign element, the manifestation of which is possible in three variants: 1) the subject of the legal relationship, to whom a foreign person acts; 2) object of legal relationship, which is directly located abroad; 3) a legal fact that binds the legal relationship.

As for the subject of private international law, there are following views in the doctrine of law.

1. Private International Law as a branch of law and a branch of law is the area of civil-law relations in the broadest sense of the word [26, p. 131].

2. The task of Private International Law is to determine the territory to which the effect of a legal norm extends, and thus Private International Law deals, first of all, with the application of the law in space [6, p. 67].

3. The most distinct feature that allows distinguishing public relations within the framework of private international law is their connection with the legal order of two or more states, as well as with the system of international law [1, p. 87].

Private International Law can be considered both in a broad and a narrow sense: in a narrow sense, it represents a set of norms that regulate civil-law relations with a foreign element. "According to the opinion of Professor F.F. Martens, Private International Law in the narrow sense could be called international civil law, along with which there would be international family law, international labor law, international arbitration and procedural law" [13, p. 43]. Private International Law in a broad sense is a set of norms that regulate international relations of a private law nature, be it civil, family, currency, labor, procedural). Primarily civil and commercial relations. Relations of a private law nature are marital, labor, land, currency, customs, i.e. any property and related personal non-property relations between private subjects of law [12, p. 117].

It should be noted that the subject of legal regulation of Private International Law includes not only civil-law relations, but also relations in the currency, financial, tax and customs spheres, and at this stage of the state's development, these issues are the most important [4, p. 54].

In accordance with Art. 1 of the Law of Romania No. 105 of 1992 "On Private International Law" [22] the relations of Private International Law include civil, commercial, labor, civil-procedural and other private law relations with a foreign element.

Law of Ukraine No. 2709- IV dated 23.06.2005 "On Private International Law" [23] applies to private law relationships that are connected to one or more legal systems other than the Ukrainian legal system at least through one of its elements. According to Art. 1 of this law, private relations are relations based on the principles of legal equality, free expression of will, property independence, the subjects of which are physical and legal entities.

The most real codifications of Private International Law determine the scope of its action by means of: the competence of local courts in the international sphere (Section 2, Article 2 of the Belgian Law of July 16, 2004 "On the Code of Private International Law" [36]), the law applicable to private law relations with an international element (h (2) of Article 1 of the Code of Private International Law of Bulgaria 42/17. 2005)[10], regarding the provision of foreign law relating to the subject of the case (chapter (2) of Article 2 of Law No. 5718 dated November 27, 2007 "On the Turkish Code of 2007 on Private International Law and International Civil Procedure" [19]), determination of the legal order in case of circumstances of the case that are related to the law of a foreign state , and, accordingly, the application of the rules of procedural law during proceedings in this case (Article 1 of the 1998 Law of Georgia "On Private International Law" [21]).

Thus, defining the subject of Private International Law, we come to the following conclusions:

1. The legislative base of a number of states fixes the concept of a broad understanding of the essence of Private International Law;

2. A characteristic and constitutive feature of private law relations is their subject composition, namely, relations arise between private individuals and are based on the principles of legal freedom, equality between the participants of relations, expression of will, as well as property independence);

3. Relationships between private individuals constitute the subject of Private International Law regardless of their scope;

4. The subject of Private International Law includes questions of applicable law, as well as questions of a procedural nature.

It should be noted that M. I. Brun was the first to introduce the concept of "foreign element" into legal circulation [5, p. 176], however, it is impossible to note the unambiguous definition of this concept, because it causes quite a few disputes.

1. We note that the foreign element is not an element of the legal relationship, it would be more correct to speak of foreign characteristics combined into two groups related to two structural elements of the relationship - participants and activity. Participant (subject), acting as an element of the legal relationship, and not his citizenship; the object of the legal relationship is not the location of the thing itself, but the thing, for a legal fact that took place on the territory of a certain state, there is no place in the legal structure [31, p. 89].

2. The very definition of a foreign element is used in Private International Law to establish in law those legal entities in respect of which both non-domestic and foreign law can be applied. The foreign element, expressing in the most abstract form the peculiarity of transnational private law relations, creates a connection between the relation and foreign law [27, p. 43-53].

The concept of "foreign element" can be fixed in different ways. Based on clause (2) h (1) of Art. 1 of the Law of Ukraine No. 2709- IV dated 23.06.2005 "On Private International Law" [23] states that: "Foreign element is a feature characterizing private law relations that are regulated by this Law and manifest in one or more of the following forms: at least one participant is legally related a foreigner, a stateless person or a foreign legal entity; the legal object is located on the territory of a foreign state; a legal fact that affects the emergence, modification or termination of a legal entity, had or is taking place on the territory of a foreign state".

According to the Civil Code of the Republic of Moldova No. 1107-XV of 06.06.2002[8], namely Book V of Section I "General Provisions on Private International Law" ch. (1) and part (2) of Art. 2576 provides: "The law applicable to private law relations complicated by a foreign element is determined on the basis of international treaties, one of the parties of which is the Republic of Moldova, this book, laws of the Republic of Moldova and international rules recognized by the Republic of Moldova. If it is impossible to determine in accordance with ch . (1) applicable law, the law of the state shall be applied, with which the private law relationship, complicated by a foreign element, is most closely connected".

Regarding the legislation of the Russian Federation, namely the Civil Code of the Russian Federation No. 14-FZ dated January 26, 1996 [9] according to clause (1) of Art. 1186 of the Civil Code of the Russian Federation" The law applicable to civil law relations with the participation of foreign citizens or foreign legal entities or civil law relations complicated by another foreign element, including in cases when the object of civil rights is located abroad, is determined on the basis of international contracts of the Russian Federation , this Code, other laws (p. 2 of ar. 3) and

customs recognized in the Russian Federation. However, the presence of a foreign element in the legal relationship can take many forms, because of this it is difficult to classify them.

Private International Law is designed to regulate the relations between private individuals who are subject to the laws of various states, in addition, to eliminate conflicts that have arisen and to create unique approaches to regulating private law relations. Hence the main specificity of Private International Law, which consists in the establishment and application within the framework of the law and without going beyond the national legal system of those legal norms that are valid and applied in other states. The possibility of subordinating the legal relationship to the law of two or more states is the basis for recognizing the international character of such a legal relationship [17, p. 65].

As a rule, the legal system is divided into public and private law, however, such a division is conditional. For example, in public law, elements of private law can be found, for example, the rules of land law, which regulate the rights of private individuals in the event of their acquisition of a land plot. A large number of public norms with private law effect are norms of administrative law [26, p. 137].

Commonly known branches of private law, which, as a rule, are: labor law, family law, represent a collection of both private and public law regulations. If we turn to labor law, then the termination of the employment contract, caused by the initiative of the administration, or the imposition of any disciplinary penalty are public-law in nature. Regarding the norms governing family relations, be it the marriage with a foreign citizen or the establishment of the place of residence of the spouses, they will also have a public legal character [33, p. 48-57]. Business law, banking law, etc. are not excluded. their peculiarity consists in the regulation of non-authoritative relations arising between private subjects of law, as a result of the resolution of both property and personal non-property interests.

The presence of a foreign element makes it possible to combine private law relations with other legal systems. The legal relationship of relations with the legal systems of two or more states is a consequence of the presence of a foreign element in private law relations [12, p. 121]. The presence of a foreign element in the legal relationship does not yet form a connection with foreign law. It is necessary to have some specific circumstance with which the norms of the law of several states connect the creation, modification or termination of legal relations [27, p. 43-53].

A legal fact is a circumstance that is inherent in the essence of this legal relationship. The significance of a legal fact in Private International Law is significant because it arises within the framework of the legal order of a foreign state [1, p. 89]. It is important to note that the relationship between the foreign element and the subject itself is special when the foreign element is not manifested from the personal status of the subject itself, but as a result of the presence of subjective law abroad. The very legal connection between the legal orders of several states is revealed in the analysis of a legal fact produced by a court with the purpose of establishing the applicable law.

In our opinion, an urgent modern problem is the problem of private law relations that can be traced on the Internet, where information communication of a private law nature arises, where on the one hand the user is the consumer of the information resource and the direct creator of the given information resource, where each of the listed elements may refer to a foreign state, because The Internet space network has both an international and a very global character.

Based on the above, it can be established that Private International Law is such an effective branch of law that regulates private law relations of a property and non-property nature related to

them, regardless of their subject area, aimed at meeting the needs of modern society arising in the international space. Consequently, the subject of private international law is relations aimed at establishing the legal order of two or more states, as a result of the established property and personal non-property rights and interests between private persons (non-sovereign entities). Legal custom has been a constant companion of the formation of law for many centuries, carrying with it the motto: "this is how everyone treated us". For joint existence, establishing the limits of what is permissible, norms were drawn up - strict rules of behavior that allowed controlling the activities of various social groups. These norms - rules reflected the interests and values of people, which connected individuals with society and at the same time established the boundaries of proper behavior of an individual or a social group [33, p. 48-57].

Trade terms (types of contracts) were formed for a long time until they finally acquired the quality of customs of international trade. In order to unify the practice of foreign trade turnover, the ICC has prepared unified international rules for the interpretation of terms (Incoterms). This is a kind of unofficial codification of international trade customs, which makes it possible to obtain a single meaning of trade terms that are very often used in foreign trade. A substantial revision of Incoterms took place in 1990, the purpose of which was the use of computer communication, various changes in cargo transportation, during which the following terms were excluded: FOR/FOT and FOB-airport. Already in the Incoterms edition in 2000, maximum efforts were made to achieve maximum uniformity of terms, for example, in Incoterms-2000, instead of the concept of "reasonable term", the expression "ordinary term" was used.

Incoterms-2010 is currently in force. Subjects of an international commercial contract have the right to use any edition of Incoterms, where international sales contracts and the distribution of their rights and obligations are disclosed in detail. The rules of interpretation apply to the sales contract. Incoterms strictly distributes the obligations of the parties: the seller's obligation to transfer the goods to the buyer's disposal, transfer it to the carrier or deliver it to the destination; distribution of risk between the parties. The rules regulate the obligations of the parties for customs clearance of the goods, their packaging, the buyer's obligation to accept the delivery and confirm the fulfillment of the seller's obligations. Incoterms connects the transfer of risk with the transfer of the goods and does not connect it with other circumstances, such as the moment of concluding the contract. None of the conventions listed above regulates the transfer of property rights or other real rights related to goods. When the moment of the transfer of ownership rights is not initially established in the contract, each subject establishes it according to the norms of his national legislation. The main problem in international trade is the problem of safety of goods and courts. Considering that the majority of countries have increased requirements regarding security, Incoterms-2010 introduces the obligation of both subjects to provide, if necessary, information on customs clearance. In Incoterms-2010, special importance is given to the delivery of goods during transportation by various modes of transport, and all terms are divided into two groups: a) delivery conditions applicable to the transportation of goods by any mode of transport- EXW, FCA, CPT, CIP, DAP, DAT, DDP; b) terms of delivery applicable to cargo transportation only by sea or inland water transport - FAS, FOB, CFR, CIF. In Incoterms, some types of contracts are formulated regarding the conditions of transportation of goods, transfer of risks, customs burdens, i.e.: a) group "E" (shipping); b) group "F" (main transportation not paid); c) group "C"; d) group "D" (arrival) [14].

11 terms form 11 types of contracts, where all conditions are divided into four categories based on the degree of participation and responsibility of the seller for transport, customs and other

burdens: 1. Group "E" (shipment): EXW (ex-factory). These are the most burdensome conditions for the buyer and the least burdensome for the seller. The seller is obliged to deliver the goods to the buyer on time at or near the manufacturer, using any mode of transport. 2. Group "F" (main transportation not paid by the seller): a) FCA (freight forwarder) - free from the carrier; b) FAS (free along side) - free along the ship's side; c) FOB (free on board) - free on board. The seller is obliged to deliver the goods to the means of transport specified by the buyer, without organizing transportation. When: FCA - any type of transport is used; FAS and FOB - sea and inland water transport is used. 3. Group "C" (main transportation paid by the seller): a) CFR (cost and freight); b) CIF - cost, insurance and freight; c) SRT - freight paid to; d) CIP - freight charges and insurance paid to. The main obligation of the seller is to conclude a contract of carriage without bearing the risk of loss or damage to the cargo after loading the goods onto the chartered vessel. When: CRT and CIP - any transport is used; CFR and CIF - sea and domestic air transport is used. Contracts under the conditions of groups F and C represent shipment (shipment) contracts. Insurance issues are related only to CIF and CIP (the seller is obliged to provide insurance for the benefit of the buyer). 4) Group "D" (delivery): a) DAP (free delivery point) - delivery at the point. This condition is used instead of DAF, DES and DDU (Incoterms-2000); b) DAT (free terminal) - delivery at the terminal. This condition is used instead of DEQ (Incoterms-2000); c) DDP (free warehouse) - delivered with payment of duty. These are the most burdensome conditions for the seller - he bears all the costs. Group D conditions are arrival agreements. All of them are used for transportation by any type of transport. Incoterms do not require any formal adherence to them. According to the legislation of Spain, Iraq, Ukraine, this document is mandatory for all import operations. According to the legislation of Germany, Austria, and France, Incoterms acts as a legal custom, in case the parties do not agree otherwise.

If there is no reference to Incoterms in the contract, then the document is to be used as a normal course of business [39, p. 78]. Incoterms is applicable in international commercial transactions, when goods cross the border.

The term *lex mercatoria* is used to denote the entire array of both national and international, i.e. This is an autonomous legal order, an independent legal system created not by a state or a group of states, but directly by subjects of international trade [3, p. 94]. *Lex mercatoria* is an international commercial law that unites norms of direct action and eliminates a priori conflicts between the legal systems of different states [13, p. 65]. By its nature, "*lex mercatoria*" is a system of non-state regulation of international trade. In 1992, UNCITRAL developed the Legal Manual on International Countertrade Transactions, where the purpose of the Manual was to assist parties who concluded countertrade transactions. In 1994, UNCITRAL adopted the Model Law on Procurement of Goods (Work) and Services, which contains norms aimed at ensuring competitive conditions, transparency, honesty and objectivity in the procurement process.

In 1994, the Administrative Council of UNIDRUA approved the Principles of International Commercial Contracts (UNIDRUA Principles). Initially, 120 articles were compiled, then 185 articles, and subsequently 211 articles. A number of scholars consider this document to be the material of the *lex mercatoria* concept [3, p. 107]. The UNIDROIT principles are identical to the *lex mercatoria* and are formulated for global application to international contracts. Principles are nothing more than rules of a recommendatory nature used by subjects of international commercial contracts. For them, there are no state approvals, but only an expression of the will of the parties. The principles are designed for universal application in relation to any commercial transactions [18, p. 43].

The principles of UNIDRUA fix the freedom of the form of the contract, its good faith and obligation, formulate the specific conditions of international commercial contracts, resolve the contradiction between standard and unexpected conditions and the problem of pro forma conflict, establish the possibility of the existence of implied obligations [14, p. 513]. The Principles of European Contract Law were developed on the basis of the UNIDROIT Principles. This document is presented as part of the preparation of the European Code of Private Law. European principles cover international transactions and transactions of a "domestic" nature, i.e. European principles are general rules of contract law that can be applied to any transaction. European principles are part of the *lex mercatoria* system; containing general provisions of contract law and relating to general provisions of obligation law. European principles and principles of UNIDROIT are a kind of codes of universal and regional international treaty law.

The contract of international purchase and sale of goods is a type of international commercial contract. Movable material things act as the subject of the contract of international purchase and sale of goods. Vienna Convention of 1980 [38] acts as an international legal document that regulates international sales in trade. Those relations that are not regulated by the Convention are regulated by customs. For the application of the Convention, the nationality of the parties, their civil or commercial status is not so significant.

The Convention defines the procedure for concluding an international commercial contract. The moment of conclusion of the contract is determined by the doctrine of receipt of the offer, which comes into force from the moment of receipt by the addressee, and the contract is recognized as concluded at the moment of acceptance of the offer. The place of signing the contract is the place of acceptance. An offer is nothing more than an offer addressed to one or more persons. Acceptance - a statement of the addressee of the offer, representing agreement with the offer. Acceptance of the offer takes effect from the moment the offeror receives the consent. The Convention fixes the deadline for acceptance, namely received within the deadline set by the offeror; when the term is not specified, then within a reasonable time. According to the terms of the Convention, the quantity, quality, description and packaging of the goods must correspond to the terms of the contract. The Convention does not answer the question of the transfer of ownership from the seller to the buyer. Such questions are permissible through the autonomy of the will of the parties. Issues that are superficially covered in the Convention are resolved according to the general principles on which the Convention is based. The following are the general principles of the Vienna Convention: a) freedom of contract; b) the dispositive nature of the provisions of the Convention; c) good faith in international trade; d) presumption of validity of trade custom; i) the connection of the parties with a stable practice of their interrelatedness; f) cooperation in the fulfillment of obligations; g) criterion of "reasonableness"; k) the opportunity requires the actual performance of the obligation; l) the distinction between essential and non-essential is violated.

UNIDRUA principles regulate the situation use standard conditions when concluding a contract, namely - standard conditions are provisions presented in advance by one party for common and repeated use and applied without negotiations with the other party. When the parties have reached an agreement other than the standard conditions, the contract is considered concluded by means of the agreed conditions and other conditions that coincide with each other in essence.

The Vienna Convention represents the achievement of a compromise between the continental and Anglo-Saxon legal systems, it does not regulate issues of statute of limitations.

The contract can be terminated by agreement of the parties or in writing (if it is stipulated in the contract). Termination of the contract releases both parties from their obligations under the contract. The Vienna Convention of 1980 provides for the possibility of unilateral termination of the contract only in one case - failure of the other party to fulfill its obligations is a material breach of the contract or if the contract is not performed within an additional reasonable period [14, p. 538].

Conclusions

Based on the above, it can be established that Private International Law is such an effective branch of law that regulates private law relations of a property and non-property nature related to them, regardless of their subject area, aimed at meeting the needs of modern society arising in the international space. Consequently, the subject of private international law is relations aimed at establishing the legal order of two or more states, as a result of the established property and personal non-property rights and interests between private persons (non-sovereign entities). Legal custom has been a constant companion of the formation of law for many centuries, carrying with it the motto: "this is how everyone treated us". For joint existence, establishing the limits of what is permissible, norms were drawn up - strict rules of behavior that allowed controlling the activities of various social groups. These norms - rules reflected the interests and values of people, which connected individuals with society and at the same time established the boundaries of proper behavior of an individual or a social group.

References:

1. Anufrieva, L.P. Correlation of international public and Private International Law (comparative study of legal categories): dissertation. Moscow. 2004. 454 p.
2. Austria's Emergencies Act of 1978 Date of visit [20.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/040101>.
3. Bakhin S.V. Sublaw (international summaries of unified contract law). St. Petersburg. 2022. 328 p.
4. Bekyashev, K.A., Khodakov, A.G. Private International Law: a collection of documents. Moscow. 1997. 317 p.
5. Brun, M.I. Private International Law: A course taught at the Moscow Commercial Institute, Moscow. 1981. 276 p.
6. Cheshire, J., North, P. Private International Law. Moscow. 1982. 321 p.
7. Civil Code of the Republic of Armenia No. ZR-239 dated July 28, 1998. [citation 20.11.23]. Available: https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=2998.
8. Civil Code of the Republic of Moldova No. 1107-XV dated 06.06.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86. Republished in: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, no. 66-75 (6989-6998) dated 01.03.2019.
9. Civil Code of the Russian Federation No. 14-FZ of January 26, 1996. [date of visit 20.11.2023]. Available: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_76306/.
10. Code of Private International Law of Bulgaria 42/17 of 2005 Date of visit [20.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/041701>.
11. Commentary on the text of the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods. [citat 20.11.23]. Available: <https://www.cisg.info/komentariy-yurlit.php>.
12. Dmitrieva, G.K. Private International Law: textbook. Moscow. 2012. 365 p.
13. Erpyleva N.Yu. Private International Law: textbook. Moscow. 2021. 274 p.

14. Hetman-Pavlova, I.V. Private International Law: textbook for masters. Moscow: Yurayt Publishing House. 2013. 987 p.
15. Ispaeva G.B. Peculiarities of conflict regulation of contractual obligations. A: *Consultant Plus*. 2020, p. 54-60.
16. Ivanov R.L. Types of legal customs. In: *Herald of Omsk University. "Law" series*. 2021. Volume 18, No. 2. p. 15-25.
17. Kalensky, P. Trends of private international law. Prague. 1991. 187 p.
18. Kukin A.V. Principles of UNIDRUA international commercial contracts: basic provisions, legal nature. Moscow. 2005. 433 p.
19. Law No. 5718 dated November 27, 2007 "On the Turkish Code of 2007 on Private International Law and International Civil Procedure". Date of visit [20.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/data/2016/04/05/1126272656/%D0%A2%D1%83%D1%80%D1%86%D0%B8%D1%8F%202007.pdf> .
20. Law of Estonia on Emergencies and Disasters of 2002. Date of visit [19.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/NE>.
21. Law of Georgia of 1998 "On Private International Law". Date of visit [20.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/050301>.
22. Law of Romania No. 105 of 1992 "Applicable to the Regulation of Private International Law Relations". Date of visit [20.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/041301>.
23. Law of Ukraine No. 2709- IV of June 23, 2005 "On Private International Law". Date of visit [20.11.2023]. Available: <http://www.singlewindow.org/docs/61>.
24. Law on Emergency Situations of Ukraine No. 2709- IX of June 23, 2005 Date of visit [20.11.2023]. Available at: <http://www.singlewindow.org/docs/61>.
25. Lomakina I.B. Customary law: institutional aspect. St. Petersburg, 2015. 298 p.
26. Lunts, L.A. Course of private international law. Moscow. 2002. 284 p.
27. Makovsky, A.L. The problem of the nature of private international law in Soviet law. In: *Problems of perfection of Soviet legislation. Proceedings of VNIISZ*. Moscow. 1984, No. 29, p. 43-53.
28. Nicolae M. Dreptul comun al contractelor nenumite, București: Universul Juridic, 2017 . p. 18-28.
29. Pereterskiy, I.S., Krylov, S.B. Private International Law. Moscow. 1990. 265 p.
30. Ramzaitsev D.F. About the importance of customs in international trade. In: *International trade customs*. Moscow. Vneshtorghizdat 1998. p. 8-16.
31. Rubanov, A.A. Theoretical foundations of international interaction of national legal systems. Moscow. 1996. 231 p.
32. Swiss Emergencies Act of 1987 Date of visit [20.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/042901>.
33. Tatar O. International trade usage and principles in private international law. In: *Law and life*. 2023, p. 48-57.
34. Tatar, O. Private International Law: Study guide: (course of lectures) / Tatar Olga. – Comrat: [S. n.], 2033 (A&V Poligraf). – 270 p. ISBN 978-9975-83-275-5.
35. Tatar, O. Unnamed Contracts as a Means of Updating the Contractual System of the Republic of Moldova. Monograph. Typ. "A&V Poligraf". Comrat. 2021. 287 p.
36. The Belgian law of July 16, 2004 "On the Code of Private International Law ". Date of visit [20.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/041801>.

37. United States Uniform Commercial Code. (The Uniform Commercial Code). [citat 20.11.23]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/0201>.
38. Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods, 1980. Date of visit [20.11.2023]. Available: <https://www.cisg.info/tekst-venskoj-konvencii-polnostyu.php>.
39. Vilkova N.G. International rules for the unification of trade terms. Moscow. 2018. 187 p.
40. Zelenin A. Incoterms: evolution of content and problems of application. Date of visit [19.11.2023]. Available: <http://www.legas.ru/incoterms3>.

INTERNATIONAL PROPERTY LAW

DREPTUL INTERNAȚIONAL AL PROPRIETĂȚII

Olga TATAR²,
Comrat State University

ABSTRACT. *Property law is a set of legal rules governing such property relations in which authorized persons can exercise their rights to property (things) without the need for positive actions of other persons. The acquisition and termination of ownership and other real rights to property are determined by the law of the state in whose territory the property was located or was located at the time of the action.*

The signs of property rights are: a) Property rights are provided for by civil law. b) The right in rem is an absolute right, namely, in the event of a collision between its owner and an unlimited number of subjects on whom the obligation is assigned, the rights of the bearer of the right in rem are not violated. c) The right of ownership accompanies a thing as a result of its transfer to other persons, the so-called right of inheritance. If the owner of a thing withdraws from possession of the thing against his will, he still remains the owner and is not even deprived of the right to reclaim the thing from someone else's illegal possession. d) Property rights are preferential rights; in case of contradictions between property and liability rights, priority will be on the side of property rights. e) The object of property rights are individually defined things. The central institution of property law is the right of ownership. The legal content of property relations is manifested through a set of subjective exclusive rights of the owner, through the triad of the following components: possession, use and disposal. The owner of a thing has the right to dispose of the thing at his own discretion and not to allow any influence on the thing by other persons.

Keywords: *property law, property relations, acquisition and termination of property rights, obligations, subjects, individual thing, priority.*

REZUMAT. *Dreptul proprietății este un set de reguli juridice care reglementează astfel de relații de proprietate în care persoanele autorizate își pot exercita drepturile asupra proprietății (lucrurilor) fără a fi nevoie de acțiuni pozitive ale altor persoane. Dobândirea și încetarea dreptului de proprietate și a altor drepturi reale de proprietate sunt determinate de legea statului pe teritoriul căruia imobilul se afla sau se afla la momentul acțiunii.*

Semnele dreptului de proprietate sunt: a) Drepturile de proprietate sunt prevăzute de legea civilă. b) Dreptul real este un drept absolut, și anume, în cazul unei coliziuni între titularul său și un număr nelimitat de subiecți cărora li se cede obligația, drepturile titularului dreptului real nu sunt încălcate. c) Dreptul de proprietate însoțește un lucru ca urmare a transmiterii acestuia către alte persoane, așa-zisul drept de moștenire. Dacă proprietarul unui lucru se retrage din posesia lucrului împotriva voinței sale, el rămâne totuși proprietar și nici măcar nu este lipsit de dreptul de

² Olga TATAR, PhD In Law, Associate Professor, Comrat State University, [ID ORCID 0000-0003-2158-006X](https://orcid.org/0000-0003-2158-006X), e-mail: oleatatar@mail.ru

a revendica lucrul din posesia ilegală a altcuiva. d) Drepturile de proprietate sunt drepturi preferențiale; în caz de contradicții între drepturile de proprietate și cele de răspundere, prioritate va fi de partea drepturilor de proprietate. e) Obiectul drepturilor de proprietate sunt lucruri definite individual. Instituția centrală a dreptului proprietății este dreptul de proprietate. Conținutul juridic al raporturilor de proprietate se manifestă printr-un ansamblu de drepturi subiective exclusive ale proprietarului, prin triada următoarelor componente: deținerea, folosirea și înstrăinarea. Proprietarul unui lucru are dreptul de a dispune de lucru la propria discreție și de a nu permite vreo influență asupra lucrului de către alte persoane.

Cuvinte-cheie: dreptul proprietății, raporturile de proprietate, dobândirea și încetarea drepturilor de proprietate, obligații, subiecte, lucru individual, prioritate.

Introduction. The subject of any contract is the "object of the contract", i.e. that to which the performance of all obligations under the contract is directed. Let's take, for example, a lease agreement", namely Art. 1288 of the Civil Code of the Republic of Moldova [5], where it is stated: "Under the lease agreement, one party (the lessor) undertakes to provide the other party (the lessee) with possession and use for a certain period of time of the land plot and / or other agricultural property, and the latter undertakes to pay the rent. For the purposes of this chapter, agricultural property is understood as basic assets (agricultural land, including those located within the boundaries of settlements and land of the reserve fund, machines, equipment and equipment for performing agricultural work, constructions, including hydrotechnical platforms, places intended for the storage of agricultural products with adjacent territory, animals used in the agricultural process and, depending on the circumstances, movable assets". Regarding commercial contracts, it should be noted that they have a special object - a movable thing *in the form of goods*. Every trade involves the presence of an object of trade, therefore, in trade turnover there is an offer of goods and the demand for this product. The primary demand for the product, as it is known, gives rise to the offer. To satisfy the demand, the producer (producer) creates a product that takes the form of a product, which, in turn, is necessary in order to be sold [8, p. 19].

Consequently, not every manufactured or created thing can acquire the status of a commodity. As a distinctive feature of the product, its potential opportunity to be sold, i.e. the possibility of concluding a remunerative transaction makes a thing a commodity, therefore, the commodity value is an integral criterion of the commodity. When there is a demand for a product, the manufacturer produces an item with the properties of the product, however, due to the peculiarities of the market structure and the properties of the product, the manufacturer does not always manage to find a consumer specifically for this product. For this, the goods need to be promoted from one entity - the producer to another entity - the consumer. Such a movement of goods on commodity markets is possible through the conclusion of various transactions [18, p. 78].

From the above, it is possible to record three stages of the movement of goods:

- a) production of goods;
- b) product promotion on the market;
- c) consumption of goods.

Such a step-by-step chain allows you to reveal the consumer essence of the product, which boils down to promoting it from the manufacturer to the consumer through a system of paid transactions and achieving the final result - the use of the product as intended.

Commodity (thing) is a multifaceted concept. At the same time, the economic and legal purpose of the goods should be clearly distinguished. If we consider it from an economic point of view, then this is everything that can satisfy the emerging need and is offered to the market with a further goal - this is to attract the attention of the buyer, the further acquisition of the goods by the buyer, and finally the use of the goods for their intended purpose. A product is a product of labor activity intended for sale [14, p. 92].

In this sense, both physical objects, services, and various ideas, etc., can act. If viewed from a civil-law point of view, objects of civil rights that have a materialized form are recognized as goods. For commercial turnover, the product has special significance, because is the central object of commercial contractual relations. The Civil Code of the Republic of Moldova does not contain a legitimate definition of goods, it is found only in the form of things. The category of goods in civil law is synonymous with the category of object of civil law. The majority of objects of civil rights appear in the economic form of goods and, by virtue of this, are included in the concept of civil (property) turnover [17, p. 396].

Things are the most common, traditional object of purchase and sale, on which the legal regulation of this institute is focused. According to Art. 1108 of the Civil Code of the Republic of Moldova[5]: "According to the contract of sale, one party (the seller) undertakes to transfer ownership of the item to the other party (the buyer), and the buyer undertakes to accept it and pay the stipulated price for it", i.e. it is about the fact that any thing is recognized as a thing, be it: movable or immovable, divisible or indivisible, individually defined or determined by family characteristics, consumable and non-consumable, with the exception of money (except foreign currency), there are still a number of other laws and legal acts regulating the sale and purchase of certain types of things.

For a long time, the possibility of buying and selling property rights was called into question. Yes, "the purchase and sale of *property rights* loses its distinguishing features, merging in part with the assignment of rights under obligations, and from a legal point of view, such a replacement of a precise concept associated with known consequences with a broad and indefinite concept gives few advantages", but the wide spread of [15, p. 317] transactions in paid concession of property rights led to the necessity of their regulation.

It is very important to divide things as follows: financial and commercial property belongs to the category of intangible property rights from securities and negotiable instruments. Financial property is understood as monetary paper (bonds, promissory notes, checks), documents expressing the right to participate in companies or companies (shares, shares). Regarding commercial property, these are goods distribution documents that express the right to receive goods (for example, a bill of lading). As the main classification of real property objects, this is the division of things into movable and immovable property, where immovable property means things that are located in the same place and that have individual characteristics. As for movable things, they can be moved and replaced by other homogeneous things.

According to French legislation, immovable property includes land and related structures, forests, and immovable property includes machines, raw materials used in enterprises, cattle in the estate, but when we separate all these objects from the composition of the estate, then they will become movable. Also under the concept of real estate should be added rights established on land, such as easements, usufructs, mortgages, and other types of property, including incorporeal ones, are recognized as movable.

For example, in the USA and England, the terms movable and immovable property are used in the case of relations that are directly related to foreign law. Real estate is land and everything that is inseparably connected with it, for example, buildings, structures, crops, etc., the rest of the property is movable property. The 1985 Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and Their Recognition appeared as a demand for the unification of property rights [20].

At the European level, a special unified international legal regulation of property relations was formed. For example, Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950 [7]: "Every physical or legal person has the right to respect for his property. No one can be deprived of his property, except in the interests of society and under the conditions stipulated by law and general principles of international law".

As for the European Court regarding this issue, it interprets the concept of property more broadly and refers to the objects of property rights as any private right that represents property value. In order to qualify the object of the legal relationship as property, the European Court has developed the following criteria: a) The presence of a sign of economic value, namely, the property has an economic value determined in monetary form on the basis of objective criteria, b) The presence of a sign of reality, namely, the property is in cash and must be legally registered in the name of the person interested in it.

The main role in the regulation of property rights and other real rights, which are directly related to the foreign legal order, is occupied by national conflict of laws law. Regarding real estate, the principle that the right of ownership of such property is subject to the law of the place where the thing is located applies. For example, according to §36 of the Law on Emergencies of China [2]: "The right of the place in which it is located applies to real rights to immovable property". This law defines the content of ownership of real estate, the form, procedure and conditions for the transfer of property rights. The solution to the issue of conflict regulation of movable property is very difficult. In most countries, the law of the location of the property is considered to be the principle of conflict of interest for determining property rights to movable property. For example, in Art. 21 of the Law on Emergencies of Azerbaijan [12] stipulates the following: "The origin and termination of real rights to property are established by the law of the country where this property is located". If the right of ownership arose according to the law of the place where the thing is located, then this right is preserved even when the thing is transported across the border. It should be noted that all legal systems recognize the extraterritorial nature of property rights. However, according to Art. 66 of the Code of Civil Procedure of Bulgaria [6] "When changing the location of a thing, the rights acquired on the basis of the law of the state in which the thing was located cannot be exercised in a way that may lead to a violation of the law of the state in which its new location is located". The law of the place where the thing is located determines the scope of the property right.

As a result of moving things from one state to another, the content of the owner's rights changes at the same time. The right of ownership of a thing acquired abroad is recognized, but its content is determined not by the law of the place of acquisition of the thing and not by the personal law of the acquirer [13, p. 211], but by the law of the place where the thing is located. §37 of the Law on IPR of China [3]: "The parties may choose the law applicable to real rights to movable property. If the parties have not made a choice, the law of the place in which the movable property was located at the time of the occurrence of the legal fact shall be applied. This principle of the law of location is also significant in solving the issue of protection of a *bona fide* purchaser. According to the civil legislation of Belarus, namely Art. 1123 of the Civil Code of Belarus [9] establishes that

the law of the country where the property is located or the law of the court of the country shall be applied to the protection of property rights and other property rights at the choice of the applicant. The law of the country in which the property is located applies to the protection of property rights and other real rights to immovable property.

In the legislation of such countries as: Bulgaria, Belgium, namely in Art. 90 of the Belgian Emergencies Code [19] provides for the conflict regulation of such a category of things as cultural heritage, cultural values: "If a thing, which the state considers included in its cultural heritage, left the territory of this state, in a way that is considered illegal, then the demand for return is governed by the law of this state, or at the option of the latter, by the law of the state in whose territory the thing is located during the recovery. If the law of the state, which considers the thing to be part of its cultural heritage, does not provide protection to a *bona fide* acquirer, the latter may request the protection provided to him under the law of the state in whose territory the thing is located at the time of vindication".

In a number of countries, the principle of Roman law is applied: the risk passes to the buyer at the moment of the contract, regardless of whether the buyer has the right of ownership of the sold goods (*periculum est emptoris*) [11, p. 367].

This principle is expressed in the legislation of Japan and Switzerland. Regarding countries such as Great Britain and France, the principle (*res perit domino*) applies there - the risk is borne by the owner. The moment of transfer of risk coincides with the moment of transfer of ownership. The moment of emergence and termination of the right of ownership of one or another property, which is the subject of the transaction, is established according to the law of the place of the transaction, in the event that if not otherwise established by the agreement of the parties, however, if there is no clause on the applicable law in the agreement, then the *lex loci contractus* will apply - a conflict of law binding to the law of the place of conclusion of the transaction.

When applying Incoterms in international trade, both the moment of transfer of ownership and the moment of transfer of risk are recognized as independent categories. In Incoterms, certain importance is given to establishing the moment of transfer of risk.

An appropriate way of regulating the issue is the application of the autonomy of the will of the parties, as it is provided in §38 of the Law on Emergencies of China [4]: "Parties can choose the law applicable to the emergence of real rights to movable things during their transportation. If the parties have not made a choice, the law of the place of destination of the thing shall be applied. The best option for regulating the rights to the property complex is the autonomy of the will of the parties and the splitting of the conflict binding.

Foreign investments are those tangible and intangible assets that belong to legal entities and individuals of one state and that are located in the territory of another state with the subsequent purpose of extracting profit. As a rule, investments are divided into direct investments and indirect investments. What direct investment entails is the creation of joint ventures and enterprises invested by foreign investors, moreover, these same foreign investors manage the enterprises. The main pursued goal of such direct investment is the maximum optimization of the use of funds, at the expense of minimal taxes and costs for intermediaries. The main points that provide foreign investors with certain advantages [16]: a) the possibility of repatriation of income; b) the possibility of performing their functions through branches of a foreign legal entity. Several levels are distinguished in the legal regulation of investment relations: the international legal level and the intrastate level. The manual developed and adopted by the World Bank in 2010 [10] on the

coordinated survey of direct investments contains: "this manual is a unique tool for calculating global aggregate indicators and determining the geographical distribution of direct investment balances and thus provides significant new information about the degree of globalization and ensures an increase in the overall the quality of data on direct investments in the world as a whole.

Investment disputes are resolved through a conciliation procedure. The Seoul Convention contains a definition of traditional non-commercial risks, which are risks associated with currency exchange, war, and civil unrest. Within the framework of this Convention, a system of state and private insurance at the national level was created, which was supplemented by an international multilateral system of insurance of foreign investments.

Bilateral international agreements on mutual encouragement and protection of foreign investments are the most flexible instrument in the regulation of investment relations. Agreements of this type are concluded with the aim of ensuring the maximum protection of capital investments of the other contracting state on the territory of one contracting state, as well as to obtain a guarantee of the unhindered export of the currency part of the profit and protection against non-commercial risks. Such international agreements on the mutual protection of investments of their kind, the mutual obligation of states will be freed from the forced withdrawal of capital investments.

Capital investments involve any property values, in particular: 1) shares and other forms of participation in enterprises; 2) rights arising from any contributions made for the purpose of creating economic values; 3) immovable property, as well as all types of rights related to it; 4) intellectual property rights (patents, trademarks, names of places of origin of goods, company names, industrial designs, copyrights, technologies and "know-how"); 5) rights to carry out economic and commercial activities, provided on the basis of a law or contract, relating to exploration, development, exploitation and conservation of natural resources [11]. Each of the parties to the agreement ensures the protection of capital invested in its territory. The arising dispute is considered: a) by the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce; b) ad hoc arbitration court. Resolving disputes, the arbitration court is based on: a) the provisions of the Agreement; b) according to the norms of the national legislation of the country in whose territory capital investments are placed; c) on the basis of norms and generally recognized principles of international law. Most states do not contain codifying norms in their national legislation on foreign investments.

Those states that pursue policies aimed at actively attracting foreign capital adopt special investment codes. These states include: Poland, Argentina, China. The legal regime of foreign investments and activities of foreign investors for their implementation cannot be less favorable than the regime for property, property rights and investment activities of legal entities and individuals.

One of the main methods of attracting foreign investment is the creation of free economic zones (SEZs). According to the opinion of UN experts, "SEZs are restricted industrial areas, representing a part of the country's territory with a duty-free customs and trade regime, where foreign companies producing products mainly for export enjoy a number of tax and financial benefits" [11].

The International Association for the Development of Free Zones (MARSEZ) defines a free economic zone as a special territorial and economic formation, favorable to economic, scientific, technical, ecological and social development, specially created by additional delegation of rights and powers [1].

The following are the general principles of FEZ functioning: a) absence of customs duties; b) preferential taxation regime; c) free circulation of convertible currency; d) provision of a wide range of benefits and privileges. The term "free economic zone" is collective. FEZ is a defined territory with favorable economic conditions for both national and foreign entrepreneurs who are recognized as owners of individual legal status. Prominent and characteristic features of FEZ are: a) foreign trade privileges; b) fiscal benefits; c) financial benefits; d) administrative benefits; i) separate zone management system.

The classification of SEZs is as follows: a) Trade and warehouse zones, representing small territories without a permanent population and enjoying customs freedom, namely, you can import goods in any volume without paying duty. b) Export- production zones are zones of a specialized type with a high degree of industrialization, i.e. part of the territory of the state, which has clear borders and is prepared for industrial development. c) The research park is a type of SEZ based on the integration of highly developed production, science and education, the purpose of which is the development and implementation of modern technologies. d) Complex SEZ is an "open" city or a special district that uses elements of different types of SEZ. According to the degree of integration into the national and international economy, it was divided into two types of SEZs: a) closed zones oriented to the external market; b) integration zones integrated into the national economy.

Depending on the mode of functioning of the SEZ, it is customary to divide it into open zones and closed zones. Despite the fact that there are differences in the concepts that exist between foreign trade zones, industrial zones and science parks, all of them are united by the state zonal policy of the USA, namely: the creation of an environment that stimulates innovative and entrepreneurial activity. For example, in China, SEZs have broad autonomous rights in the field of attracting foreign capital, as well as the establishment of a preferential regime for foreign trade activities. Special economic zones were created in the cities of Shenzhen, Xiamen, Zhuhai and Shantou. Regarding the granting of benefits, this right falls within the competence of the Ministry of Science and Technology, not local authorities, which in turn brings significant benefits to the Chinese economy, namely: a) favorable conditions for attracting foreign investments are created; b) new technologies and advanced techniques are attracted; c) the problem of the lack of jobs is solved; d) natural resources are effectively used; i) export profit increases; f) the economy as a whole develops better.

Conclusions

Property law is a set of legal rules governing such property relations in which authorized persons can exercise their rights to property (things) without the need for positive actions of other persons. The acquisition and termination of ownership and other real rights to property are determined by the law of the state in whose territory the property was located or was located at the time of the action.

The signs of property rights are: a) Property rights are provided for by civil law. b) The right in rem is an absolute right, namely, in the event of a collision between its owner and an unlimited number of subjects on whom the obligation is assigned, the rights of the bearer of the right in rem are not violated. c) The right of ownership accompanies a thing as a result of its transfer to other persons, the so-called right of inheritance. If the owner of a thing withdraws from possession of the thing against his will, he still remains the owner and is not even deprived of the right to reclaim the thing from someone else's illegal possession. d) Property rights are preferential rights; in case of contradictions between property and liability rights, priority will be on the side of property rights. e)

The object of property rights are individually defined things. The central institution of property law is the right of ownership. The legal content of property relations is manifested through a set of subjective exclusive rights of the owner, through the triad of the following components: possession, use and disposal. The owner of a thing has the right to dispose of the thing at his own discretion and not to allow any influence on the thing by other persons.

References:

1. Boguslavskiy M.M. Private International Law: textbook. Moscow. 2021. 287 p.
2. China's Emergencies and Disasters Law. Date of visit [17.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/VA>.
3. China's Emergencies and Disasters Law. Date of visit [18.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/VA>.
4. China's Emergencies and Disasters Law. Date of visit [19.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/VA>.
5. Civil Code of the Republic of Moldova No. 1107-XV dated 06.06.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86. Republished in: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, no. 66-75 (6989-6998) dated 01.03.2019.
6. Code of the Ministry of Emergency Situations of Bulgaria 2005 Date of visit [17.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/041701>.
7. European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950. Date of visit [16.11.2023]. Available: <https://www.coe.int/ru/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols>.
8. Frunze Yu.I. Civil law (separate types of obligations): (textbook). Chisinau. 2017. 219 p.
9. GKBelarus. Access data [17.11.2023]. Available: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=HK9800218>.
10. Guidelines for the coordinated survey of direct investments 2010. Date of visit [17.11.2023]. Available: <https://www.imf.org/external/russian/np/sta/cdis/2009/120109r.pdf>.
11. Hetman-Pavlova, I.V. Private International Law: textbook for masters. Moscow: Yurayt Publishing House. 2013. 945 p.
12. Law of the Republic of Azerbaijan On Private International Law of 2000 Date of visit [17.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/070801>.
13. Lunts L.A. Course of Private International Law. In 3 volumes. Moscow. 2002. 311 p.
14. Puginsky B.I. Commercial law of Russia. Moscow. 2010. 292 p.
15. Shershenevich G. F. *Textbook of Russian civil law* (based on the 1907 edition). Moscow. 1995. 654 p.
16. Sokolova T.V. Peculiarities of creating organizations with foreign investments. Date of visit [17.11.2023]. Available: http://click.begun.ru/kick/jsp?url=4vrIyEhYbHFwip_NeNVSukeEIVSYto_hb3_9BN_SgPvBhWxnrLaol_Ki8yxpr8VE.
17. Sukhanova E.A. Civil law: textbook. Moscow. 2006. 549 p.
18. Tatar, O. Private International Law: Study guide: (course of lectures) / Tatar Olga. – Comrat: [S. n.], 2033 (A&V Poligraf). – 270 p. ISBN 978-9975-83-275-5.
19. The Belgian law dated July 16, 2004 "On the Code of Private International Law". Date of visit [17.11.2023]. Available: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/041801>.
20. The Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and Their Recognition of 1985. Date of visit [16.11.2023]. Available: https://lexcorp.com/ru/trust/hague_convention/.

SOLUȚII BAZATE PE INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ APLICATE ÎN DOMENIUL SIGURANȚEI RUTIERE

Viorel BULIMAGA³
Universitatea de Stat din Moldova

INTRODUCERE. Conform statisticilor Organizației Mondiale a Sănătății (OMS), anual la nivel global sunt înregistrate circa 1,3 milioane de persoane decedate în urma accidentelor rutiere, iar statele pierd 3-5% din PIB-ul anual. ONU a adoptat o rezoluție privind transportul rutier sigur care subliniază rolul automobilelor inovatoare și al tehnologiilor digitale și este în corelare cu foaia de parcurs a Secretarului General al ONU pentru cooperarea digitală. De asemenea, inițiativa ar trebui să contribuie la reducerea în jumătate a deceselor și traumatismelor în urma accidentelor rutiere la nivel mondial până în 2030, precum și la asigurarea accesului la sisteme de transport sigure, accesibile și durabile. Republica Moldova, la fel, și-a declarat intenția de a reduce cu cel puțin 50% numărul de accidente grave din traficul rutier din 2020 până în 2030. [1]

Odată cu integrarea tehnologiei Inteligenței Artificiale (IA) în autovehicule, numărul evenimentelor rutiere poate fi redus semnificativ, deoarece aceste sisteme inteligente pot ajuta la prevenirea coliziunilor și la atenuarea impactului acestora. Erorile comportamentului uman în conducerea vehiculului, precum viteza excesivă, conducerea imprudentă, telefonul mobil, consumul de alcool, și alți factori care pot distra atenția pot avea consecințe ireparabile.

Astfel, funcțiile de asistență pentru șofer alimentate de IA, cum ar fi avertismentele de părăsire a benzii de rulare, controlul adaptiv al vitezei de croazieră, frânarea automată de urgență și monitorizarea unghiului mort s-au dovedit deja eficiente în prevenirea accidentelor cauzate de șoferii distrași sau somnolenți. Aceste sisteme avansate folosesc senzori și camere pentru a monitoriza în mod continuu condițiile drumului și pentru a alerta șoferii despre potențiale pericole. În cazul unei coliziuni iminente sau a unui pericol, aceste sisteme pot prelua conducerea și aplica măsuri de frânare de urgență.

La rândul lor, drumurile gestionate de sisteme inteligente îmbunătățesc vizibilitatea, interacționează cu vehiculele autonome și interconectate și controlează rutele, contribuind la o experiență de conducere mai sigură. Drumurile moderne alimentate cu inteligență artificială folosesc datele de trafic de la mii de camere, detectoare, semafoare și parchimetre, în primul rând pentru a reduce accidentele rutiere, pentru a îmbunătăți eficiența rutieră, a atenua congestionarea și, pe termen lung, pentru a ajuta planificatorii urbani să elimine blocajele în trafic.

1. Soluții bazate pe IA aplicate pentru siguranța vehiculelor

Odată cu avansarea progresului tehnologic, producătorii de autovehicule au reușit să conceapă și să implementeze sisteme bazate pe inteligența artificială pentru a face conducerea autovehiculelor mai sigură. Aceste sisteme realizează funcții de la asistarea șoferilor pe drum până la predicția și prevenirea accidentelor.

Potrivit cercetătorilor [2], sistemele inteligente pot realiza funcții de suport în conducere și prevenire a accidentelor în câteva moduri.

³ Viorel BULIMAGA, doctorand, Școala doctorală Științele Naturii, USM; Email: viorel.bulimaga@ani.md; Tel.079500205

a) Sisteme de prevenire a coliziunilor. Una dintre cele mai mari contribuții ale IA la siguranța rutieră este capacitatea de a anticipa potențialele coliziuni și de a lua măsuri preventive. Analizând datele de la camere, senzori radar și alte surse, sistemele de prevenire a coliziunilor alimentate cu inteligență artificială pot detecta obiecte de pe drum, cum ar fi pietonii, vehiculele sau obstacolele și pot alerta șoferul prin semnale vizuale sau audio. În cazul unor sisteme avansate, AI poate, de asemenea, să aplice frânele în mod autonom sau să conducă vehiculul departe de pericol.

b) Sisteme de asistență pentru șofer. Sistemele de asistență pentru șofer dotate cu inteligență artificială devin din ce în ce mai comune în vehiculele moderne. Aceste sisteme folosesc diverși senzori și camere pentru a monitoriza împrejurimile vehiculului și oferă feedback în timp real pentru a ajuta șoferii să ia decizii în siguranță în timpul conducerii. De exemplu, sistemele de avertizare la părăsirea benzii folosesc algoritmi de recunoaștere a imaginilor pentru a monitoriza marcajele benzii și pentru a alerta șoferii dacă ies neintenționat din banda lor.

c) Managementul traficului. Odată cu creșterea congestionării traficului în zonele urbane, gestionarea fluxului de trafic a devenit o preocupare majoră pentru autoritățile din întreaga lume. Pentru a rezolva această problemă în mod eficient, orașele se îndreaptă către soluții inteligente de gestionare a traficului care utilizează algoritmi IA pentru a analiza date în timp real din diverse surse, cum ar fi camere de supraveghere, dispozitive GPS de pe vehicule.

Tehnologia de detectare și prevenire a coliziunilor este una dintre cele mai importante progrese în domeniul siguranței rutiere. Prin utilizarea inteligenței artificiale (AI), vehiculele sunt acum capabile să detecteze potențialele coliziuni și să ia măsuri proactive pentru a le preveni. Acest lucru a redus foarte mult numărul de accidente pe drumuri, făcând conducerea mai sigură decât oricând.

Fig.1. Schița senzorilor de captare a datelor în sistemele inteligente de asistență în conducere și prevenire a coliziunilor [3]

Începutul tehnologiei de detectare și prevenire a coliziunilor: ideea tehnologiei de detectare și prevenire a coliziunilor a fost introdusă pentru prima dată de Mercedes-Benz în 2009 cu sistemul

lor „Pre-Safe”. Acest sistem folosea senzori pentru a analiza pericolele potențiale, cum ar fi frânarea bruscă sau virajul și a aplicat automat frânele pentru a preveni o coliziune. Cu toate acestea, odată cu dezvoltarea AI, tehnologia de detectare și prevenire a coliziunilor a devenit și mai avansată.

Sistemele avansate de asistență pentru conducătorul de vehicul prezintă un exemplu elocvent de IA care revoluționează detectarea și prevenirea coliziunilor între vehicule. Aceste sisteme folosesc diverși senzori, cum ar fi camere, radar, lidar și senzori ultrasonici pentru a monitoriza împrejurimile vehiculului. Algoritmii IA analizează datele acestor senzori în timp real pentru a detecta potențialele coliziuni și pentru a oferi avertismente sau pentru a întreprinde acțiuni precum frânarea automată, corectarea direcției sau controlul adaptiv al vitezei de croazieră pentru a preveni accidentele.

Pot fi menționate următoarele funcționalități ale sistemelor avansate de asistență pentru conducătorul de vehicul:

a) Evitarea coliziunilor. Sistemele de evitare a coliziunilor conduse de inteligență artificială utilizează date de la senzori pentru a identifica obiectele din calea vehiculului, cum ar fi – alte vehicule, pietoni sau obstacole. Aceste sisteme pot interveni autonom prin reglarea vitezei, a direcției sau a frânării vehiculului pentru a preveni sau atenua coliziunile.

b) Detectarea pietonilor și a bicicliștilor. IA permite vehiculelor să detecteze și să urmărească pietonii și bicicliștii, chiar și în scenarii complexe de trafic. Această capacitate este vitală pentru prevenirea accidentelor care implică utilizatori vulnerabili ai drumurilor și este posibilă prin algoritmi de vizualizare pe computer, antrenați să recunoască formele și mișcările umane.

c) Asistență pentru menținerea benzii. Sistemele de menținere a benzii de circulație alimentate cu inteligență artificială folosesc camere pentru a monitoriza marcajele benzii și poziția vehiculului pe bandă. Atunci când sistemul detectează părăsirea neintenționată a benzii de circulație, poate furniza avertismente sau poate conduce ușor vehiculul înapoi pe banda corectă pentru a preveni coliziunile.

d) Detectarea punctelor moarte. IA ajută vehiculele să identifice obiectele din punctele moarte prin intermediul datelor radar și ale senzorilor. Când un vehicul este pe cale să schimbe benzile și există un alt vehicul în unghiul mort, sistemele IA pot emite avertismente șoferului, prevenind coliziunile periculoase.

e) Recunoașterea indicatoarelor rutiere. Algoritmii IA pot recunoaște și interpreta indicatoarele și semnalele de dirijare a circulației. Aceste informații pot fi folosite pentru a alerta șoferul cu privire la limitele de viteză, indicatoarele de interdicție sau alte reguli de circulație, contribuind la prevenirea coliziunilor și la siguranța traficului.

f) Sisteme de frânare de urgență. IA este o componentă crucială a sistemelor de frânare de urgență, care poate detecta coliziunile iminente și poate aplica automat frânarea de urgență, dacă șoferul nu reacționează în timp util. Aceste sisteme pot reduce semnificativ gravitatea accidentelor sau chiar le pot preveni în totalitate.

g) Adaptive Cruise Control (ACC): sistemele ACC folosesc IA pentru a menține o distanță sigură de urmărire față de vehiculul din față, ajustând viteza vehiculului. Această caracteristică ajută la prevenirea coliziunilor din spate prin încetinirea sau accelerarea automată.

h) Întreținere preventivă. IA este aplicată pentru a prezice și a preveni defecțiunile mecanice care ar putea duce la coliziuni. Analizând datele senzorilor vehiculului, IA poate identifica problemele cu frânele, anvelopele sau alte componente critice, înainte ca acestea să devină un pericol pentru siguranță.

i) Fuziunea datelor. IA excelează în fuzionarea datelor de la multipli senzori și surse, cum ar fi camere video, radar, lidar și GPS, pentru a crea o înțelegere comprehensivă a mediului adiacent vehiculului. Această fuziune multimodală a datelor îmbunătățește acuratețea detectării pericolului de coliziuni.

k) Vehicule autonome. Deși sunt încă în proces de dezvoltare, vehiculele cu conducere autonomă se bazează foarte mult pe IA pentru a naviga și a preveni coliziunile. Aceste vehicule folosesc algoritmi avansați pentru a lua decizii în timp real privind viteza, direcția și interacțiunile cu alte vehicule și pietoni pentru a asigura siguranța în trafic.

2. Soluții bazate pe IA aplicate pentru siguranța infrastructurii rutiere

Utilizarea Sistemelor inteligente de management al transportului (SIMT) nu se limitează doar la monitorizarea și raportarea congestiunilor în traficul rutier, acestea contribuie semnificativ la eficiența desfășurării și siguranța traficului [4].

SIMT oferă informațiile necesare în timp real pentru a reduce timpul de călătorie pentru pasageri și pentru a crește siguranța și confortul conducătorului de vehicul. Prin integrarea cu un sistem de supraveghere video existent, SIMT pentru a detecta și clasifica vehiculele care încalcă regulile de circulație. Astfel, un contravenient rutier poate fi identificat și sancționat în baza legii.

În plus, SIMT asigură controlul fluxului de trafic, contribuind la reducerea aglomerației și la prevenirea accidentelor rutiere prin:

- monitorizarea distanței dintre vehiculele aflate în mișcare și pietoni la intersecții;
- citirea numerelor de înmatriculare;
- detectarea încălcărilor semnalului roșu al semaforului, depășirea vitezei, conducerea imprudentă, utilizarea neconformă a telefonului mobil și neaplicarea centurilor de siguranță.

Aplicațiile de monitorizare a drumurilor și de gestionare a traficului folosesc date de la mii de camere de trafic și sisteme de supraveghere video. IA oferă opțiuni de detectare îmbunătățite în raport cu metodele tradiționale de vizualizare pe calculator, oferind o urmărire mai fiabilă și mai precisă a tuturor utilizatorilor drumului prin algoritmi, care se adaptează automat la schimbările de iluminare și condițiile meteorologice.

Inteligența artificială din camerele de trafic permite de a simula cu mai multă acuratețe mișcarea și comportamentul tuturor utilizatorilor de drum, de la pietoni și bicicliști la autobuze și camioane și noi mijloace de transport, cum ar fi trotinetele electrice, care pot provoca incidente rutiere suplimentare

Senzorii de presiune rutieră permit măsurarea greutateii și vitezei vehiculelor în timp real pentru a aplica reglementările de circulație și detecta eventuale abateri în trafic.

Indicatoarele de circulație inteligente îi ghidează pe șoferi cu privire la modul de utilizare a drumului mai sigur și mai eficient. Tehnologia inteligentă poate trimite un mesaj vocal despre ceea ce ar trebui să urmeze un șofer de vehicul pentru a evita confuzia cu mai multe semnale de dirijare a circulației.

Rețelele de gestionare a traficului, care utilizează camere de monitorizare a vitezei, contribuie la sporirea siguranței rutiere și la reducerea aglomerației, avertizând în timp real șoferii despre condiții periculoase de trafic și trimițând semnale automate de comutare a fluxului pentru redirectionarea traficului. De exemplu, vehiculele pot fi redirectionate pentru a preveni situații cum ar fi sectoarele de drum înzăpezite.

Semafoarele inteligente, care captează date de la camerele de supraveghere sau vehiculele inteligente, pot colecta date despre traficul curent pe diverse sectoare de drum și în intersecții. Pe

baza acestor informații, ele pot gestiona regimul de semnalizare pe măsură ce condițiile drumului evoluează. De exemplu, pot acorda prioritate vehiculelor cu regim prioritar de circulație, precum ambulanțele și vehiculele de pompieri, astfel încât pietonii să nu înceapă traversarea drumului în acest moment și să nu ocupe banda de deplasare de urgență.

Concluzii.

Aplicarea sistemelor bazate pe IA în construcția vehiculelor oferă beneficii incontestabile, precum:

a) Siguranță sporită. Cu aplicarea sistemului Adaptive Cruise Control (ACC), șoferii sunt scutiți de preocuparea să ajusteze în mod constant viteza în funcție de condițiile de trafic. Acest lucru reduce în mod semnificativ oboseala și crește siguranța rutieră generală, deoarece minimizează erorile umane.

b) Confort îmbunătățit. Prin reducerea accelerației și frânării constante, sistemului ACC oferă o experiență de condus mai fluidă atât pentru șoferi, cât și pentru pasageri. Sistemul funcționează perfect în situații de trafic intens, unde mișcările frecvente de oprire și deplasare pot fi obositoare pentru șoferi.

c) Permeabilitate sporită al traficului: deoarece sistemul ACC menține viteze constante cu intervale adecvate între vehicule, ajută la reducerea congestionărilor legate de necesitatea frecventă de încetinire și accelerare.

Utilizarea Sistemelor inteligente de management al transportului contribuie la sporirea gradului de siguranță al pasagerilor, reducerea incidentelor și congestionărilor în trafic. Tehnologiile aplicate oferă o conducere confortabilă și sigură, determinând conducătorii de vehicule să conducă mai precaut. Infrastructura rutieră alimentată cu inteligență artificială le sugerează conducătorilor auto să respecte anumite reguli în trafic, să mențină o distanță de siguranță între vehicule, să prevină coliziunile cu pietonii, să rămână pe banda corectă și să ia toate măsurile de precauție necesare. Implementarea inovațiilor bazate pe IA prioritizează siguranța traficului, acordând asistența necesară conducătorilor de vehicule pentru navigarea pe drumurile aglomerate și conștientizarea eventualelor pericole.

Referințe:

1. ARNĂUT, TUDOR. Studiu de politici publice: De ce trebuie să investim în siguranța rutieră? IPRE, Chișinău, 2022. (<https://ipre.md/2022/06/22/studiu-de-politici-publice-de-ce-trebuie-sa-investim-in-siguranta-rutiera-2/>)
2. NOUMAN, MOHAMMAD et al. Revolutionizing Road Safety: How AI Is Making Driving Safer Than Ever. (<https://www.linkedin.com/pulse/revolutionizing-road-safety-how-ai>)
3. OWEN, RICHARD, SMITH, CRAIG and URSACHI, GEORGE. Road Danger Prediction Classic models, AI models and Data Challenges. In: *Roundtable on Artificial Intelligence in Road Traffic Crash Prevention*, 10-12 February, ITF, Paris 2021. (<https://www.itf-oecd.org/road-danger-prediction-classic-models-ai-models-data-challenges-agilysis>)
4. KOPELOV, ANDREY. Smart Roads: How AI in Transportation Keeps Drivers Safe, In: *Towards Data Science*, 2022. (<https://towardsdatascience.com/smart-roads-how-ai-in-transportation-keeps-drivers-safe-98e4dfd4a7e8>)

EVALUATION OF THE TERRITORIAL PROFILE OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Boris CORETCHI⁴

Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. *The research delves into the „Territorial Profile Analysis of Sustainable Economic Development”, focusing on the municipalities of Chişinău and Bălţi in the Republic of Moldova for the year 2022. Through a methodologically diverse approach encompassing analytical, comparative, and statistical methods, the study examines key indicators such as GDP per capita, unemployment rate, average income, infrastructure, access to education and healthcare, and the industrial and commercial sector. Results indicate significant economic disparities, with Chişinău exhibiting a more robust economic environment, characterized by higher GDP per capita, lower unemployment, and elevated average income. Furthermore, Chişinău surpasses Bălţi in infrastructure, education, healthcare, and the industrial and commercial sector. The synthetic index calculation reaffirms Chisinau’s superior economic development. This study underscores the complexity of factors influencing sustainable economic development and provides valuable insights for policymakers, emphasizing the need for comprehensive strategies to address regional disparities and foster nationwide prosperity.*

Keywords: *Sustainable Economic Development, Territorial Profile, Chişinău, Bălţi, Republic of Moldova, Synthetic Index, Regional Disparities, Data Analysis, Comparative Study.*

INTRODUCTION. Sustainable economic development stands as a critical aspect for any country or region, reflecting its ability to ensure current prosperity without compromising resources or opportunities for future generations. This study focuses on the Republic of Moldova, a country in Eastern Europe, with particular attention to its capital city, Chişinău, and another significant urban center, Bălţi. The aim is to analyze the sustainable economic development of these two municipalities in the year 2022, identifying significant differences in economic and social performance.

The significance of this research lies in its potential to contribute the insights and data-driven perspectives on the economic dynamics of Chişinău and Bălţi. By adopting a territorial profiling approach, encompassing a set of relevant economic, social, and demographic indicators for each municipality, we intend to provide a comprehensive understanding of their respective development trajectories. These trajectories for further harmonious development can be identified according to the strengths and opportunities not used until now.

The practical importance of this study is underscored by the need for informed policymaking. The findings are expected to guide strategic decisions in key areas such as infrastructure, education, healthcare, and the stimulation of industrial and commercial sectors. Ascertaining the economic landscape of Chişinău and Bălţi becomes imperative for fostering sustainable development and ensuring a prosperous future for their inhabitants.

⁴ PhD., Moldova State University, Faculty of Economic Science, Department of Business Administration; Chisinau, Republic of Moldova e-mail: boris.coretchi@usm.md, ORCID: 0000-0001-8841-4838

Research Questions: How does the economic development of Chişinău compare with that of Bălţi in the year 2022? What are the key indicators influencing sustainable economic development in these municipalities? What insights can be gained from a territorial profiling approach in assessing economic disparities?

Structure of the Paper: Following this introduction, the paper is structured to delve into the materials and methods employed for the research (Section 2). The methodology involves a territorial profiling approach, including analytical and comparative methods, graphical analysis, and the examination of statistical sources. Section 3 presents the results and discussions, showcasing the economic disparities between Chişinău and Bălţi based on various indicators such as GDP per capita, unemployment rate, and infrastructure development. Notably, a synthetic index is introduced to comprehensively evaluate and highlight the differences between the two municipalities.

Moving forward, Section 4 details the proposed model for determining the synthetic index in territorial profiling, emphasizing the importance of relevant economic indicators. The section discusses the methodology used for calculating the synthetic index and presents a tabulated comparison between Chişinău and Bălţi.

Subsequently, Section 5 extends the analysis to other regions in the Republic of Moldova, providing a synthetic index for each, allowing for a more nuanced understanding of the economic disparities across the country.

In conclusion, the paper emphasizes the utility of the territorial profiling approach for evaluating sustainable economic development. It posits that such analyses can serve as invaluable tools for policymakers, governmental institutions, and stakeholders interested in guiding regional and national development policies. Ultimately, the aim is to foster an environment conducive to sustained and equitable economic growth throughout the Republic of Moldova.

1. Literature review

This paper provides a detailed analysis of sustainable economic development in the municipalities of Chişinău and Bălţi in 2022, employing a territorial profiling methodology and assessing relevant indicators. The author addressed aspects such as GDP per capita, unemployment rate, average income, infrastructure, access to education and healthcare, as well as the industrial and trade sectors. The calculation of a synthetic index facilitates the comparison between the two municipalities. The paper is commendable for its comprehensive approach and the use of a synthetic index. The detailed methodology and visualizations in the table and figure add clarity to the evaluation process. However, for improvements, more attention could be given to interpreting the results and their implications. Additionally, a more in-depth exploration of the reasons behind the observed differences between the two municipalities and their impact on regional development policies could be beneficial. Adding a temporal limit for the data used and discussing potential directions for future research would enhance the validity of the presented information and provide insights for further studies. Overall, the paper significantly contributes to understanding sustainable economic development in the specific context of the Republic of Moldova, offering a solid foundation for future decision-making in regional development planning.

2. Data and Methodology

The study focuses on analyzing the sustainable economic development of Chişinău and Bălţi, the two major urban centers in the Republic of Moldova, for the year 2022. The data used for this analysis comes from various sources, including official statistics, reports, and other relevant documents. Key indicators covering economic, social, and demographic aspects have been

considered to provide a comprehensive overview of the development in these regions. The research adopts a territorial profile approach, which involves the analysis of a set of economic, social, and demographic indicators specific to each municipality. This approach allows for a nuanced understanding of the unique characteristics and challenges faced by Chişinău and Bălţi in terms of sustainable economic development.

3. The Model and Findings

Efforts aimed at generating innovative ideas, reducing uncertainty, and mitigating risks can be streamlined by highlighting the territorial strengths and weaknesses. For this purpose, we develop the Matrix of Economic Development Indicators at the macro level, for the districts, and the municipalities of Chişinău and Bălţi (Table 1). "We determine the district with the highest economic indices [1].

To assess economic development at both the macro and local levels, including the districts and municipalities of Chişinău and Bălţi, it is crucial to define relevant indicators. These indicators provide a comprehensive view of the economic situation, helping identify areas that require improvement to stimulate development in the region.

After collecting data and assigning values or scores for each indicator in each district and municipality, you can create a matrix. Here is a simple example:

Table 1

Comparative Indicators for Sustainable Economic Development by Regions, 2022

Indicators/Geographic Area	District A	District B	Chişinău	Bălţi
GDP per capita, lei	5000	4800	10000	7500
Unemployment rate, %	0.12	0.15	4.0	6.0
Average income per capita, lei	35000	32000	20000	15000
Infrastructure, including:				
* Roads	7/10	5/10	7/10	5/10
* Buildings	6/10	4/10	6/10	4/10
* Public services	7/10	6/10	7/10	6/10
Access to education and health, including:				
* Education	8/10	7/10	8/10	7/10
* Health	7/10	6/10	7/10	6/10
Industrial and Commercial Sector, including:				
* Industry	7/10	6/10	7/10	6/10
* Trade	8/10	7/10	8/10	7/10

Source: compiled by the author

Analyzing the comparative indicators for sustainable economic development across the regions of the Republic of Moldova, it can be noted that Chisinau municipality is a well-developed economic region compared to the two presented economic districts. In Chisinau, a stronger and more favorable economic situation is evident compared to the other two regions, characterized by a higher GDP per capita, a lower unemployment rate, and a higher average income per capita in comparison to the other analyzed regions [2]. Additionally, the infrastructure seems to be more developed in Chisinau, facilitating access to education, health services, and necessary facilities. The industrial and trade sector is more developed in Chisinau, reflecting a greater diversification and amplitude of economic activities in this area. All these aspects indicate a more robust and advantageous economic situation in Chisinau compared to the other regions.

These observations should be approached with caution. Factors such as GDP per capita, the unemployment rate, average income per capita, infrastructure, access to education and health, and

the industrial and trade sector can be influenced by various variables, such as population size, investment levels, legislation, and culture. However, regardless of these variables, Chişinău appears to be a more economically advanced region compared to the other two regions, owing to its status as the capital, the high level of education among the population, and government investments in infrastructure and education [3].

$$\max_{1 \leq i \leq 32} \left\{ \sum_{i=1}^7 \frac{R_{i1}}{R_i}; \sum_{i=1}^7 \frac{R_{i2}}{R_i}; \dots; \sum_{i=1}^7 \frac{R_{ir}}{R_i}; \dots; \sum_{i=1}^7 \frac{R_{i,32}}{R_i} \right\};$$

We compare the economic development indices of the municipalities of Chişinău and Bălţi:

$$\max \left\{ \sum_{i=1}^7 \frac{C_i}{R_i}; \sum_{i=1}^7 \frac{B_i}{R_i} \right\}, \text{ named synthetic indices.}$$

The formula presented is a mathematical function that calculates the economic development index of a region based on 32 indicators. These indicators can be economic, social, or demographic. The formula operates as follows:

- Calculate the sustainable economic development index for each individual indicator by dividing the value of the indicator for that region by the average value of the indicator for all regions [4].

- Calculate the synthetic index by finding the maximum economic development index from the list of the 32 indicators (regions).

Comparing the economic development indices of Chişinău municipality with that of Bălţi municipality, we will use the formula presented above [5].

To calculate the economic development index for each individual indicator, we will use the data from the table presented above, dividing the value of the indicator for that region by the average value of the indicator for all regions.

The table below presents the obtained data of the sustainable economic development index for development regions.

Table 2

Sustainable Economic Development Index for Municipalities

No.	Index	Chişinău	Bălţi
1.	GDP per capita	1,67	1,30
2.	Unemployment rate	0,03	0,04
3.	Average income per capita	1,20	1,00
4.	Infrastructure	1,25	1,10
5.	Access to education and health	1,20	1,10
6.	Industrial and trade sector	1,25	1,10

Source: author's calculations

To calculate the synthetic index of sustainable economic development for the municipalities of Chişinău and Bălţi, the following formula is used:

$$\text{Synthetic Index (SI)} = \max \left\{ \sum_{i=1}^7 \frac{C_i}{R_i}; \sum_{i=1}^7 \frac{B_i}{R_i} \right\},$$

Based on Table 2, we have the following data:

1. The average value of indicator *i* for all municipalities, *R_i*:

$$R_i = [1.67; 1.30; 1.20; 1.25; 1.20; 1.25]$$

2. The value of indicator *i* for Chişinău municipality, *C_i*:

$$C_i = [1.67; 1.20; 1.20; 1.25; 1.20; 1.25]$$

3. The value of indicator *i* for Bălţi municipality, *B_i*:

$$B_i = [1.30; 1.00; 1.00; 1.10; 1.10; 1.10]$$

Substituting the values into the formula, we obtain the following results:

$$SI_{\text{Chişinău}} = \max \{ 7.000; 6.000 \} = 7.000$$

$$SI_{\text{Bălți}} = \max\{4.000; 5.000\} = 5.500$$

These calculations are relevant for other regions of the Republic of Moldova to determine their level of sustainable economic development. Based on the calculations performed, it can be concluded that Chişinău municipality has a higher economic development index than Bălţi municipality, i.e., $7.000 > 5.500$, indicating that Chişinău has better indicators regarding GDP per capita, unemployment rate, average income per capita, infrastructure, access to education and health, and the industrial sector.

A better approach would be to calculate the synthetic index for each municipality or region separately using the same formula. In this case, the synthetic index for Chişinău municipality would be 7.000, and the synthetic index for Bălţi municipality would be 5.500.

This approach would provide a more accurate assessment of the sustainable economic development of the two municipalities [6].

Next, we propose determining the synthetic index in a territorial profile (Table 3).

Table 3

Determination of the synthetic index in territorial profile

Territories Index	MACRO level	District						Chişinău	Bălţi
		1	2	...	r	...	32		
1. Revenue from sales to payment service entities provided to the population in I-IV-16.	$R_1 = 1,023$	$\frac{R_{11}}{R_{11}}$ 1,023	$\frac{R_{12}}{R_{12}}$ 1,023	...	$\frac{R_{1r}}{R_{1r}}$ 1,023	...	$\frac{R_{1,32}}{R_{1,32}}$ 1,023	$\frac{C_1}{C_1}$ 1,023	$\frac{B_1}{B_1}$ 1,023
2. Revenue from sales to entities engaged in wholesale and retail trade; maintenance and repair of motor vehicles.	$R_2 = 1,101$	$\frac{R_{21}}{R_{21}}$ 1,101	$\frac{R_{22}}{R_{22}}$ 1,101	...	$\frac{R_{2r}}{R_{2r}}$ 1,101	...	$\frac{R_{2,32}}{R_{2,32}}$ 1,101	$\frac{C_2}{C_2}$ 1,101	$\frac{B_2}{B_2}$ 1,101
3. Revenue from sales to entities engaged in wholesale trade.	$R_3 = 1,063$	$\frac{R_{31}}{R_{31}}$ 1,063	$\frac{R_{32}}{R_{32}}$ 1,063	...	$\frac{R_{3r}}{R_{3r}}$ 1,063	...	$\frac{R_{3,32}}{R_{3,32}}$ 1,063	$\frac{C_3}{C_3}$ 1,063	$\frac{B_3}{B_3}$ 1,063
4. Revenue from sales to entities engaged in payment services provided to other entities.	$R_4 = 1,018$	$\frac{R_{41}}{R_{41}}$ 1,018	$\frac{R_{42}}{R_{42}}$ 1,018	...	$\frac{R_{4r}}{R_{4r}}$ 1,018	...	$\frac{R_{4,32}}{R_{4,32}}$ 1,018	$\frac{C_4}{C_4}$ 1,018	$\frac{B_4}{B_4}$ 1,018
5. Exports of goods.	$R_5 = 1,145$	$\frac{R_{51}}{R_{51}}$ 1,045	$\frac{R_{52}}{R_{52}}$ 1,045	...	$\frac{R_{5r}}{R_{5r}}$ 1,045	...	$\frac{R_{5,32}}{R_{5,32}}$ 1,045	$\frac{C_5}{C_5}$ 1,045	$\frac{B_5}{B_5}$ 1,045
6. Average gross monthly earnings per employee.	$R_6 = 1,110$	$\frac{R_{61}}{R_{61}}$ 1,110	$\frac{R_{62}}{R_{62}}$ 1,110	...	$\frac{R_{6r}}{R_{6r}}$ 1,110	...	$\frac{R_{6,32}}{R_{6,32}}$ 1,110	$\frac{C_6}{C_6}$ 1,110	$\frac{B_6}{B_6}$ 1,110
7. Officially registered unemployed.	$R_7 = 0,516$	$\frac{R_{71}}{R_{71}}$ 1,516	$\frac{R_{72}}{R_{72}}$ 1,516	...	$\frac{R_{7r}}{R_{7r}}$ 1,516	...	$\frac{R_{7,32}}{R_{7,32}}$ 1,516	$\frac{C_7}{C_7}$ 1,516	$\frac{B_7}{B_7}$ 1,516
		$\sum_{i=1}^7 \frac{R_{i1}}{R_i}$	$\sum_{i=1}^7 \frac{R_{i2}}{R_i}$...	$\sum_{i=1}^7 \frac{R_{ir}}{R_i}$...	$\sum_{i=1}^7 \frac{R_{i,32}}{R_i}$	$\sum_{i=1}^7 \frac{C_i}{R_i}$	$\sum_{i=1}^7 \frac{B_i}{R_i}$

Source: developed by the author.

The presented model represents a method for determining the Synthetic Index of Sustainable Economic Development (SISED) in a territorial profile. This model is based on the following assumptions:

(1) If there is a positive relationship between the level of economic development of a territory and the values of relevant economic indicators;

(2) If the relevant economic indicators are those that reflect the main factors influencing the economic development of a territory.

The process of calculating SISED involves adding and weighting these indicators for each territory, and the final result is a synthetic index that reflects the sustainable economic development of that territory. This index can be used to compare different territories and to assess the effectiveness of economic development policies. Extending this approach to calculate SISED for other municipalities or regions in the Republic of Moldova provides a more precise assessment of sustainable economic development at the national or regional level. This method can be a useful tool in economic development planning and in evaluating the performance of territories in terms of sustainable economic development.

Determining the Synthetic Index in a territorial profile involves analyzing multiple categories of indices evaluated for different regions, including the macro level of Chişinău and Bălţi. Each category of indices (numbered from 1 to 7) has evaluation subcategories (numbered from 1 to 32), each with its own coefficient (R_i).

In the end, this table provides the calculation of the weighted sum of indicators for each category to obtain synthetic indices (C_i for Chişinău and B_i for Bălţi) by comparing the macro level and regions.

This table seems to assess various aspects of economic development, such as sales revenues in different sectors, exports, salaries, unemployment, etc., and evaluations are made in comparison to a reference level (R_i). This index can provide an overall picture of the level of economic development of each territory in relation to others.

Table 3

Synthetic Index of Economic Development (SIED) by regions in the Republic of Moldova in 2022

Rank	District	ISDE	Rank	District	ISDE
1	Ungheni	1,108	17	Cahul	1,075
2	Drochia	1,106	18	Comrat	1,073
3	Călăraşi	1,105	19	Teleneşti	1,071
4	Hânceşti	1,104	20	Edineţ	1,069
5	Străşeni	1,103	21	Dubăsari	1,067
6	Soroca	1,097	22	Rezina	1,065
7	Rîşcani	1,095	23	Cimişlia	1,063
8	Făleşti	1,093	24	Leova	1,061
9	Briceni	1,091	25	Ungheni	1,059
10	Ialoveni	1,089	26	Orhei	1,057
11	Nisporeni	1,087	27	Nisporeni	1,055
12	Cantemir	1,085	28	Călăraşi	1,053
13	Taraclia	1,083	29	Străşeni	1,051
14	Ştefan Vodă	1,081	30	Rîşcani	1,049
15	Anenii Noi	1,079	31	Soroca	1,047
16	Glodeni	1,077	32	Briceni	1,045

Source: author's calculations based on table 3.

The result of calculating the synthetic index of economic development for a specific territory is a value ranging from 0 to 1. A higher value of the index indicates a higher level of economic development. It is worth noting that based on the values of the SIED, significant differences can be observed among the regions of the Republic of Moldova. These differences are attributed to factors

such as geographical location, natural resources, economic and demographic structure, level of investments, and the degree of institutional development.

In the following figure, the synthetic indices of economic development for the municipalities in the Republic of Moldova in 2022 are presented, ranked by positions.

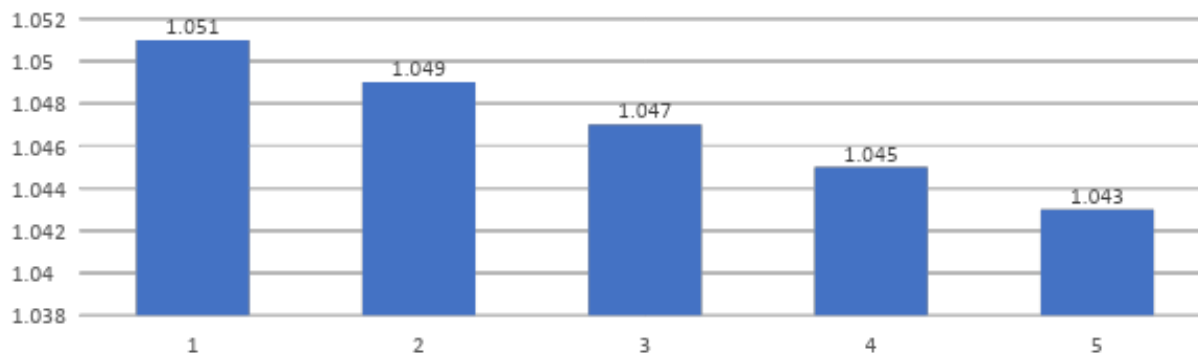

Figure 1. Synthetic Index of Economic Development for the Municipalities of the Republic of Moldova in the Year 2022

Source: Author's calculations based on Table 3

In the case of the model presented in Table 3, the obtained results indicate that Chişinău has the highest synthetic index of economic development, followed by Bălţi. The lowest synthetic index of economic development is attributed to Comrat.

Conclusions

Following the analysis, we can draw several conclusions:

1. Significant Differences between Regions: The analysis of indicators highlights significant differences in economic development among municipalities and districts in the Republic of Moldova. Chişinău seems to lead this process, having better indicators in terms of GDP per capita, unemployment rate, average income per capita, infrastructure, access to education and health, and the industrial sector compared to other regions.

2. Importance of Evaluation Indicators: The analysis of economic, social, and demographic data revealed that there are several factors influencing economic development. These indicators, such as income from various sectors, unemployment rates, exports, average salaries, and others, provide a detailed picture of the economic and social situation [7].

3. Relevance of a Synthetic Index: Calculating a synthetic index of economic development for each region allows for an easier and more comprehensive comparison of economic performance. In this case, Chişinău obtained a higher index than Bălţi, indicating more advanced economic development.

4. Approach to Economic Development Evaluation: Mathematical methods, such as calculating the weighted sum of indicators for each category, can provide a general picture of the level of economic development of each territory in comparison to others.

5. Factors Influencing Development: Significant differences in economic development between regions can be attributed to a variety of factors, such as natural resources, economic and demographic structure, investment levels, and the degree of institutional development.

6. Utility for Decision-Makers and Planning: These analyses and calculations can serve as a

source of information for decision-makers, government institutions, and all those interested in the economic progress of the Republic of Moldova. They can guide the development of effective policies and strategies for regional and national development.

In conclusion, the territorial profile approach to assessing sustainable economic development provides a detailed overview of the current state of the Republic of Moldova. It can serve as a guide for the development of effective policies in areas such as infrastructure, education, health, and the industrial sector, contributing to the promotion of sustainable and uniform economic development across the country.

References:

1. Andrei, T., & Bourbonnais, R. (2017). *Econometrie. Economica*. ISBN: 978-973-709-812-2.
2. Anghelache, C., & Anghel, M. G. (2018). *Econometrie generală. Teorie și studii de caz*. Editura Economică.
3. Angrist, J. D., & Pischke, J.-S. (2014). *Metrics*. Princeton University Press. ISBN: 9780691152844.
4. Bardsen, G., et al. (2005). *The Econometrics of Macroeconomic Modelling*. Oxford University Press, *ISI Newsletter*, Volume 31, Number 2(92)/2007.
5. Greene, W. H. (2017). *Econometric Analysis*. Pearson. 1176 p., ISBN 0134461363.
6. Wooldridge, J. (2012). Chapter 1: The Nature of Econometrics and Economic Data. In *Introductory Econometrics: A Modern Approach* (5th ed., p. 2). South-Western Cengage Learning. ISBN: 9781111531041.
7. Corețchi, B., & Ulian, G. (2018). Managementul dezvoltării tehnologice în baza inovațiilor Republicii Moldova, *State University of Moldova*, 7(117), 33-39.

NOI OPORTUNITĂȚI DE INTEGRARE OFERITE DE VALORILE COMUNE ALE UNIUNII EUROPENE PENTRU TINERI

Natalia BEREGOI⁵

Universitatea de Stat din Moldova

Valorile comune ale Uniunii Europene reprezintă o bază pentru promovarea oportunităților de integrare în rândul tinerilor care se extind dincolo de granițele naționale. Punând accent pe înțelegerea interculturală, cetățenia activă, împuternicirea, gândirea critică, egalitatea de gen și integrarea digitală, Uniunea Europeană echipează tinerii cu instrumentele și valorile necesare pentru a deveni cetățeni informați, implicați și responsabili ai comunității europene și globale. Pe măsură ce tinerii îmbrățișează principiile democrației, drepturilor omului, diversității și solidarității, ei contribuie la evoluția continuă a proiectului european în secolul XXI.

Ofertele Uniunii Europene pentru tineri reflectă dedicarea sa de a oferi diverse oportunități de dezvoltare și perspectivă. De la educație și antreprenoriat până la sustenabilitate și competențe digitale, aceste oportunități le oferă tinerilor capacitatea de a-și modela viitorul, de a contribui la comunitățile lor și de a deveni participanți activi la construirea unei Europe mai puternice și mai unite. Prin aceste inițiative, UE continuă să investească în potențialul tinerilor săi, contribuind efectiv la creșterea impactului tangibil al programelor sale în promovarea implicării și integrării tinerilor.

Cuvinte cheie: Uniunea Europeană, valori comune, integrare, cooperare interculturală, programul Erasmus+, tineret, mobilitate academică.

The common values of the European Union are the basis for promoting integration opportunities among young people that extend beyond national borders. Emphasizing intercultural understanding, active citizenship, empowerment, critical thinking, gender equality and digital inclusion, the European Union equips young people with the tools and values to become informed, engaged and responsible citizens of the European and global community. As young people embrace the principles of democracy, human rights, diversity and solidarity, they contribute to the continued evolution of the European project in the 21st century.

The European Union's offers for young people reflect its commitment to providing diverse, enriching and forward-looking opportunities. From education and pre-employment to sustainability and digital skills, these opportunities give young people the ability to shape their future, contribute to their communities and become active participants in building a stronger and more united Europe. Through these initiatives, the EU continues to invest in the potential of its young people, effectively helping to increase the tangible impact of its programs in promoting youth involvement and integration.

Keywords: European Union, common values, integration, intercultural cooperation, Erasmus+ Program, youth, academic mobility.

⁵ Dr., lector universitar, Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării, șefă a Oficiului mobilități academice, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova. E-mail: natalia.beregoi@usm.md.

Uniunea Europeană (UE) este o uniune de 27 de state membre care s-au unit pentru a promova cooperarea, integrarea și pacea pe continent. La baza fundației UE se află un set de valori comune care îi ghidează politicile, acțiunile și interacțiunile cu cetățenii săi și cu lumea, în general. Aceste valori comune sunt principii fundamentale care stau la baza misiunii UE și contribuie la stabilirea unei Europe unite, prospere și democratice.

Valorile comune ale Uniunii Europene formează fundamentul identității, scopului și aspirațiilor acesteia. Democrația, drepturile omului, statul de drept, pacea, toleranța, solidaritatea, durabilitatea mediului și prosperitatea economică modelează în mod colectiv abordarea UE în ceea ce privește guvernarea, diplomația și elaborarea politicilor. Aceste valori nu numai că ghidează funcționarea internă a UE, ci influențează și interacțiunile acesteia cu comunitatea internațională. Prin susținerea acestor valori, UE încearcă să creeze un continent european coeziv, incluziv și progresist, care să servească drept un far al păcii, democrației și demnității umane pentru lume.

Uniunea Europeană își integrează valorile comune împletindu-le în structura politicilor, instituțiilor și acțiunilor sale. Aceste valori comune servesc drept principii directe care modelează abordarea UE în ceea ce privește guvernarea, diplomația și cooperarea. În esență, UE își integrează valorile comune în fiecare aspect al funcționării sale, de la procesele legislative la relațiile externe, pentru a se asigura că aceste valori nu sunt doar retorică, ci principii directe tangibile. Această integrare servește ca o dovadă a angajamentului UE de a crea o Uniune Europeană coerentă, incluzivă și prosperă, care susține principiile democratice, protejează drepturile omului, promovează pacea și abordează provocările stringente ale lumii moderne.

Uniunea Europeană recunoaște importanța populației sale tinere ca un bun valoros pentru prezent și viitor. Pentru a valorifica acest potențial și a aborda provocările cu care se confruntă tinerii, UE a implementat un cadru cuprinzător care integrează problemele tineretului și caută să creeze oportunități pentru creșterea, dezvoltarea și participarea activă a acestora.

În centrul abordării UE cu privire la problemele legate de tineret se află „Strategia Uniunii Europene pentru tineret 2019-2027” [1]. Acest cadru strategic servește ca o foaie de parcurs cuprinzătoare pentru integrarea politicilor și inițiativelor legate de tineret în diferite sectoare, inclusiv educație, ocuparea forței de muncă, incluziunea socială, sănătatea și participarea. Strategia subliniază importanța implicării tinerilor în proiectarea, implementarea și evaluarea politicilor care îi afectează.

UE recunoaște că problemele legate de tineret sunt multiple și interconectate. În fapt, integrarea preocupărilor tineretului se extinde dincolo de un singur domeniu de politică. UE încurajează **colaborarea intersectorială** între diferite departamente, agenții și părți interesate pentru a aborda în mod cuprinzător provocările legate de tineret. Această abordare asigură că nevoile și aspirațiile tinerilor sunt considerate holistic.

UE pune un accent puternic pe **implicarea tinerilor în procesele de luare a deciziilor**. Mecanisme precum Dialogul UE cu tinerii [2] oferă tinerilor platforme pentru a se angaja cu factorii de decizie, a împărtăși perspectivele lor și a contribui la modelarea politicilor UE. Această integrare a participării tinerilor încurajează sentimentul de proprietate și îi împuternicește pe tineri să-și susțină interesele.

UE alocă resurse substanțiale pentru a sprijini inițiativele și proiectele legate de tineret. Programul Erasmus+ [3], de exemplu, oferă tinerilor oportunități de **mobilitate internațională**, educație, formare și voluntariat, îmbunătățindu-și abilitățile, înțelegerea interculturală și capacitatea de angajare. În plus, Corpul European de Solidaritate [4] implică tineri în activități de voluntariat care contribuie la dezvoltarea comunității și la coeziunea socială.

UE integrează problemele legate de tineret prin colectarea de date, cercetare și analiză. Sondajele, studiile și rapoartele periodice oferă perspective asupra provocărilor cu care se confruntă tinerii, inclusiv șomajul, excluderea socială, sănătatea mintală și disparitățile educaționale. Această abordare bazată pe dovezi asigură că intervențiile sunt adaptate pentru a răspunde nevoilor specifice ale tinerilor.

Angajamentul UE față de educație este evident prin inițiative care îmbunătățesc **calitatea educației** și promovează învățarea pe tot parcursul vieții. Programul Erasmus+ facilitează schimburile de studenți și personal, permițând tinerilor să dobândească noi competențe, să-și extindă orizonturile și să dezvolte o perspectivă globală. Prin integrarea experiențelor internaționale în educație, UE pregătește tinerii pentru o lume interconectată și îi echipează cu instrumentele necesare pentru a avea succes în medii diverse.

Șomajul în rândul tinerilor rămâne o problemă presantă în multe state membre ale UE. Pentru a face față acestei provocări, UE a lansat inițiative care promovează **ocuparea forței de muncă și antreprenoriatul tinerilor**. Inițiativa pentru ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor, susținută de Fondul Social European, sprijină oportunitățile de angajare și formare pentru tineri, în special în regiunile cu rate ridicate ale șomajului în rândul tinerilor[5]. Prin integrarea programelor specifice, UE urmărește să reducă șomajul în rândul tinerilor și să promoveze independența economică.

Angajamentul UE față de **incluziunea socială** se reflectă în eforturile sale de a aborda diversitatea și de a combate discriminarea. Inițiativele care promovează dialogul intercultural, toleranța și incluziunea contribuie la construirea unor societăți coezive în care tinerii din medii diferite pot prospera. „Strategia Uniunii Europene pentru tineret 2019-2027” subliniază importanța incluziunii sociale, recunoscând rolul tinerilor în stimularea înțelegerii și solidarității între diverse comunități[6].

Sănătatea mintală și bunăstarea sunt aspecte integrante ale dezvoltării tinerilor. UE integrează problemele tineretului legate de sănătate prin sprijinirea inițiativelor care sensibilizează, furnizează resurse și oferă spații de dialog cu privire la provocările legate de sănătatea mintală. Abordând stigmatizarea sănătății mintale și promovând conceptul de well-being, UE contribuie la reziliența generală și la dezvoltarea tinerilor[7].

UE promovează în mod activ **participarea tinerilor la procesele civice și democratice**. Prin mecanisme precum Dialogul Structurat[8], tinerii au posibilitatea de a-și exprima opiniile, de a contribui la discuțiile politice și de a influența procesul decizional. Această integrare a participării tinerilor îi împuternicește pe tineri să joace un rol activ în formarea societăților lor și în susținerea problemelor de care le pasă.

Problemele de mediu și schimbările climatice sunt printre cele mai stringente provocări ale timpului nostru. UE integrează preocupările tinerilor legate de **sustenabilitatea mediului**, încurajând tinerii să se implice în inițiative care promovează comportamente ecologice, advocacy și administrarea mediului. Pactul verde european[9], un cadru de politică emblematic, subliniază angajamentul UE față de dezvoltarea durabilă și implică tinerii în tranziția către un viitor mai ecologic.

Integrarea și soluțiile implementate de UE pentru a aborda problemele legate de tineret au avut un impact semnificativ asupra vieții, perspectivelor și angajării tinerilor în societate. Prin programe precum Erasmus+ și Corpul European de Solidaritate, nenumărați tineri au dobândit experiențe valoroase, au dezvoltat abilități și au stimulat sentimentul de apartenență la o comunitate europeană mai largă. În plus, includerea perspectivelor tineretului în discuțiile politice a îmbogățit procesul de luare a deciziilor și a condus la politici mai relevante și mai eficiente.

Privind în perspectivă, angajamentul UE de a integra și rezolva problemele legate de tineret rămâne ferm. Pe măsură ce UE continuă să navigheze prin provocări și oportunități în evoluție, este esențial să se mențină o abordare dinamică care să răspundă nevoilor și aspirațiilor în schimbare ale tinerilor. Îmbunătățind în continuare participarea tinerilor, investind în educație, angajare și bunăstare și promovând valorile incluziunii și durabilității, UE poate continua să modeleze un viitor prosper și incluziv pentru tinerii săi cetățeni.

Oportunități de integrare oferite de valorile comune ale UE pentru tineri

Uniunea Europeană este o dovadă a puterii valorilor comune în promovarea unității și cooperării între diversele state membre. Valorile comune ale UE încurajează înțelegerea interculturală, cetățenia activă și împuternicesc tinerii să contribuie în mod pozitiv la proiectul european.

1. Promovarea înțelegerii interculturale

Una dintre oportunitățile principale pe care le prezintă valorile comune ale UE pentru tineri este promovarea înțelegerii interculturale și celebrarea diversității. Accentul pe care UE îl pune pe diversitate este evident în angajamentul său față de principiul „unității în diversitate”, recunoscând bogăția pe care diferitele culturi, limbi și perspective o aduc peisajului european. Tinerii cresc într-o eră a globalizării și a interconectivității, în care întâlnirile cu diferite culturi sunt din ce în ce mai frecvente. Această expunere la diversitate în cadrul UE nu numai că îmbogățește creșterea personală a tinerilor, ci îi echipează și cu abilitățile de a naviga într-un mediu global interconectat.

Raportul Comisiei Europene privind „Tineretul în mișcare” [10] evidențiază importanța competenței interculturale în rândul tinerilor europeni. El subliniază faptul că expunerea la diverse culturi și perspective stimulează empatia, toleranța și adaptabilitatea, calități esențiale pentru a trăi și a lucra într-o lume diversă și interconectată. Valorile comune ale UE creează un teren fertil pentru astfel de inițiative educaționale, permițând tinerilor să dezvolte o viziune globală și sensibilitate culturală.

2. Încurajarea cetățeniei active

Democrația și cetățenia activă sunt principiile de bază ale valorilor comune ale UE, oferind tinerilor oportunități de a participa la modelarea societății lor și de a influența politicile. Principiul democrației asigură că tinerii au o voce în procesele de luare a deciziilor care le afectează viața. UE promovează în mod activ participarea tinerilor prin inițiative precum Forumul European al Tineretului și Dialogul Structurat, în care tinerii se angajează cu factorii de decizie pentru a discuta subiecte relevante.

„Strategia UE pentru tineret 2019-2027” subliniază importanța implicării tinerilor în procesele democratice, recunoscându-le potențialul de a genera schimbări pozitive. Raportul Comisiei Europene ”Tineretul european: participare în viață democratică” examinează impactul programelor UE asupra participării politice a tinerilor și evidențiază modul în care astfel de inițiative favorizează angajamentul politic și dezvoltarea competențelor critice de cetățenie[11].

În plus, angajamentul UE față de drepturile omului consolidează dreptul tinerilor de a participa pe deplin în societate. Carta Drepturilor Fundamentale consacră libertatea de exprimare, de asociere și de întrunire, asigurând că tinerii își pot exprima opiniile, se pot mobiliza pentru cauze în care cred și să contribuie la conturarea politicilor care se aliniază cu valorile lor.

3. Împuternicirea contribuțiilor tinerilor

Solidaritatea, o altă valoare fundamentală a UE, oferă tinerilor oportunitatea de a se angaja în eforturi colective pentru a aborda provocările comune. Principiul solidarității încurajează colaborarea și sprijinul reciproc, depășind granițele naționale pentru a crea un sentiment de unitate

între europeni. Tinerii sunt bine poziționați pentru a participa la inițiative care promovează solidaritatea, deoarece adesea aduc perspective și idei inovatoare.

Corpul European de Solidaritate oferă tinerilor oportunități de a se angaja în proiecte de voluntariat în întreaga Europă. Acest program nu numai că contribuie la satisfacerea nevoilor societății, ci și încurajează sentimentul de apartenență la o comunitate europeană mai mare. Un raport al Comitetului Economic și Social European cu privire la „Corpul european de solidaritate și Serviciul european de voluntariat” evidențiază modul în care aceste inițiative împuternicesc tinerii să contribuie în mod pozitiv la societate, dobândind în același timp competențe și experiențe valoroase[12].

Conceptul de împuternicire prin solidaritate se extinde spre abordarea provocărilor globale. Tinerii sunt din ce în ce mai implicați în activismul climatic, pledând pentru practici durabile și presând politici pentru acțiune. Angajamentul UE de a aborda schimbările climatice se aliniază cu aspirațiile tinerilor care sunt dornici să conducă schimbarea pentru un viitor mai bun.

4. Extinderea viziunii asupra lumii și a gândirii critice

Implicarea prin valorile comune ale UE îi expune pe tineri la diverse perspective și probleme, extinzându-și viziunea asupra lumii și încurajând gândirea critică. Pe măsură ce interacționează cu semenii din diferite medii culturale, socioeconomice și politice, tinerii obțin o înțelegere mai profundă a complexității lumii.

Raportul „Programul Erasmus+ pentru 2021” evidențiază impactul programului Erasmus+ asupra experiențelor internaționale și a competențelor interculturale ale tinerilor[13]. Studiind sau făcând voluntariat în diferite state membre, tinerii își largesc orizonturile, își dezvoltă abilitățile lingvistice și cultivă o mentalitate globală. Aceste experiențe îi echipează să navigheze într-o lume globalizată și să contribuie semnificativ la colaborările internaționale.

5. Promovarea egalității de gen și a incluziunii

Angajamentul UE față de egalitatea de gen și incluziunea socială oferă tinerilor oportunități de a contesta stereotipurile, de a milita pentru echitate și de a promova o societate mai incluzivă. Eforturile UE de a reduce decalajele de gen și de a elimina discriminarea se aliniază cu valorile și aspirațiile tinerilor care caută o lume mai echitabilă. Implicarea tinerilor în discuțiile privind problemele de gen contribuie la înlăturarea barierelor și la promovarea unor medii în care potențialul fiecăruia poate fi realizat, indiferent de gen sau origine.

6. Utilizarea integrării digitale

În era digitală, oportunitățile de integrare oferite de valorile comune ale UE sunt amplificate prin platformele online și comunitățile digitale. Rețelele sociale, rețelele virtuale și instrumentele digitale le permit tinerilor să se conecteze cu colegii din întreaga Europă, facilitând interacțiunile care depășesc distanțele geografice. Platformele online le permit tinerilor să împărtășească experiențe, să colaboreze la proiecte și să facă schimb de idei, consolidând și mai mult sentimentul unei identități europene unite.

Deși oportunitățile de integrare oferite de valorile comune ale UE sunt substanțiale, este important să recunoaștem și să abordăm provocările pe care tinerii le pot întâlni în realizarea acestor oportunități. Era digitală, de exemplu, prezintă preocupări cu privire la confidențialitatea online și dezinformarea. Pentru a valorifica pe deplin beneficiile integrării digitale, tinerii trebuie să fie echipați cu abilități esențiale de alfabetizare digitală și o înțelegere puternică a importanței pluralismului și a unității.

În plus, creșterea sentimentelor naționaliste și populiste în unele state membre reprezintă o amenințare la adresa spiritului de unitate și cooperare pe care UE îl întruchipează. Angajamentul

tinerilor față de valorile comune ale UE ar trebui completat de eforturile de a contracara narațiunile divizoare și de a promova sentimentul de apartenență la o comunitate europeană mai largă.

Noi oportunități oferite tinerilor de către Uniunea Europeană în anul 2023

În prezent, Uniunea Europeană continuă să ofere tinerilor o serie de oportunități noi și interesante, care reflectă angajamentul său de a promova creșterea personală, schimbul intercultural, dezvoltarea abilităților și participarea activă. Aceste oportunități nu numai că dau putere tinerilor să prospere, ci și contribuie la construirea unei Europe mai unite și incluzive. Iată câteva dintre noile oportunități pe care UE le oferă tinerilor în 2023:

1. Inițiative ale Corpului European de Solidaritate

Corpul European de Solidaritate, care promovează solidaritatea, voluntariatul și implicarea comunității, introduce noi inițiative în 2023. Tinerii au oportunități de a participa la diverse proiecte care abordează provocările sociale, de mediu și umanitare. Fie că sprijină comunitățile locale, lucrează la inițiative durabile sau contribuie la eforturile de ajutorare în caz de dezastre, Corpul European de Solidaritate dă putere tinerilor să aibă un impact pozitiv în timp ce își construiesc competențe valoroase.

2. Inovație și antreprenoriat conduse de tineri

Ca răspuns la creșterea interesului pentru antreprenoriat în rândul tinerilor, UE lansează programe care promovează inovația, start-up-urile și întreprinderile de afaceri. Oportunitățile de finanțare, mentorat și formare sunt concepute pentru a sprijini tinerii antreprenori în transformarea ideilor lor în întreprinderi durabile. Această inițiativă nu numai că încurajează creșterea economică, ci și încurajează tinerii să contribuie la crearea de locuri de muncă și progresele tehnologice.

3. Abilități digitale și formare tehnologică

Recunoscând importanța competențelor digitale în lumea actuală, UE introduce inițiative pentru a dota tinerii cu competențe digitale și abilități tehnice esențiale. Aceste programe urmăresc să reducă decalajul digital, să sporească capacitatea de angajare și să pregătească tinerii pentru un viitor digital. Modulele de formare acoperă domenii precum codificarea, analiza datelor, securitatea cibernetică și comunicarea digitală, dând putere tinerilor să prospere într-un peisaj bazat pe tehnologie.

4. Oportunități de protejare a mediului

Sustenabilitatea mediului rămâne o prioritate de top pentru UE în 2023. Tinerilor li se oferă oportunități de a se angaja în proiecte legate de acțiunea climatică, conservarea și practicile durabile. Aceasta include participarea la campanii de conștientizare a mediului, inițiative ecologice și proiecte care contribuie la obiectivele ambițioase ale UE în materie de climă, prezentate în Pactul ecologic european.

5. Participarea la politici conduse de tineret

UE continuă să acorde prioritate vocilor tinerilor în discuțiile politice și luarea deciziilor. Tinerii sunt încurajați să se angajeze în diverse platforme de dialog și consultări care le permit să-și împărtășească perspectivele, ideile și preocupările direct cu factorii de decizie. Această integrare a contribuțiilor tinerilor asigură că politicile sunt relevante, receptive și reflectă aspirațiile tinerei generații.

6. Cooperare și schimb internațional

Pe lângă oportunitățile din UE, tinerilor li se oferă șanse de a se angaja în schimburi și colaborări globale. Programele care promovează parteneriatele internaționale, schimburile culturale și diplomația le permit tinerilor să învețe din diverse culturi, să-și lărgescă orizonturile și să contribuie la construirea de punți între diferite regiuni și națiuni.

7. Artă și inițiative culturale

UE apreciază rolul artei și al culturii în formarea societăților și în stimularea creativității. Noile inițiative încurajează tinerii să participe la proiecte culturale și creative care sărbătoresc diversitatea, promovează dialogul și îmbogățesc peisajul cultural al Europei.

8. Focalizare pe sănătate și bunăstare

În anul 2023 se pune un accent deosebit pe programele care abordează bunăstarea mentală și fizică a tinerilor. Inițiativele care promovează conștientizarea sănătății mintale, accesul la asistență medicală și stiluri de viață sănătoase subliniază angajamentul UE de a sprijini bunăstarea holistică a tinerilor.

9. Program Erasmus+ îmbunătățit

Programul Erasmus+, cunoscut pentru impactul său transformator asupra tinerilor prin mobilitatea internațională, educație și formare, a fost extins și îmbogățit în 2023. Cu o finanțare sporită și criteriile de eligibilitate mai largi, mai mulți tineri pot beneficia de studii, voluntariat, internship și participare în proiectele transfrontaliere din statele membre UE. Programul continuă să pună accent pe schimbul intercultural, dobândirea de abilități și dezvoltarea personală, pregătind tinerii pentru o lume globalizată[14].

Mobilități academice în cadrul Programului Erasmus+: studiu de caz - Universitatea de Stat din Moldova

După cum am menționat, Programul Erasmus+ a revoluționat peisajul educațional, oferind studenților din întreaga Europă oportunități de neegalat de creștere personală și academică prin mobilitate. Mobilitățile din cadrul Erasmus+ oferă studenților o șansă unică de a se cufunda într-un mediu academic și cultural diferit, promovând nu numai progresul academic, ci și înțelegerea interculturală și dezvoltarea personală. Programul le permite studenților să efectueze o parte din studiile sau stagiile lor într-o altă țară europeană, lărgindu-și orizonturile și îmbunătățindu-și perspectiva globală.

Este demn de remarcat faptul că programul Erasmus+ nu numai că beneficiază persoanele, ci are și un impact pozitiv asupra instituțiilor de învățământ superior participante și asupra comunității academice europene în general. Prin schimbul de cunoștințe, bune practici și abordări inovatoare, instituțiile sporesc calitatea educației și a cercetării.

În anul 2022, Universitatea de Stat din Moldova a organizat 85 mobilități academice pentru studenții săi (outgoing) și a găzduit 14 studenți(incoming) de la universitățile partenere din țările de program. Mobilitățile outgoing ale studenților USM au fost realizate la universitățile partenere din Germania, Spania, România, Cehia, Belgia, Grecia, ș.a. Datele pot fi vizualizate în tabelul de mai jos.

Tabelul 1

Mobilități academice outgoing realizate de studenții USM în țările de program-coordonatoare proiectelor finanțate ERASMUS+ KA1 ICM (anul 2022)

N/O	Țara de destinație	Ciclul I Licență	Ciclul II Master	Ciclul III Doctorat	Total participanți
1.	Germania	13	2	4	19
2.	Spania	9	8	1	18
3.	România	8	6		14
4.	Cehia	5	1		6
5.	Franța	5			5

6.	Belgia	4			4
7.	Suedia	2	2		4
8.	Grecia	2	2		4
9.	Italia	4			4
10.	Finlanda			3	3
11.	Olanda	1	1		2
12.	Lituania	1			1
13.	Turcia	1			1
Total participanți		55	22	8	85

Sursa: [15]

Comparativ cu anii precedenți, numărul de mobilități outgoing a crescut semnificativ, conform datelor din tabelul de mai jos.

Tabelul 2

Mobilități academice outgoing realizate de studenții USM în țările de program-coordonatoare proiectelor finanțate ERASMUS+ KA1 ICM (2018-2022)

Anul	Ciclul I Licență	Ciclul II Master	Ciclul III Doctorat	Total participanți
2018	17	7	3	27
2019	15	10	3	28
2020	13	5	2	20
2021	15	11	5	31
2022	55	22	8	85

Sursa: [15]

Creșterea numărului de mobilități outgoing s-a datorat organizării sesiunilor de informare, creării propriilor canale ale Oficiului mobilități academice în rețelele de socializare, promovării activităților și menținerii dialogului cu candidații.

Mobilitățile incoming la Universitatea de Stat din Moldova au fost realizate de către studenții universităților partenere din Germania, România, Turcia, Suedia și Turcia, conform datelor din tabelul de mai jos.

Tabelul 3

Mobilități academice incoming realizate la Universitatea de Stat din Moldova de către studenții din țările de program ERASMUS+ KA1 ICM

N/O	Țara de destinație	Ciclul I Licență	Ciclul II Master	Ciclul III Doctorat	Total participanți
1.	România	6	1		7
2.	Germania	2	1		3
3.	Turcia	1	1		2
4.	Suedia	1			1
5.	Cehia			1	1
Total participanți		10	3	1	14

Sursa: [15]

Comparativ cu anii precedenți, numărul de mobilități incoming a crescut, conform datelor din tabelul de mai jos.

Tabelul 4

Mobilități academice incoming realizate la Universitatea de Stat din Moldova către studenții din țările de program ERASMUS+ KA1 ICM (2018-2022)

Anul	Ciclul I Licență	Ciclul II Master	Ciclul III Doctorat	Total participanți
2018	3	1		4
2019	2	3	2	7
2020	3	2	1	6
2021	4	5		9
2022	10	3	1	14

Sursa: [15]

Componenta de mobilitate a programului Erasmus+ transcende educația tradițională, oferind studenților o cale de a-și extinde orizontul academic, de a-și spori creșterea personală și de a stimula înțelegerea interculturală. În plus, mobilitatea Erasmus+ servește ca un pilon crucial în promovarea unității și cooperării europene. Prin reunirea studenților din medii diverse, programul promovează schimbul cultural și înțelegerea reciprocă, erodând stereotipurile și prejudecățile. Legăturile formate în timpul acestor experiențe duc adesea la prietenii și colaborări pe tot parcursul vieții. Testimoniile studenților beneficiari ai mobilități confirmă acest fapt [16].

Participarea la programul de mobilitate Erasmus+ echipează studenții cu o multitudine de abilități care se extind dincolo de auditoriu. Adaptabilitatea, comunicarea interculturală și o viziune mai largă asupra lumii se numără printre beneficiile care pot îmbogăți mult perspectivele de viitor ale tinerilor. Expunerea la diferite metode de predare și medii de cercetare contribuie, de asemenea, la creșterea academică.

În concluzie, integrarea de către Uniunea Europeană a problemelor legate de tineret și abordarea proactivă pentru soluționarea acestora exemplifică și accentuează angajamentul său de a promova bunăstarea, potențialul și participarea activă a tinerilor săi cetățeni. Prin cadre strategice, colaborare intersectorială, mecanisme de participare și inițiative specifice, UE abordează un spectru larg de provocări cu care se confruntă tinerii. Investind în educație, ocuparea forței de muncă, incluziunea socială, sănătatea și durabilitatea mediului, UE oferă oportunități tinerilor să contribuie în mod semnificativ la comunitățile lor, să le modeleze viitorul și să joace un rol esențial în promovarea valorilor și aspirațiilor proiectului european.

Oferirea tinerilor oportunități de integrare în valorile comune ale UE este esențială pentru promovarea unei societăți europene coezive, incluzive și armonioase. Astfel de oportunități le permit tinerilor să îmbrățișeze principiile democrației, drepturile omului, diversitatea culturală și solidaritatea. Prin implicarea în aceste valori, tinerii pot contribui la coeziunea socială, pot combate extremismul și pot promova un sentiment comun de identitate între statele membre. Această integrare nu numai că îmbogățește dezvoltarea personală, ci și indubitabil consolidează fundația unei Europe unite care prosperă prin colaborare și respect reciproc.

Bibliografie:

1. Strategia Uniunii Europene pentru tineret 2019-2027. În: Official Journal of the European Union. C 456/1 din 18.12.2018. [on-line:]

- http://publications.europa.eu/resource/ellar/da3b81f3-029b-11e9-adde-01aa75ed71a1.0006.03/DOC_1 (accesat la 04.08.2023).
2. Dialogul Uniunii Europene cu tinerii. [on-line:] https://youth.europa.eu/eu-youth-dialogue_ro (accesat la 05.08.2023).
 3. Erasmus+. EU programme for education, training, youth and sport. [on-line:] <https://erasmus-plus.ec.europa.eu> (accesat la 07.08.2023).
 4. Corpul European de Solidaritate. [on-line:] https://youth.europa.eu/solidarity_ro (accesat la 06.08.2023).
 5. Youth Employment Support: a Bridge to Jobs for the Next Generation. European Commission. Brussels, 01.07.2020. [on-line:] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1594047420340&uri=CELEX%3A52020DC0276> (accesat la 07.08.2023).
 6. Engaging, Connecting and Empowering young people: a new EU Youth Strategy. European Commission. Brussels, 22.5.2018. [on-line:] https://youth.europa.eu/d8/sites/default/files/inline-files/youth_com_269_1_en_act_part1_v9.pdf (accesat la 04.08.2023).
 7. European Commission's Mental Health Initiative. [on-line:] <https://www.youthforum.org/news/european-commissions-mental-health-initiative> (accesat la 05.08.2023).
 8. Dialogul structurat: tinerii europeni se fac auziți. [on-line:] https://youth.europa.eu/have-your-say/structured-dialogue_ro (accesat la 07.08.2023).
 9. Pactul verde european. [on-line:] https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_ro (accesat la 08.08.2023).
 10. Raport al Comisiei Europene privind „Tineretul în mișcare”: O inițiativă pentru a elibera potențialul tinerilor de a realiza o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii în Uniunea Europeană. Brussel, 15.09.2010. [on-line:] https://europa.eu/youthonthemove/docs/communication/youth-on-the-move_EN.pdf (accesat la 08.08.2023).
 11. Raport al Comisiei Europene: Tineretul european: participare în viață democratică. Mai, 2013. [on-line:] https://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/flash375_en.pdf (accesat la 07.08.2023).
 12. Corpul european de solidaritate și serviciul european de voluntariat. Raport al Comitetului Economic și Social European. [on-line:] <https://www.eesc.europa.eu/en/agenda/our-events/events/volunteers-citizens-building-future-europe> (accesat la 09.08.2023).
 13. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Erasmus+ annual report 2021, Publications Office of the European Union, 2022, [on-line:] <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ff16650b-7b6e-11ed-9887-01aa75ed71a1> (accesat la 07.08.2023).
 14. Erasmus+ 2023 call launched: € 4.2 billion to support mobility and cooperation in education, training, youth and sport. [on-line:] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7075 (accesat la 07.08.2023).
 15. Raportul de activitate al Universității de Stat din Moldova pentru anul 2022. [on-line:] https://usm.md/wp-content/uploads/Raport_USM_2022_2023.pdf, pp. 90 – 93. (accesat la 09.08.2023).

16. Oficiul mobilități academice, Universitatea de Stat din Moldova. [on-line:] https://international.usm.md/?page_id=219 <https://www.facebook.com/MobilitatiUSM> (accesat la 07.08.2023).

Acknowledgments

This study was carried out as part of Jean Monnet project EUforY: Horizons of Moldova's European Union Integration: Realities and Perspectives, reference number: 619953-EPP-1-2020-1-MD-EPPJMO-PROJECT, supported by the EU within the Erasmus+ Programme.

The article was funded by the European Commission. This article reflects the views only of the authors, and the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency and the European Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

EDUCATION OF STUDENTS FROM A MOTIVATIONAL PERSPECTIVE

CZU: 37.014:81`246(=411.16)(478)

⁶Hana WITTMAN

Moldova State University, Chişinău, Moldova

ABSTRACT: This article is a complex study dealing with the differences between bilingual students (who learn two or more foreign languages) and monolingual students (who know only one language). This study is relevant considering the current situation in the Republic of Moldova, thus the students of the two Jewish schools in Chisinau who speak russian and romanian are obliged to learn hebrew as a foreign language. In Israel, Hebrew-speaking students must learn Arabic as a foreign language, in connection with the relationship between bilingualism and foreign languages

Keywords: curriculum; multilingual curriculum; multilingual education; teaching methods; educational methodology; multilingual study; psycho pedagogy;

Introduction. Psycholinguistic and motivational approaches to learning several languages the approaches and processes that characterize foreign language learning in the field of 'bilingualism' have undergone drastic changes in the last half century. In general, part with the old position that bilingualism is harmful to the speaker. There is a certain consensus that, under favorable circumstances, the use or mastery of two or more languages may have a positive effect on the social and cognitive aspects of human development.

Many studies, conducted before 2009, stated that bilingualism caused damage to the child's development. These studies ignored the qualitative biographical data, which pointed to the advantages of bilingualism. Furthermore, in these studies, the lack of adherence to a correct and accurate methodology stands out, such as: a comparison of bilingual subjects with monolingual subjects of different socio-economic status. It is evident that the researchers then started from the assumption that bilingualism is the property of immigrants only without language tests or a clear definition of bilingualism. This position changed, claims Cummins [1] when canadian researchers, Lambert & Peal pointed out methodological deficiencies of many of the early studies, which were done on second language acquisition.

A decade after the publication of this study, a study was published that accompanied English-speaking students who attended a French-speaking school in Montreal for 7 years. The researchers followed the cognitive, linguistic, and emotional development of the students, and compared them with their monolingual peers. They refuted the claims of the previous studies and showed that bilingual students have many advantages in the areas of language and thinking from it and testified to the linguistic and social advantages of learning additional languages. [11]

Experimental validation of student motivation methodology.

The goal is for research to meet the six basic conditions of scientific investigation: organized and systematic procedures, research processes that can be tested externally, it is possible to repeat research results, to carry out internal feedback, research aims to explain phenomena, research makes possible confidence in the results obtained through this (Antonovski, A. 2012).

⁶Hana WITTMAN, Moldova State University, Chişinău, Moldova, ORCID ID: 0000-0000-2438-1626, ISBN 978-9975-62-471-8, mail: jeanw@walla.com

The purpose of the questionnaire is to establish the differences between bilingual and monolingual students in foreign language learning, and an attempt to find out what helps these students, and teachers, to learn a foreign language optimally, the students' achievements, the teachers' difficulties will be examined and student difficulties. Explaining the theoretically based formulation questions examines the relationship between the two subjects (the two variables of the research question).

In the questions, hypotheses were presented that define the relationship between the two variables: the number of mother tongues the child speaks for another foreign language learning variable.

In formulating the questions and constructing them, I will refer to the types of questions in the social sciences: anthropological questions are concerned with understanding the nature of reality and questions such as: "How does reality work?" and epistemological questions that are engaged in learning from reality such as: "What is the nature of the relationship between the learner and the learned with whom the method deals?" (Corbin, 2014).

The standards approach in a multilingual curriculum

One of the accepted approaches to learning several languages is the pedagogical approach that emphasizes the existing importance of education for understanding and thinking, the standards approach, which is reflected in the stated policy that guides the curriculum. These questions come up with great frequency in various discussion frameworks in which experts in the field of curriculum planning and assessment, academics from various fields and disciplines, administrators and teachers and other factors from the field of education participate. The agreed upon and accepted definitions for the term standards define that standards are standards that define what the student needs to know in the field of writing and reading skills in order to be able to determine what his level is. According to the model of levels of complexity that allows one to stand on the level of his linguistic performance, at different ages [2]. There are three types of standards: standards of content, standards of performance and standards of learning opportunities. "Content standards" - are contents that define what learners should know and be able to do. These standards indicate knowledge and skill, ways of thinking, vocabulary, and grammar rules. "Performance standards" are contents defined as more specific and concrete examples. That is, explicit definitions of what the student needs to know and be able to do in order to demonstrate compliance with the content standards. That is, these standards provide examples of learner activities regarding what they need to know and be able to do in order to demonstrate compliance with the content standards and the expected level of performance or understanding. These are indicators of quality that indicate how much proficiency or mastery the student's performance should reflect, that is, what is considered a good level in oral and written expression.

The performance includes a graded selection of performance levels in the learning process to be able to assess the progress of the learners in their learning process. "Standards of opportunity for learning" - these standards provide a measure for determining whether the school provides its students with an equal and equal opportunity to learn the new foreign language well. This is indeed an opportunity for teachers who have undergone appropriate training in the areas of content, teaching materials and resources suitable for the purposes of teaching, a suitable and safe learning environment and a teaching program which sets higher standards of content and performance. The policy of standards in the field of education in general and not only linguistic education, began to develop starting in 2000. The initial definition given to the concept of "standards" was in 2002.

According to it, a standard in education expresses what all students should know and be able to do in each subject - to be able to determine "how good is good" in the different professions at different ages. A standard does not dictate pedagogy [5].

In one of the studies that took place on the subject, it was found that one of the basic assumptions was that the standards approach will have a significant impact only when it focuses on the products and emphasizes what is received from the school, instead of what is introduced and included within the educational process. That is, when it seeks to intervene in the educational act by setting common, high, strict standards, which define what students should know and what they should be able to do or when it seeks to use appropriate evaluation systems, based on standards, it may succeed in realizing its ambition. In such a situation, it may be able to transfer the responsibility for achievements to students, teachers and schools, while being able to introduce a reward system accordingly. The standards approach defines standards in teaching as an expression of what all students should know and be able to do. This definition emphasizes and sharpens the existing importance to the result expected from the educational process - social-behavioral-value.

There are many approaches and processes that characterize learning a foreign language in a school setting. I will refer to the most accepted approaches today to teaching foreign languages [2]. Each approach gives room for the creation of different learning and teaching methods, which apply the principle of optimal learning. In examining the approaches, we can notice the gradual progress of the different methods and approaches to language teaching, since the sixties. These resulted from changes and developments in linguistic theories dealing with language acquisition.

At the beginning of the field, the understanding of ways of acquiring a second language was based on behavioral theories in psychology. Language acquisition was a learned behavior, through conditioning and repetition. Also, the focus on learning the language on its various components, resulted to apply knowledge from these components of language teaching and acquisition.

The teaching was based on detailed grammatical explanations, and there was an expectation that the learner would master the material, as an essential element for the ability to function in the target language. Later, as the processes in the field of linguistics progressed and were refined, they came to the conclusions that the theory of behavior could not explain their ability of the students, to express an idea that had not been heard before, or to create a sentence, which was not part of the repertoire of the course they studied as a result of the above conclusions, which were mixed with a feeling of dissatisfaction with the existing teaching methods, began about turning to and looking for new channels for language teaching? Then arose the need to expand the learner's knowledge to communicative abilities, in addition to the formal knowledge of the language.

Diverse and new approaches and methods have been developed to answer this need, and in each a different degree of emphasis on communication and the structure of the language. In the first stage, there was a sharp shift to an emphasis on the content and the message, assuming that the language structure would be acquired naturally, but over the years, professionals, linguists and teachers, saw the need to find a balance between all the essential elements of the curriculum, in additional language instruction. The main approaches, which have taken shape over the years, are listed below:

In general, when it comes to language acquisition, there is general agreement among linguists that the essential component in the process of acquiring a mother tongue, or a second language, or additional languages is exposure. A child learns his mother's language by being exposed to the language from infancy. This method is based on the theory that there is interaction

between parent and child as needed, and children speak among themselves, but they are exposed to proper language due to being surrounded by adults who speak the language. This exposure is the basic element for acquiring a mother tongue. There are clear implications from this theory for the issue of acquiring additional languages. In this area too, the role of exposure is clear. Many theories in the field of second language acquisition are based on this premise. [7].

The purpose of the research is to identify what are the gaps in the study of one or more foreign languages, if they can be overcome, and also to refine the learning program according to the findings to guide teachers accordingly, with reference to the skills of communication, literacy and increasing student motivation for learning.

The study is based on the concept of the acquisition of an additional (foreign) second language - and refers to the learning of a language, which is not the learner's mother tongue, but is spoken in his environment, such as in a bilingual environment. When it comes to a foreign language (acquired foreign language), it means a language that is not spoken in the learner's place of residence and is not his mother tongue. The research will deal with an empirical investigation of claims that can be confirmed/disproved by collecting and testing current data.

Research does not deal with evaluative questions, with morality, or with what is impossible to restore. The research is quantitative and can be applied to the knowledge domain of learning multiple languages that have accumulated enough information to derive quantitative models from them.

A. Basic premise for the study. The present quantitative research is that the world is objective, meaning that it can be measured independently.

B. It performs the same methods of analysis and systematization that act on the basis of numerical data, the research is quantitative.

Systematic scientific investigation of quantitative (numerical) properties, testing variables. Research is quantitative empirical, where you can quantify data and perform statistical processing on it. A systematic, controlled, empirical and critical investigation of hypothetical claims about connections.

The research aims to explain the natural phenomenon of teacher education in language teaching under normal conditions. In this research there are several hypotheses that prove that learning several foreign languages is closely related to the collective, analysis and information obtained from the external environment.

Attention will be paid to:

- inclusions - prioritizing for generalized and also extracts by using small changes to explain as much as possible the correlation between bilingual and monolingual students;
- coordination - there will be an attempt to find the relationship between the relevant variables;
- reproducibility – the research will be carried out under the same terms and conditions;
- similar results – (generalization or induction) extrapolation from the research sample to be carried out on a certain number of people.

Students' study must include the following requirements:

1. voluntariness - students should not be forced to participate in research;
2. scientific consent - before participating in the study, they must complete a form in which they agree to the requirements;
3. reducing the risk of injury - it will be ensured that the research participants (students) will be out of any risk and also respectful language will be used in which questions will be formulated in an uncomplicated format (simple formulation);

4. confidentiality – anonymity is not required, but the study does not require the leakage of personal information that could betray the identity of the study participants;
5. maximum quality - professional approach to students;
6. ensuring reliability – meaning that the methods in which the sample measures knowledge or skills will perform consistently;
7. reproducibility - the research will be carried out under the same terms and conditions thus obtaining similar results, in Israel and in Moldova in different situations, with a control and analysis group;
8. stability – retesting students to check how sensitive the measurement method is to changes in time;
9. traceability – inspecting the dimensions that reflect the reliability of the measurement methods, that is, the compatibility between the values that will be obtained from the differences between the items that measure the same phenomenon;
10. data attacker - paying attention to the fact that the measurement methods will test only what is intended to be tested in the study, that is, in such a way that the measurement methods will be more valid (Antonovsky, 2012).

The research process will include a well-structured and detailed questionnaire pattern in which all the details of the execution will be indicated. Quantitative variable data that can be applied and measured are presented.

Conclusion

Education two linguistic he a means It is important to share Kinds Different of families and communities in education the children.

Inclusion the language and practices the civility of Community close up Home The book and the house . The inclusion of community language methods means that families can participate in the education of their children , what that allows them to continue their work as educators legitimate of their children . their involvement of families and old men in education their children She object for empowerment self for communities a minority. It compatible with also for my efforts planning language family and communal that are important for how many communities with a minority Language but transition to combine of people, their involvement of families and communities means that the girls and the knowledge expanded transition For those of the groups in power inclusion families and communities in education two linguistic is not only interest of benefit for children Because participation increased at home ; It helpful for production knowledge Because that the lenses for understanding the world expanded On my hand combination of points look Various and epistemologies embedded in practices the tabs and the culture of communities Locality. mature so, for education Bilingual. there is role It is important with a promise the use in languages in danger extinction to create knowledge and learning . in cases these Education two linguistic No was only Player "save" language in danger extinction and its spokespersons but rather to expand the girls transition for those of membership Westerns Strong.

It is not impossible that we will notice differences of opinion regarding the very definition and applications of the approach, after so many years of research and discussion on communicative approaches in foreign language teaching. Some state that communicative teaching is not a collection of methods, but rather an approach. Others emphasize that communicative teaching is not an approach, but rather a philosophy. There are disagreements among the researchers regarding different teaching methods, which are considered as communicative approaches. Larsen-Freeman,

for example, reviews different foreign language teaching methods [5] she classifies only some of the methods as a communicative approach, and due to various subtleties, another part she claims is not compatible with this approach. In contrast, other authors consider the approaches that are not appropriate, in her opinion, to be communicative Spada[8], in a comprehensive and up-to-date look at the concept of "communicative teaching", emerges a broad picture that offers a combination of emphases - an emphasis on the content as well as an emphasis on the form. It is possible to apply

Communicative approach through multiple methods. The focus of the method, that is communication, must be in the center, alongside reference to the linguistic knowledge base. Details of traditional and accepted teaching methods, which are included under the heading "communicative approach".

Bibliography:

1. CHOMSKY, N., (1965). Aspects of the Theory of Syntax. MIT Press. Collins, L., Halter, R., Lightbrown, P. and Spada, N. (1999). In: *Time and the Distribution of Time in L2 Instruction*. TESOL QUARTERLY, vol.33 (4), p.655-680.
2. CUMMINS, J., (2005). A proposal for action: Strategies for recognizing heritage language competence as a learning resource within the mainstream classroom. In: *Modern Language Journal*, vol.89(4), p.585-592.
3. KRAMSCH, C., (2000). Second language acquisition, applied linguistics, and the teaching of foreign languages. In: *The Modern Language Journal*, vol.84 (3), p.311-326.
4. KRASHEN, S.D., (1985), *The Input Hypothesis: Issues and Implications*, New York: Longman. 2008. *Language Education: Past, Present and Future*. In: *RELC Journal: A Journal of Language Teaching and Research*, vol.39 (2), p.178-187.
5. LARSEN-FREEMAN, D., (2000). *Techniques and Principles in Language Teaching*, 2nd ed. In: *Oxford: Oxford University Press*.
6. LONG, M. (1996): *The Role of the Linguistic Environment in Second Language Acquisition*. In *W. Ritchie and T. Bhatia (Eds.), Handbook of Second Language Acquisition*. San Diego: Academic Press, p. 413-68.
7. OR, Y., (2018) chapter 5: Multilingual awareness .A multilingual educational policy for israel. In: *Tel Aviv.Research project*, p.105-92
8. SPADA, N. (2007). *Communicative Language Teaching: Current Status and Future Prospects*. In: Cummins, J. & Davison, C. (Eds.), In: *International Handbook of English Language Teaching*. Part 1 (pp. 271-288). New York: Springer.
9. SWAIN, M., (1985). *Communicative competence: some roles of comprehensible input and comprehensible output in its development*. In *Gass, and Madden, C. (Eds.), Input in second language acquisition*. p.235-253. Rowley, MA: Newbury House.
10. SWAIN, M., (2007). *The Output Hypothesis: Its History and Its Future*. Keynote speech given at the 5th International Conference on ELT in China. Beijing. Retrieved from: <http://www.celea.org.cn/2007/keynote/ppt/Merrill%20Swain.pdf>
11. TUCKER, G. R., (1998). *A global perspective on multilingualism and multilingual education*. In *J. CENOZ & F. GENESEE (Eds.), Beyond bilingualism: Multilingualism and multilingual education*. Clevedon: Multilingual Matters. p.3-15.

**RESPECT OF RULE OF LAW AND HUMAN RIGHT AS MAIN CONDITION FOR
MOLDAVIAN EUROPENISATION**

RADU MERCUȘ⁷

Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. Respect the right you respect a law, nowadays is condition for all the states that have committed themselves by signing and perform the rights of the population into reality today, is the only method we will live in a normal social order.

The right for something common in a democratic society a natural action when you want to act in a way or to access the various services such as the right to information, the right to education, the right to freedom and safety, the right to freedom of expression or the right to a fair trial in most conventions, treaties, international agreements that most European states have committed to respect, promote and sanction for their violation.

The European Union was created with as its concept objective for the respect of human rights, democracy and respect for the law as well as civil, economic, social and cultural rights, the commitment to promote and respect the rights of all people even if they are from certain fields such as technology, telecommunications, investments. , industry, trade etc

The promotion of social economic values or cultural objects in the fight against non-discrimination depending on certain criteria that differentiates the person being vulnerable to those external factors therefore and the motto of the European Union unity through diversity assumes that we are all different, we have different concepts of life, cultural and religious affiliation. or ethnically different which involves effort on the part of the European community through the institutions created to adopt normative acts to which the state must implement sanctions for non-compliance.

The abolition of sanctions such as torture, inhuman or degrading treatment as well as the death penalty is an objective assumed by respecting human rights, is the European Union, more exactly the member state, committing to respect and promote them.

Keywords: human right,rule,law,condition,europenisation

REZUMAT. Respectarea drepturilor omului reprezintă actualmente o condiție obligatorie a tuturor statelor ce s-au angajat semnând și transpunând în realitatea zilelor noastre drepturi pentru majoritatea populației doar astfel vom exista într-o orânduire socială normală.

Dreptul reprezintă ceva obișnuit pentru cineva într-o societate democratic o acțiune firească atunci când dorești să acționezi într-un fel sau accesul la diferite servicii cum ar fi dreptul la informație,dreptul la educație,dreptul la libertate și la siguranță,dreptul la libertatea de exprimare sau dreptul la un proces echitabil prevăzute în majoritatea convențiilor, tratatelor,acordurilor internaționale la care majoritatea statelor europene s-au angajat să le respecte,promovând și sancționând pentru încălcare lor.

⁷ Radu MERCUȘ, student-doctorand, 1 year student,Moldova State University, Faculty of Law, Chisinau, Republic of Moldova email:mercusradu@gmail.com

Uniunea Europeană a fost creată având drept obiectiv de bază respectarea drepturilor omului, democrația și respectarea legii deasemenea drepturile civile, economice, sociale și cultural reprezintă angajamentul pentru promovarea și respectarea drepturilor tuturor persoanelor chiar dacă sunt din anumite domenii cum ar fi tehnologia, telecomunicații, investiții, industrie, comerț ș.a

Promovarea valorilor social economice sau cultural reprezintă obiectul în combaterea nediscriminării în depedență de anumite criteria ce diferențiază persoana fiind vulnerabilă la acei factori externi prin urmare și motto Uniunii Europene unitate prin diversitate presupune că toții suntem diferiți, avem concepte de viață diferite, apartenență culturală, religioasă sau etnică diferită ce implică effort din partea comunității europene prin instituțiile create să adopte acte normative la care statele membre trebuie să le implementeze sancționând pentru nerespectare.

Abolirea sancțiuni precum tortura, tratamentul inuman sau degradant precum și pedeapsa cu moartea reprezintă un obiectiv asumat prin respectarea drepturilor omului astfel Uniunea Europeană mai exact statele membre angajându-se să le respecte și să le promoveze.

Cuvinte-cheie: drepturile omului, reguli, norme, condiții, europenizare

Introducere: Drepturile omului reprezintă acele posibilități pe care le are fiecare dintre noi dorim să acționăm într-un fel sau să întreprindem ceva este dreptul nostru pentru că este reglementat, ocrotit și pentru neîndeplinire se sancționează conform normelor de conviețuire socială sau deciziilor, acordurilor, convențiilor, regulamentelor sau tratatelor la care statele s-au angajat să le implementeze prin aderare și promovarea la nivel comunitar sau național pentru că discriminarea, inechitatea, abuzurile trebuie combătute doar prin implicare la nivel comunitar sub sancțiunii aplicării măsurilor de constrângere a instituțiilor responsabile.

Din Declarația Universală a Drepturilor Omului este menționat la art. 1 că toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi fiind înzestrate cu rațiune și conștiința și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității deasemenea și în Constituția Republicii Moldova de la art 15-55 sunt specificate care sunt drepturile și libertățile fundamentale ale omului constituind o îndatorire primordială a statului toții cetățenii sunt egali în fața legii indiferent de naționalitate, rasă, religie, origine etnică, avere, limbă, apartenență politică sau origine socială deasemenea la art. 4 și art. 8 din legea supremă specifică că orice act normativ ce reglementează drepturi fundamentale ale omului din dreptul internațional la care Republica Moldova s-a angajat să le respecte au prioritate iar în caz de conflict de norme trebuie precedată de revizuire uniformizând normele naționale cu cele internaționale.

Orice persoană își exercită drepturile și îndatoririle sale cu bună credință fără să încalce drepturile și libertățile altora din prevederile art. 55 din Constituția Republicii Moldova.

Republica Moldova a semnat la 12 septembrie 1997 angajamentul de a respecta drepturile fundamentale ale omului specificate în Convenția cu Privire la Drepturile Omului cererile parvenite la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) fiind examinat și pentru fiecare caz se emite decizia dacă este vinovat statul în cazul respectiv fiind necesar să repare prejudiciul cauzat prin încălcarea drepturilor fundamentale prevăzute de normele internaționale dar și cele naționale astfel se permite un control al respectării drepturilor omului de către instituțiile de stat în persoana funcționarilor care își îndeplinesc obligațiile de serviciu fie că necorespunzător sau fie că au luat decizii ilegale fiind datorate factorului politic.

Cel mai des încălcate drepturi în Republica Moldova din hotărârile pronunțate de către CEDO fiind luată în considerare perioada de până la 11 septembrie 2022 menționăm :

1. dreptul la un proces echitabil -art.6 CEDO -229 de cazuri constituind 31,4%
2. interzicerea torturii - art.3 CEDO -171 de încălcări constituind 23,4%
3. dreptul la libertate și siguranță art.5 CEDO-106 de încălcări constituind 14,5%
4. dreptul la un recurs efectiv- art.13 CEDO -65 de încălcări constituind 8.9%
5. dreptul la respectarea vieții private și de familie- art.8 CEDO- 43 de încălcări constituind 5.8%⁸
6. dreptul la libertatea de exprimare- art.10 CEDO-21 încălcări constituind 2,8%

Instituțiile responsabile investite prin lege care le numim organe de ocrotire a normelor de drept având cazuri mai sensibile astfel la CEDO parvenind cereri de încălcări a normelor de drept respectiv au fost încălcate drepturile fundamentale ale omului reglementate de convenție astfel cel mai des întâlnite sunt:

1. neexecutarea hotărârilor judecătorești-81 de încălcări constituind 11.1%
2. investigarea defectuoasă a maltratării și a deceselor – 59 de violări constituind 8,1%
3. casarea hotărârilor judecătorești irevocabile -56 de încălcări constiund (7,7%)
4. detenția în condiții inumane 48 de încălcări constiund 6,6%
5. maltratarea – 39 de violării constituind 5,4%
6. arestarea nemotivată -30 de încălcări constiund 4,1%
7. lipsirea de libertate contrar legislației naționale-28 de încălcări constiund 3.9%⁹

Forme generale de discriminare:

- rasă
- sex
- religie
- orientare sexuală
- limbă
- specie
- vârstă

Metode de prevenire încălcării a drepturilor omului sunt :

- ✓ toleranță
- ✓ acțiune afirmativă
- ✓ autodeterminare
- ✓ desegregate
- ✓ intersecționalitate
- ✓ feminism
- ✓ multiculturalism
- ✓ integrare socială
- ✓ asimilare culturală

Oriunde nu am fi percepem dreptul ca libertatea de acționa într-un mod ce nu încalcă dreptul altei persoane și nu reprezintă un pericol major pentru sancționare fie că este dreptul la educație,dreptul la muncă,dreptul la informație,dreptul de a fi membru unui grup sau în fine dreptul de a întreprinde orice nelimitat de nimeni oricând și oriunde fără a fi sancționat.

⁸ Sinteza Încălțărilor CEDO de către RM <https://crjm.org/wp-content/uploads/2022/09/Sinteza-Violarilor-CEDO-de-catre-RM.pdf>

⁹ Ibidem

Perioadele istorice au cunoscut cel mai des cazuri de abuz de încălcare a drepturilor omului actualmente există pentru că dreptul încă a ajuns în casele fiecăruia sau fie că cutuma a devenit ceva superior legii.

La început dreptul s-a manifestat¹⁰ ca necesitatea sau posibilitatea de a fi membru a unui grup fie că este familia sau locul de muncă ca mai apoi în anul 539 î.Hr Cirus a recunoscut dreptul la muncă liberă și la religie ulterior elaborând tăbliță unde erau connsfințite drepturile omului fiind dealtfel prima declarație a drepturilor omului din istorie ulterior drepturile omului au ajuns a fi cunoscute pe diferite continente fie că este Europa,Asia sau America astfel menționăm anumite evenimenete istorice notabile cum ar fi:

- 1215- Magna Carta- a dat poporului noi drepturi și l-a obligat pe rege să se supună legii ;
- 1628- Petiția de drept – a asigurat drepturile și libertățile oamenilor ;
- 1776- Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii – a proclamat drepturile la viață,libertate sau căutarea fericirii ;
- 1789 – Declarația drepturilor omului și cetățeanului din Franța a declarat că toții cetățenii sunt egali în fața legii ;
- 1948 – Declarația Universală a Drepturilor Omului este primul document care conține o listă exhaustivă cu drepturile fiecărei persoane.

Dacă e să facem o incursiune în timp ultimele concepte despre drepturile omului au avut loc odată cu înființarea Organizației Națiunilor Unite în 1945 o dată cu sfârșitul celui de al doilea război mondial scopul urmărit fiind menținerea păcii în toate țările lumii 192 de țări membre și semnatare, ulterior soția președintelui SUA Franklin Roosevelt,a pregătit un document special în care era menționat că drepturile ar trebui să le aibă toții oamenii din întreaga lume acest document fiind numit Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Protejarea drepturilor omului reprezintă ceva firesc obligatoriu pentru instituțiile internaționale sau naționale astfel menționăm la nivel de continente :

- ✓ Organizația Națiunilor Unite -1945 Declarația Universală a Drepturilor Omului 1948
- ✓ Consiliul ONU pentru Drepturile Omului 2005
- ✓ Curtea Internațională de Justiție (CIJ) 1945
- ✓ Curtea Penală Internațională (CPI)-2002
- ✓ Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) -1950 Convenția Europeană a Drepturilor Omului
- ✓ Consiliul Europei 1949 Carta Drepturilor Fundamentale ale Omului
- ✓ Organizația Statelor Americane (OEA) -1990
- ✓ Asociația Națiunilor din Asia (ASEAN) din Sud-Est 1967

Cele mai cunoscute drepturi ce sunt încălcate se referă la discriminare după rasă, discriminarea femeilor, etnie, minorității sexuale, apartenență națională, persoane cu dizabilității sau deficiențe locomotorii ș.a

Evenimentele precedate anului 2009 din Republica Moldova schimbarea vectorului politic de la comunism la democrație drept urmare alegerea obiectivului european prin semnarea acordului de asociere dar actualmente rezultate vizibile nu sunt doar manifestul de parteneriat cu Comunitatea Europeană semnându-se diferite documente dar rezultate vizibile nu știu dacă sunt realizate în domenii importante ca justiția,medicina,economia doar se menține o situație stabilă dat fiind faptul

¹⁰ Prezentare video Dreptul <https://www.youthforhumanrights.ru/what-are-human-rights/background-of-human-rights.html>

că ca stat suntem minoritar participarea sau importanța ca drept în luarea deciziilor la nivel comunitar ar fi infirm scopul principal este să menținem relații stabile cu partenerii noștri pentru a beneficia de sprijin financiar,justițiar,social,cultural sau educațional în toate sferile de activitate prin implementare la nivel național a diferitor documente semnate și trasnpunerea în realitatea zilelor noastre.

Unul dintre cele mai importante documente pe care l-a semnat este acordul de asociere la fel ca și cererea de aderare la nivelul Uniunii Europene o retragii sau nu aplicii ceea ce este menționat în document doar menționez conceptele sau obiectivele la care s-a asumat în domeniul europeanizării prin respectarea drepturilor omului.

Conform titlu I din acordul de asociere dintre Republica Moldova pe o parte și Uniunea Europeană pe cealaltă parte reglementează principiile generale privind respectarea drepturilor omului și adaptarea legislației la condițiile actuale astfel art.2 este exemplificat că respectarea principiilor democratice , a drepturilor omului și a libertăților fundamentale,astfel cum sunt proclamate în Declarația Universală a Depturilor Omului și definite în Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în actul final de la Helsinki din 1975 al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa precum și în Carta de la Paris pentru o nouă Europă din 1990, reprezintă baza politicilor interne și externe ale părților și constituie un element esențial al prezentului acord¹¹.

Din prevederile acordului este reglemtat faptul că părțile își reafirmă respectul față de principiile statului de drept și ale bunei guvernante precum și obligațiile lor internaționale în special în cadru ONU,al Consiliul Europei și al OSCE.

Portrivit art.4 din același document denumit reforma internă părțile cooperează în următoarele domenii ce privește respectarea drepturilor omului :

- ✓ dezvoltarea, consolidarea și creșterea stabilității și a eficacității instituțiilor democratice și a statului de drept;
- ✓ asigurarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
- ✓ realizarea de noi progrese în ceea ce priivește reforma sistemului judiciar și a legislației,astfel încât să se asigure indepedența sistemului judiciar, să se consolideze capacitatea administrativă Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană <https://mecc.gov.md/sites/default/files/acordul-de-asociere-rm-ue.pdf> a acestuia și să se garanteze imparțialitatea și eficacitatea organismelor de asigurare a respectării legii ;
- ✓ reformarea administrației publice prin crearea unui corp al funcționarilor publici responsabil,eficient,transparent și profesionist ;
- ✓ combaterea corupției în cele mai importante domenii vitale.

Înființarea Curții Penale Internaționale CPI are drept sarcină prevenirea sau combaterea săvârșirii celor mai grave infracțiuni nefiind nesanționate fiind necesară de adoptat la nivel național sau internațional a unor măsuri eficiente constituind o evoluție importantă pentru pacea și justiția internațională prin punerea în aplicare a celor mai importante angajamente.

Drepturile și libertățile garantate de Convenție includ dreptul la viață, dreptul la un proces echitabil, dreptul la respectarea vieții private și de familie, libertatea de expresie, libertatea de gândire, conștiință și religie și protecția proprietății. Convenția interzice, în special, tortura și tratamentele sau

¹¹ Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană
<https://mecc.gov.md/sites/default/files/acordul-de-asociere-rm-ue.pdf>

pedepsele inumane sau degradante, munca forțată, detenția arbitrară sau ilegală și discriminarea în ceea ce privește posibilitatea de a se bucura de drepturile și libertățile garantate de Convenție.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale reprezintă un catalog al drepturilor fundamentale ale drepturilor omului elaborate la inițiativa Consiliului Europei pe 4 noiembrie 1950 la Roma apărând drepturile tuturor persoanele fizice primate individual sau diverse entități sociale cu excepția structurilor statale.

În cele ce urmează voi prezenta câteva cazuri de încălcare a drepturilor omului cereri soluționate de către CEDO la care suntem membri și dat fiind faptul că dorim să fiind membri a Uniunii Europene sau actualmentete avem un parteneriat ce ne permite să ne dezvoltăm în acele domenii importante sub sprijinul statelor membre a comunității europene privind respectarea drepturilor omului ca obiectiv principal al parcusului european al Republicii Moldova.

Dat fiind faptul că din datele statistice peste 31% din decizele CEDO sunt cu privire la încălcare dreptului la un proces echitabil vom menționa cazul Ziliberberg vs Republica Moldova necitarea adecvată în instanța de judecată¹² astfel persoana s-a judecat cazul nefiind respectat dreptul la un process echiabil neefiind citata în termeni nerezonabili cazul fiind soluționat în lipsa acestuia, CEDO a dat câștig de cauză acestuia, statul fiind obligat să achite despăgubiri ceea ce ține de cheltuieli de judecată celalte cererii fiind respinse ca inadmisibile.

În cazul Zilbeberg vs Moldova în speță peroana fiind student a participat la o manifestare de protest în fața Consiliului Municipal Chisișinău neautorizată pentru acesta fiind reținut aplicându-se o amendă în conformitate cu legislația acesta a contestat amenda în instanța de judecată incoacănd încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului prevăzute de art.40,45 din Constituție însă decizia fiind luată de instanța de judecată în lipsa acestuia fiind necitat în termeni rezonabili cazul soluționându-se cu încălcarea dreptului la un proces echitabil prevăzute de Convenție Europeană a Drepturilor Omului art.6 orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță indepedentă și imparțială instituită prin lege dar și actele normative interne Constiția Republicii Moldova.

Curtea în acest caz a dat câștig de cauză în ceea ce privește încălcarea art. 6 din Convenție dreptul la un proces echitabil însă în privința art.11 din Convenție libertatea de întrunire și asociere nu a fost stabilită nici o încălcare prin urmare nu i-a fost stabilit nici repararea prejudiciului material sau moral deci prin decizia CEDO s-a stabilit încălcarea de către instanța de judecată dreptul la un proces echitabil prin achitarea cheltuielilor de judecată parțial fără reparea prejudiciului moral.

Un alt caz dar în privința încălcarea unui alt drept fundamental prevăzut de conveție este cauza Popovici vs Moldova condițiile inumane din locurile de detenție,art.5 pe motivul arestării preventive nemotivate,art.13 pe motivul lipsei unor căi de recurs effective referitor la condițiile inumane și degradante de detenție și încălcarea articolului 6 pe motivul neechității proceselor penale și încălcare a prezumției nevinovăției acordându-se câștig de cauză instanța recunoscând încălcarea depturilor prevăzute de art.5,6,13 și 3 din convenție find necesară repararea prejudiciului cauzat suferit.

Reclamantul Petru Popovici cunoscut ca Micu cetățean al Republicii Moldova fiind condamnat acesta a descries condițiile de detenție nesatisfăcătoare din locul de detenție precum

¹² Cazul Ziliberberg vs RM

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Ziliberberg%22\],\[%22languageisocode%22:\[%22RUM%22\],\[%22appno%22:\[%2261821/00%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-112694%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Ziliberberg%22],[%22languageisocode%22:[%22RUM%22],[%22appno%22:[%2261821/00%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-112694%22]})

ferestrele erau acoperite cu plăci din metal iar lumina electrică era tot timpul stinsă, celulele nu aveau sistem de ventilare, nu existau saltele, perne, sau paturi, mîncarea insuficientă, deținuților li se refuzau oportunitatea unei plimbări zilnice etc.

Deci în acest caz Curtea a recunoscut încălcarea mai multor drepturi recunoscute de convenție art.5(4), art.6(1), art.3, art.5(3), art.6(1), art.6(2), art.13 combinat cu art.3 din convenție prin urmare Curtea a decis că statul să-i achite prejudiciu material și moral suferit de pe urma încălcării drepturilor sale prevăzute de actele normative naționale și internaționale.

Următorul caz *Becciev contra Moldova* examinarea încălcării dreptului la libertate și siguranță prevăzută de art.5 din convenție precum și alte drepturi ce reies din acest caz reclamantul a susținut că procedurile care au condus la condamnarea sa au fost inechitabile și arbitrare Curtea Supremă de Justiție l-a condamnat în lipsa acestuia însă reprezentatul Guvernului a susținut că acesta a renunțat la prezentarea la ședința de judecată pentru a se asigura contradictorialitatea procesului în acest caz curtea a menționat că renunțarea la acest drept trebuie să fie menționată în cazul soluționat de instanța de judecată¹³.

Soluția în această speță a fost că a existat o încălcare a art.3 tratamentul degradant, art.5(3) lipsa audierii, și art.5(4) lipsirea de libertate ilegală prin urmare statul trebuie să-i achite prejudiciu material și moral prin încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și rejudecarea cazului prin achitarea sa datorită faptului că i-au fost încălcate dreptul la un proces echitabil.

Cauza *Ostovar vs Moldova* se referă la încălcarea de către autorităților naționale a dreptului la corespondență cu personale apropiate și încălcarea dreptului la un proces echitabil în ceea ce privește dreptul la un recurs efectiv împotriva condițiilor degradante din locurile de detenție¹⁴.

În speță Curtea a decis că au fost încălcate următoarele drepturi prevăzute de art.3, art.8, art.13 combinat cu art.3 al Convenției prin urmare statul trebuie să îi repare prejudicial material și moral suferit în mărimea stabilită prin decizia sa.

Un ultim caz pe care îl voi menționa în prezenta lucrare se referă la încălcarea¹⁵ dreptului la libertate în speță mama sa adresându-se la CEDO pentru faptele săvârșite de copilul său sustragerea diferitor bunuri neînsemnate din încăperi fiind luat cu forța de la domiciliu încălcându-se norme procesuale de audiere aducându-se acuzații grave pentru care nu poartă răspundere penală datorită vârstei sale condiție obligatorie cerută de legislație pentru ca o persoană să fie citată în fața organelor de drept pentru a fi trasă la răspundere penală sau contravențională pentru faptele comise prejudiciul cauzat în urma celor săvârșite eventual repararea prejudiciului cauzat.

Curtea Europeană în acest caz a decis că au fost încălcate următoarele drepturi prevăzute în convenție la art.5(1), 6(1), art.8, art.13 combinat cu art.5 și art.13 combinat cu art.8 prin urmare statul trebuie să îi repare prejudicial material și moral suferit în urma acțiunilor ilegale săvârșite de organele de ocrotire a normelor de drept.

Concluzii.

Dreptul reprezintă manifestarea noastră în orice mod dar aceasta este limitată de obligația de a-i se îndeplini sau respecta drepturile altor persoane prin urmare există o limită până când dreptul acționează sau abuzul de a folosi anumite situații cum sunt cazurile enunțate anterior fie că

¹³ Cauza *Becciev vs Moldova*

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Becciev%22%2C%22respondent%22:%5B%22MDA%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-11262%22%2C%22%22%7D>

¹⁴ Cauza *Ostovar vs Moldova* [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/OSTROVAR%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/OSTROVAR%20(ro).pdf)

¹⁵ Cauza *Guțu vs Moldova* [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GUTU%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GUTU%20(ro).pdf)

funcționarul public și-a depășit atribuțiile încălcându-ne drepturile trebuie să ne adresăm sau sesizăm după caz utilizând toate mijloacele sau metodele posibile de apărare.

Actualmente Republica Moldova și-a ales obiectivul integrării europene dar apărarea drepturilor și libertăților fundamentale a avut loc o dată cu obținerea independenței și adoptarea diferitor acte normative vitale cum sunt Constituția Republicii Moldova care este legea supremă unde sunt exemplificate cele mai importante drepturi și libertăți fundamentale de asemenea calitatea de membru a diferitor organizații internaționale sau semnarea diferitor tratate, convenții și acorduri unde sunt prevăzute modul în care organele de ocrotire a normelor de drept trebuie să acționeze pentru că societatea să simtă democrația că locuiește într-o comunitate dezvoltată din toate punctele de vedere respectând deciziile diferitor instanțe internaționale..

Referințe:

1. 1.Convenția Europeană a Drepturilor Omului 4.11.1950
2. 2.Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994
3. 3.Sinteza Încălcărilor CEDO de către RM <https://crjm.org/wp-content/uploads/2022/09/Sinteza-Violarilor-CEDO-de-catre-RM.pdf>
4. 4.Prezentare video Dreptul <https://www.youthforhumanrights.ru/what-are-human-rights/background-of-human-rights.html>
5. Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană <https://mecc.gov.md/sites/default/files/acordul-de-asociere-rm-ue.pdf>
6. 6.Cazul Ziliberg vs RM <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Ziliberg%22%5D,%22languageisocode%22:%5B%22RUM%22%5D,%22appno%22:%5B%2261821/00%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-112694%22%5D%7D>
7. Cauza Becciev vs Moldova <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Becciev%22%5D,%22respondent%22:%5B%22MDA%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-112622%22%5D%7D>
8. 8.Cauza Ostrovar vs Moldova [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/OSTROVAR%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/OSTROVAR%20(ro).pdf)
9. 9.Cauza Guțu vs Moldova [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GUTU%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GUTU%20(ro).pdf)

ASIGURAREA EGALITAȚII DE GEN – SEMNIFICAȚIE, PROBLEME ȘI SOLUȚII POSIBILE

Veronica PRISĂCARU¹⁶

Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. The basic objective of the research consists in elucidating the significance of ensuring gender equality for the development of a modern society and the problems faced by the Republic of Moldova in ensuring gender equality, and formulating some recommendations in order to remedy the respective problems starting with the concrete actions at the organization level. In order to achieve the assumed objectives, the following research methods were used: bibliographic analysis, the evaluation of the normative acts regarding the gender equality, approved at the national and European level, the opinion poll, systematization, generalization, formulation of conclusions and reasoning. As a result of the research, a series of problems have been identified such as the reduced sensitivity of the population on the issues of gender equality and the lack of knowledge on the related subjects. Based on the findings and taking into consideration the results of the opinion poll, concrete ways of raising people's awareness and increasing the level of knowledge of the problems and of the benefits related to gender equality were proposed. The research was carried out with the support of the project 617393-EPP-1-2020-1-MD-EPPKA2-CBHE-JP "Connecting universities-industry through smart entrepreneurial cooperation and competitive intelligence of students in Moldova, Georgia and Armenia (CONNECT), financed under the ERASMUS+ program.

Keywords: awareness, gender equality, strategy, sustainable development.

Introducere.

În intenția de a asigura egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, problema egalității de gen se reliefează ca una din preocupările politicienilor, reprezentanților sectoarelor de activitate, dar și a cercetătorilor. Atenția sporită a comunității europene față de subiectul nominalizat a condus la elaborarea și aprobarea Strategiei pentru Egalitatea de Gen 2020-2025 – document prin care se precizează viziunea, obiectivele, precum și o serie de acțiuni orientate la obținerea unor progrese concrete în asigurarea egalității de gen în Europa cu orientare spre atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă. Strategia stabilește obiectivele-cheie și acțiunile complementare care trebuie desfășurate, acestea fiind prezentate sintetic în figura 1.

Republica Moldova se aliniaza la rigorile europene privind asigurarea egalității de gen, preocupările pentru problema respectivă găsindu-și reflecție într-o serie de acte normative, ca:

- Legea nr. 5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați;
- Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie;
- Programul de guvernare „Moldova prosperă, sigură, europeană” aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 (cap.V);

¹⁶ Șef Departament Cercetare și Inovare USM

- Programul de promovare și asigurare a egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pentru anii 2023-2027 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.203 din 12.04.2023;
- Programul național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2023-2027, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 332 din 31 mai 2023.

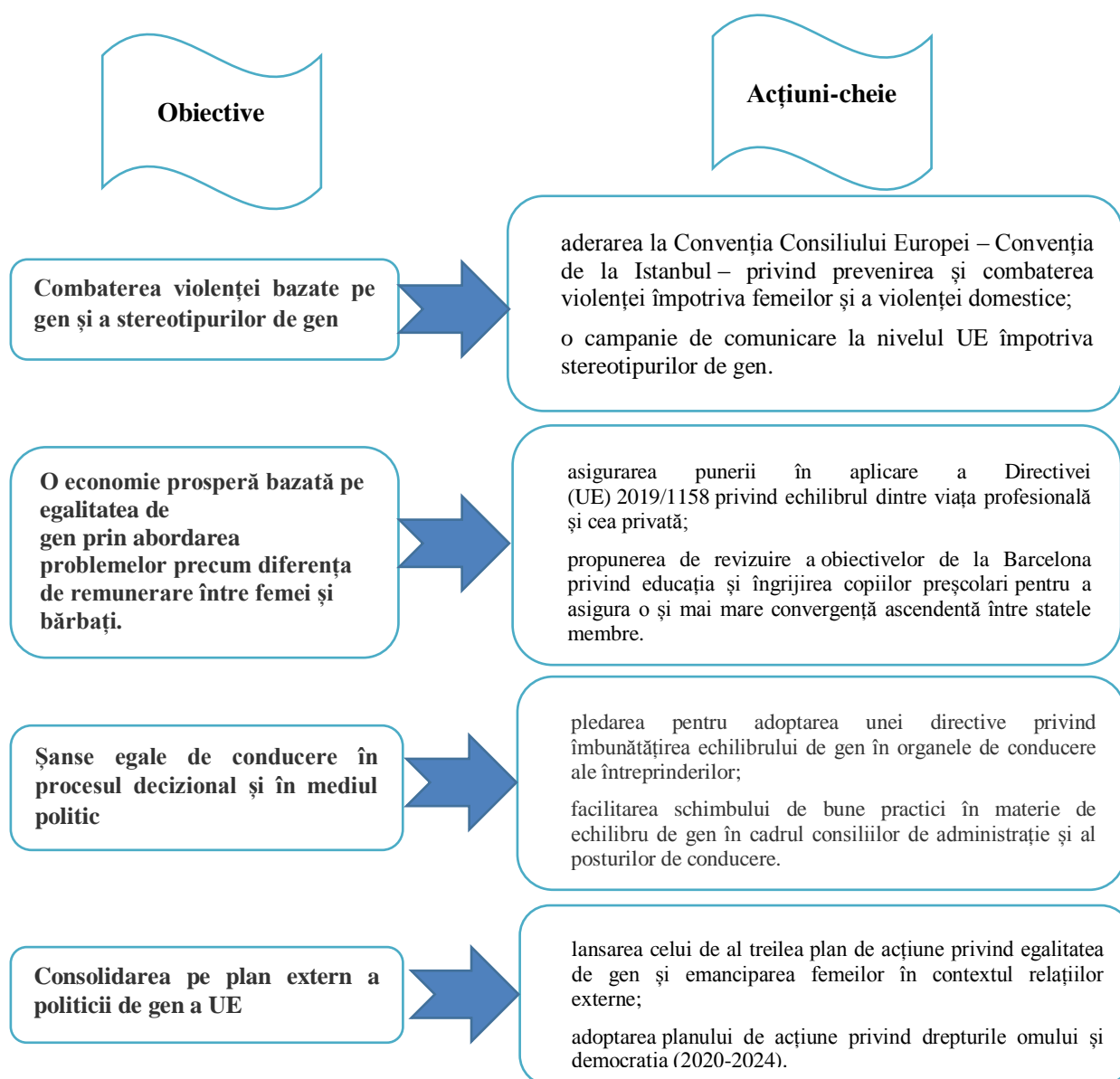

Figura 1. Obiectivele și acțiunile-cheie ale Strategiei Uniunii Europene pentru egalitatea de gen 2020-2025

Sursă: elaborat de autor în baza EUR-Lex

1. Revizuirea literaturii

Istoriografic vorbind, la nivel internațional preocuparea pentru echitatea socială a fost manifestată pentru prima dată prin adoptarea de către Adunarea Generală a ONU, la 10 decembrie

1948, a Declarației Universale a Drepturilor Omului (Storozhuk și Hoyan, 2017, p. 71). Evenimentele dedicate asigurării egalității de gen ca componentă a problematicii echității sociale au derulat ulterior rapid și amplu, cu intensitate diferită în diferite țări, dar cu o rezonanță amplă. Drept urmare, acele disparități esențiale evidențiate de către politicieni și oamenii de știință la etapa inițierii în masă a acțiunilor orientate la excluderea inegalității de gen au început să se diminueze esențial sau chiar să dispară, de la caz la caz. Drept urmare, în Raportul dezvoltării mondiale 2012: Egalitatea de gen și dezvoltare (2012) se menționează progrese înregistrate pe mai multe fronturi, și anume:

- creșterea esențială a numărului de țări în care femeile și bărbații au drepturi egale garantate de lege ce vizează proprietatea asupra bunurilor, moștenirea și căsătoria;
- stipularea în constituțiile a 136 țări a garanțiilor explicite privind egalitatea tuturor cetățenilor și nediscriminarea între bărbați și femei;
- ponderea mai mare a femeilor înscrise la universități;
- atragerea tot mai mare a femeilor pe piața salarială.

În intenția de a elucida beneficiile acțiunilor întreprinse în vederea asigurării egalității de gen în întreaga lume, putem evidenția de fapt două categorii:

1. beneficii ce vizează interesele și nivelul de satisfacție a însuși femeilor în legătură cu extinderea drepturilor acestora de a fi parte activă a vieții economice și sociale;

2. Beneficii pentru societate.

Cu referire la a doua grupă, identificăm, ca o latură semnificativă a problemei abordate, accentuarea rolului femeilor în creșterea economică. Astfel, Bertay et al. (2020, p.3) referindu-se la faptul că încă în multe țări există constrângeri, precum legi discriminatorii, lipsa protecției juridice a femeilor, norme sociale nefavorabile, lipsa accesului la diverse bunuri, menționează potențialul mare al femeilor pentru a-și investi resursele în educația și sănătatea copiilor lor, construind capitalul uman apt de a facilita creșterea viitoare. Autorii precizează că a ajuta femeile să participe pe deplin la economie nu înseamnă doar promovarea creșterii, ci și diversificarea economiilor, reducerea inegalității veniturilor, atenuarea schimbărilor demografice și contribuirea la stabilitatea sectorului financiar.

Preocuparea societății pentru dezvoltarea durabilă nu a putut trece cu vederea și rolul femeilor în atingerea obiectivelor asumate în acest sens. În Sondajul mondial privind rolul femeilor în dezvoltare (UN WOMEN, 2014) regăsim raționamentul că conectarea egalității de gen cu dezvoltarea durabilă este considerată importantă din câteva motive:

- reprezintă un imperativ moral și etic în virtutea faptului că asigurarea egalității de gen și a drepturilor omului, susținerea demnității și capacității diverselor grupuri de femei reprezintă o cerință centrală a unei lumi durabile și care respectă normele de drept;
- contribuie la remedierea impactului disproporționat al economiei, șocurilor și stresurilor sociale și de mediu asupra femeilor și fetelor, care subminează exercitarea drepturilor lor umane și a rolurilor vitale în susținerea familiilor și comunităților;
- este deosebit de important să se construiască agenții de femei, să se consolideze capacități de a crea sinergii mai bune între egalitatea de gen și rezultatele dezvoltării durabile.

Era digitală vine cu contribuții esențiale în atingerea dezideratului de facilitare a creșterii rolului femeilor în societate modernă. Tot odată, după cum se remarcă în publicația „Egalitatea de gen și autonomia femeilor și fetelor în era digitală” (Rodriguez, 2023), tehnologiile digitale transformă rapid societatea, conducând la schimbări fără precedent și generând provocări profunde.

Astfel, se precizează că revoluția digitală poate contribui la generarea condițiilor pentru femei de egalitate politică, economică și socială deplină, de a participa la procesele de inovare, dar și să extindă decalajele existente de gen și să genereze chiar noi decalaje. În acest context se evidențiază necesitatea formulării unor politici cuprinzătoare adecvate, orientate la promovarea egalității între femei și bărbați.

1. Date și metodologie

Cercetarea a fost efectuată fiind utilizate următoarele instrumente: studiul bibliografic, evaluarea actelor normative aferente problematicii asigurării egalității de gen, adoptate la nivel național și european, generalizarea, sistematizarea, formularea concluziilor și raționamentelor, metoda sondajului de opinie. Sondajul de opinie a fost realizat în octombrie 2023 pe un eșantion de 201 reprezentanți ai comunității academice și studențești a Universității de Stat din Moldova prin metoda anchetării.

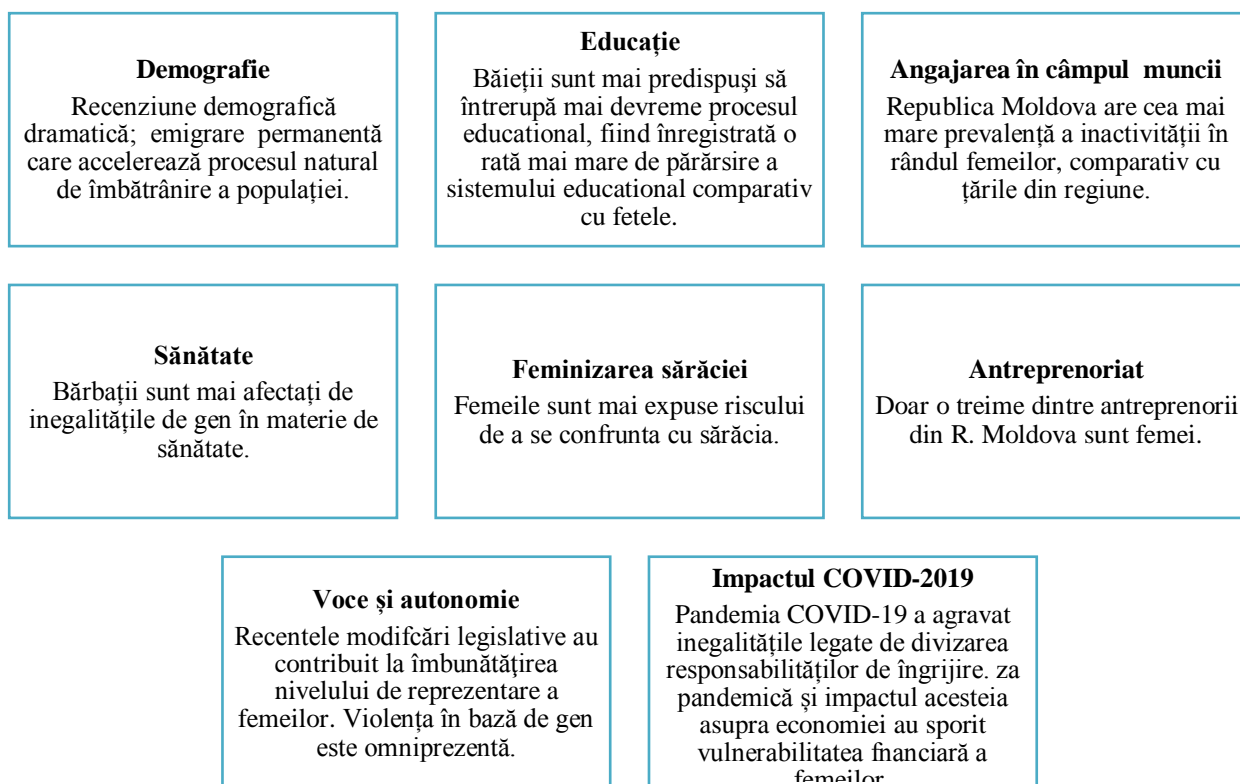

Figura 2. Expunerea sintetică a rezultatelor evaluării situației egalității de gen în Republica Moldova

Sursă: elaborat de autor în baza ONU, Republica Moldova (2021)

2. Constatări

În pofida faptului că Republica Moldova a aderat la Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și și-a asumat Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD), datele Raportului de țară în domeniul egalității de gen în Republica Moldova (ONU, Republica Moldova, 2021) denotă, pe lângă anumite progrese, existența în continuare a unei serii vaste de probleme care creează impedimente esențiale în realizarea obiectivelor asumate. În Figura 2 se prezintă o expunere sintetică a problemelor respective.

După cum denotă datele figurii 2, Republica Moldova se confruntă în continuare cu o serie întreagă de probleme ce vizează egalitatea de gen, în pofida eforturilor depuse, inclusiv prin crearea unui cadru legislativ comprehensiv. În vederea aprofundării studiului asupra problemei menționate,

ne vom referi în continuare la un aspect deosebit de semnificativ al acesteia – perceperea problemei respective și a măsurilor necesare în vederea remedierii ei de către publicul larg. În acest sens, vom face referire la rezultatele unui sondaj de opinie realizat de un eșantion de 201 persoane – angajați și studenți ai Universității de Stat din Moldova. Fiindu-le adresate o serie vastă de întrebări, vom evidenția doar acele rezultate, care permit de a formula anumite raționamente cu privire la calitatea percepției de către respondenți a semnificației problemei și, implicit, a necesității unor politici orientate la asigurarea egalității de gen. Astfel, după cum denotă figura 3, 46,3% din respondenți nu consideră că este necesară o politică a egalității de gen în instituție.

Fiindu-le solicitată opinia cu referire la contribuția politicii egalității de gen la valorificarea mai bună a potențialului uman, 21,9% din respondenți au negat contribuția respectivă, 14,9% s-au expus pentru o contribuție parțială, iar 14,9% au declarat că nu cunosc răspunsul, datele fiind redată în figura 4.

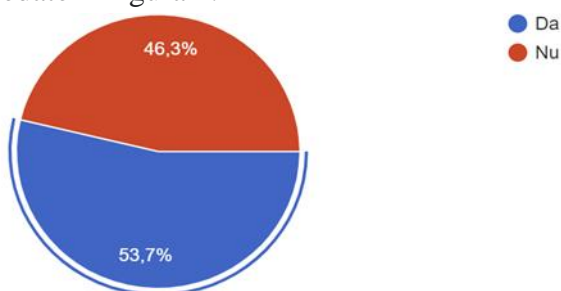

Figura 3. Opiniile respondenților privind necesitatea promovării politicii de gen în cadrul USM

Sursă. Elaborat de autor

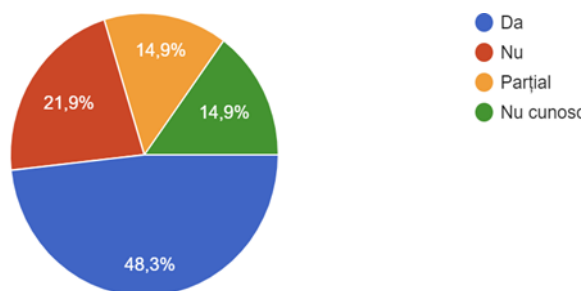

Figura 4. Opiniile respondenților cu privire la contribuția politicii egalității de gen la valorificarea mai bună a potențialului uman

Sursă. Elaborat de autor

Opiniile respondenților privind contribuția promovării politicii de gen la recunoașterea și evaluarea corectă și adecvată a abilităților angajaților de asemenea au fost destul de controversate, fiind identificați 25,4% din respondenți care neagă această contribuție, în timp ce 15,9% o consideră doar parțială, iar ponderea celor ce nu cunosc răspunsul este de 14,4% (Figura 5). Cu privire la contribuția politicii egalității de gen în formarea unui climat de lucru favorabil, s-a constatat o pondere mai mică a celor ce neagă această contribuție (18,4%), în timp ce 14,4% o consideră parțială, ponderea celor ce nu cunosc fiind ca și în cazurile precedente destul de înaltă – 15,4% (Figura 6).

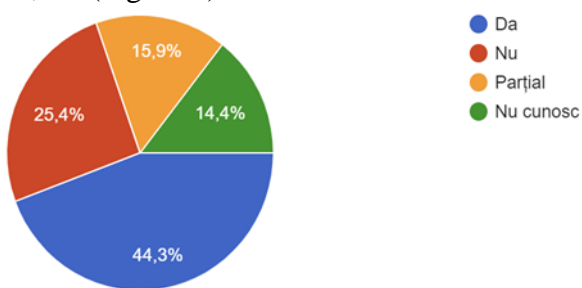

Figura 5. Opiniile respondenților cu privire la contribuția politicii egalității de gen la recunoașterea și evaluarea corectă și adecvată a abilităților angajaților

Sursă. Elaborat de autor

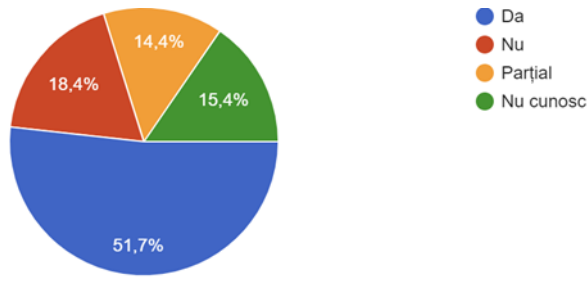

Figura 6. Opiniile respondenților cu privire la contribuția politicii egalității de gen la formarea unui climat de lucru favorabil

Sursă. Elaborat de autor

Fiindu-le solicitate sugestiile privind promovarea unor politici concrete a egalității de gen în Universitatea de Stat din Moldova, s-a constatat că 67,3% din respondenți nu cunosc politici

concrete de gen care ar putea fi preluate, iar 0,5% consideră că egalitatea de gen nu trebuie promovată.

În condițiile manifestării de o parte mare de respondenți a indiferenței față de problema abordată, precum și necunoașterea de o bună parte a aspectelor aferente și politicilor promovate la nivel național și internațional, s-a constatat totuși că cca 77% din respondenți pledează pentru facilitarea accesului la informația cu privire la egalitatea de gen în USM, cea mai mare parte indicând mijloacele mass-media (26,7%), cursuri, seminare, training-uri, inclusiv activități curriculare (22,1%), evenimente tematice: conferințe, expoziții etc. (8%) și companii/sesiuni de informare și sensibilizare (4,5%).

Concluzii.

1. În virtutea faptului că Republica Moldova a aderat la rigorile europene privind asigurarea egalității de gen, preocupările pentru problema respectivă găsindu-și reflecție într-o serie de acte normative aferente, studiile recente denotă persistența în continuare a unei serii întregi de probleme ce au tangență cu așa aspecte semnificative, ca cel demografic, educația, sănătatea, feminizarea sărăciei, angajarea în câmpul muncii, antreprenoriatul, vocea și autonomia, impactul pandemiei COVID-2019.

2. Rezultatele sondajului de opinie a diferitor grupe de reprezentanți ai comunității academice și studențești a Universității de Stat din Moldova a permis de a constata o sensibilitate redusă la problema egalității de gen a unei părți considerabile de respondenți, precum și cunoașterea la un nivel insuficient de către aceștia a aspectelor aferente, precum și a politicilor promovate la nivel național și internațional.

În temeiul celor expuse, se reliefează necesitatea de a pune un accent mai mare pe sensibilizarea comunității civile asupra semnificației egalității de gen, politicilor promovate pentru a asigura egalitatea de gen și beneficiilor multiple ale acestora. În acest sens, se recomandă utilizarea unor așa mijloace de informare, ca mass-media, cursurile, seminarele, training-urile tematice, inclusiv activitățile curriculare, organizarea unor evenimente tematice: conferințe, expoziții etc., precum și a companiilor/sesiunilor de informare și sensibilizare.

Referințe:

1. EUR-Lex. Strategia Uniunii Europene privind egalitatea de gen. <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/european-union-gender-equality-strategy.html>
2. Legea nr. 5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138948&lang=ro#
3. Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110200&lang=ro
4. Programul de guvernare „Moldova prosperă, sigură, europeană” aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 (cap.V) https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program_de_guv-final_ro.pdf
5. Programul de promovare și asigurare a egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pentru anii 2023-2027 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.203 din 12.04.2023;
6. Programul național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2023-2027, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 332 din 31 mai 2023. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138005&lang=ro.
7. Bertay, A.C., Dordevic, L., Sever, C. (2020). Gender Inequality and Economic Growth: Evidence from Industry-Level Data.

<https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2020/07/03/Gender-Inequality-and-Economic-Growth-Evidence-from-Industry-Level-Data-49478>

8. ONU, Republica Moldova (2021). Raportul de țară în domeniul egalității de gen, Republica Moldova. https://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/evaluarea_in_domeniul_egalitatii_de_gen.pdf
9. Rodriguez, D. (coord) (2023). Gender equality and women's and girls' autonomy in the digital era. Regional consultation prior to the sixty-seventh session of the Commission on the Status of Women, within the framework of the sixty-fourth meeting of the Presiding Officers of the Regional Conference on Women in Latin America and the Caribbean. <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/417df610-b112-4254-a69f-d6282b3b1f2f/content>
10. Storozhuk, S.V., Hoya, I. M. (2017). Gender equality as a modern phenomenon. *Anthropological dimensions of philosophical research, Vol. 11*. ISSN 2227-7242 (Print), ISSN 2304-9685 (Online). https://www.researchgate.net/publication/318355745_GENDER_EQUALITY_AS_A_MODERN_PHENOMENON.
11. UN WOMEN (2014). World survey on the role of women in development. Gender equality and sustainable development. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1900unwomen_surveyreport_advance_16oct.pdf
12. World Development Report 2012: Gender Equality and Development <https://documents1.worldbank.org/curated/en/986861468149953206/pdf/576270WDR0SecM1e0only1910BOX353773B.pdf>

**NEW INTEGRATION OPPORTUNITIES OFFERED BY EUROPEAN UNION SHARED
VALUES FOR YOUTH: EXPLORING HIGHER EDUCATION POLICIES AND
SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EASTERN PARTNERSHIP COUNTRIES**

**NOI OPORTUNITĂȚI DE INTEGRARE OFERITE DE VALORILE COMUNE ALE
UNIUNII EUROPENE PENTRU TINERI: EXPLORAREA POLITICILOR DE
ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ ÎN ȚĂRILE DIN
PARTENERIATUL ESTIC**

Liudmila TODOROVA¹⁷

Moldova State University

Elena SIMCIUC¹⁸

Moldova State University

ABSTRACT. *In today's global context, especially in higher education, sustainability and innovation are closely intertwined. This study deepens the key role of higher education institutions not only as academic centers but also as dynamic catalysts for sustainable economic growth, especially in the Eastern Partnership countries. Focusing on Moldova's active participation in research and innovation initiatives of the European Union, we evaluate its position in the Global Innovation Index compared to its counterparts from the Eastern Partnership. We emphasize the importance of the triangular interaction between science, business and academia in promoting innovation. The study highlights the European Union's concerted efforts to stimulate research-led economic growth in the region. By analyzing key performance indicators and innovative outcomes, this study offers a comprehensive understanding of the challenges and opportunities faced by the Eastern Partnership countries in their pursuit of sustainable development in an era of global interdependence.*

Keywords: *European Union, shared values, Higher Education, Eastern Partnership Countries, internationalization, innovation, sustainable development.*

REZUMAT. *În contextul global actual, în special în învățământul superior, sustenabilitatea și inovarea sunt strâns legate între ele. Acest studiu aprofundează rolul-cheie al instituțiilor de învățământ superior nu numai ca centre academice, ci și ca catalizatori dinamici pentru o creștere economică durabilă, în special în țările din Parteneriatul Estic. Concentrându-ne pe participarea activă a Republicii Moldova la inițiativele de cercetare și inovare ale Uniunii Europene, evaluăm poziția acesteia în Indicele Global al Inovării în comparație cu omologii săi din Parteneriatul Estic. Subliniem importanța interacțiunii triunghiulare dintre știință, mediul de afaceri și mediul academic în promovarea inovării. Studiul evidențiază eforturile concertate ale Uniunii Europene de a stimula creșterea economică bazată pe cercetare în regiune. Analizând principalii indicatori de performanță și rezultatele inovatoare, acest studiu oferă o înțelegere cuprinzătoare a provocărilor*

¹⁷ assoc. prof., PhD., Moldova State University, liudmila.tod@gmail.com

¹⁸ PhD., Moldova State University, simciuc.elena@gmail.com

și oportunităților cu care se confruntă țările din Parteneriatul estic în căutarea unei dezvoltări durabile într-o eră a interdependenței globale.

Cuvinte-cheie: *Uniunea Europeană, valori comune, învățământ superior, țări din Parteneriatul estic, internaționalizare, inovare, dezvoltare durabilă.*

Introduction. In an era where innovation holds the key to sustainable development, understanding its interplay, especially within the realm of higher education, becomes paramount. Higher education institutions have long been recognized as crucibles for pioneering research and the genesis of groundbreaking ideas, fueling economic growth that is both robust and sustainable, also provide employment for their graduates, thanks to interaction with the business environment and expanding the scope of their activities. The European Union, cognizant of this potential, has channeled significant resources and efforts into fostering a research-driven environment through different initiatives and programs.

This research delves into Moldova's engagement with these EU programs, evaluates its performance on the Global Innovation Index in comparison with its Eastern Partnership peers, and underscores the vital role of integrating science, business, and academia. By traversing this intricate nexus of innovation and sustainable development, we aim to shed light on the trajectory of Moldova in the European research and innovation domain and the broader implications for the Eastern Partnership region.

In today's rapidly changing global landscape, the link between innovation and sustainable development has become a cornerstone of economic progress and sustainability. As the European Union emphasizes shared values and collective growth, the interaction of these concepts in higher education is of paramount importance. Higher education institutions are no longer just centers of academic activity; they are dynamic hubs that promote innovation, research and development and catalyze sustainable economic transformation. The Eastern Partnership countries, a coalition driven by common aspirations and goals, provide an intriguing example in this context. As these countries advance along the path of inclusive development, the impact of international partnerships, especially with the EU, is becoming clear.

By analyzing various indicators, levels of participation and innovative outcomes, the article attempts to uncover the complex dynamics of international cooperation and its impact on sustainable development in the region. Through this study, we aim to provide insight into the evolving role of higher education in shaping the future of the Eastern Partnership countries in an era of global interdependence.

Research methodology

The methodology of this study includes the collection, analysis and interpretation of data to ensure reliable and valid results. Scientific articles, policy papers, reports on European Union initiatives and publications from international organizations such as the World Intellectual Property Organization were reviewed.

Extensive data was obtained from the Horizon Dashboard, the WIPO Global Innovation Index and UNECE reports. This data provided key indicators of participation rates, funding received, innovation outcomes and other relevant indicators.

Combining quantitative and qualitative methods, this study provides a holistic understanding of the complex relationship between higher education, sustainable development and innovation in the Eastern Partnership region.

Results obtained and discussions

Effective European Union Higher Education Policies. Education, and in particular higher education in the European Union has always been one of the priority areas for development. Therefore, one of the main goals of creating common policies in this area was to provide quality education for European Union citizens, strengthen intercultural exchange and cooperation, and sustainable economic development based on the effective implementation of these initiatives.

A good example of such European Union higher education policies is the Erasmus+ programme. This program started as Erasmus in 1987 and has since grown into one of the most successful programs in the European Union. [1] It provides training and internship opportunities for students and teachers in the European Union countries as well as in the Eastern Partnership countries.

A European Union 2020 report found that Erasmus+ participants are 23% more likely to find a job within a year of graduation compared to non-participants. For example, Spain has long been one of the most popular countries for Erasmus+ students. It accepted over 77,000 students in 2021, making it the leader in incoming students within the program. [2]

Erasmus+ budget for the period 2021-2027 is estimated at 26.2 billion European Union, almost double the funding of the previous program (2014-2020). In addition, the program is complemented by approximately €2.2 billion from external cooperation instruments. [3]

At the same time, 70% of the budget will go to support mobility opportunities for all in the perspective of lifelong learning. Erasmus+ mobility has a positive impact on educational, social, personal and professional development as it enhances knowledge, skills and attitudes, improves employability, helps build confidence and independence, stimulates curiosity and innovation, promotes understanding of others, and creates a sense of European Union belonging. [1]

30% of the budget will be invested in cooperation projects and policy development activities, where organizations gain experience in international cooperation, strengthen their capacity, develop innovative approaches, share best practices and build relationships. Through these actions, Erasmus+ plays an important role in building resilience and supporting recovery and innovation in the fields of education, training, youth and sport. [1]

But there are also downsides to this initiative: it can be complex to administer, participation can be costly for some students, and not all institutions can provide equal opportunities for participation.

Another effective European Union higher education policy is the European Union Higher Education Area, which promotes the harmonization of higher education structures in European Union. Officially, the existence of this process began in 1999 with the signing of the Bologna Declaration. On June 19, 1999, 29 countries signed a declaration in Bologna.

Today, 48 countries are implementing higher education reforms based on shared core values such as academic freedom, institutional autonomy, and student and staff participation in higher education governance. Through this process, known as the Bologna process, countries, institutions and stakeholders are constantly adapting their higher education systems, making them more compatible and strengthening quality assurance mechanisms.

The European Union Higher Education Area reports highlight that annually more than 40% of students in European Union participate in international exchanges or internships, which indicates the success of this initiative. Poland and Hungary, for example, are actively involved in bilateral and multilateral research projects through their participation in the European Union Higher Education Area.

At the same time, it is necessary to note the disadvantages of this process. With the introduction of uniform standards for many countries, there is a possibility of losing the uniqueness of national educational systems. In addition, not all countries are at the same level in terms of education standards, and this causes delays and delays in the implementation of common standards.

Effective European Union Higher Education Policies and Initiatives: The Case of Moldova.

The European Union has been instrumental in reshaping the higher education landscape in Moldova, primarily through the Bologna Process, which aims at creating a European Union Higher Education Area. Moldova has participated in this process since 2005, leading to a significant restructuring of its Higher Education system. The process includes the implementation of a three-cycle system, the adoption of a system of credits, and the promotion of mobility and quality assurance.

Moreover, the European Union has funded several Erasmus+ capacity-building projects in Moldova, such as: TEACHME, eDrone, SMART CAFFES, COMPASS, MHELM, CONNECT, QFORTE, MEDIA, etc. providing opportunities for students and staff mobility, and enhancing the capacity of higher education institutions. [4]

Every year, more than 2,000 Moldovan students and academic staff participate in academic exchanges and partnership programs with European Union educational institutions. [5] Many Moldovan universities have begun active cooperation with European Union partners, which has led to the renewal of curricula, the introduction of new teaching methods and the improvement of the quality of education.

Within the framework of the Eastern Partnership, Moldova participates in a number of initiatives and projects aimed at improving the country's education system and integration with the European Union educational space. Within the framework of the Tempus program, Moldova participates in projects to modernize curricula, improve teaching methods and improve the qualifications of teachers. Thanks to participation in this project, many Moldovan universities have been able to modernize their curricula, making them more relevant and in line with modern requirements.

Participation in the Twinning initiative, which implies cooperation between the institutions of the European Union Member States and partner countries in order to transfer knowledge and best practices, brought Moldova the introduction of European Union standards for assessing the quality of higher education. The education quality assessment system has become more transparent and structured, and the accepted standards and methods continue to be used and improved. Access to the eTwinning platform for schools in the European Union and Eastern Partnership countries has allowed teachers and students to connect, share teaching methods and innovative teaching methods. Many Moldovan school projects started under this program continue to exist.

In the process of Moldova's participation in Eastern Partnership projects and other European Union education initiatives, it is worth considering a number of obstacles that arise in the process of implementing many projects. Moldova, as a country with limited financial resources, faces problems in securing the necessary co-financing for the implementation of projects, even if part of the funds is provided by the European Union.

There are also bureaucratic barriers, both in Moldova and in the European Union, there is a certain level of bureaucracy that often slows down the processes of decision-making, approval and implementation of projects, which affects the effectiveness and their economic impact.

Moldovan institutions and specialists do not always have sufficient experience to successfully participate in some projects, especially those requiring high specialization.

Although many of the Moldovan professionals involved in the projects mostly speak not only Romanian but also English, language differences still exist and can create barriers to smooth communication and collaboration.

In addition, internal political processes and sometimes unstable political situations can influence strategic planning and participation in long-term projects.

The introduction of new methods and standards may face resistance from some teachers who adhere to traditional approaches. And this causes integration difficulties: since the Moldovan education system has its own characteristics, the integration of European standards often requires additional efforts and time.

An equally important aspect that directly affects the effectiveness of the implementation of educational and scientific projects is external influences: Moldova is at the crossroads of Eastern and Western interests, and external conflicts, such as the Russian invasion of Ukraine, from which Moldova suffered greatly, can influence the shift in focus European Union projects and the success of their implementation.

Although participation in Eastern Partnership projects and other European Union initiatives provides Moldova with significant opportunities to improve its education system, existing and emerging obstacles must be overcome in order to maximize the effectiveness of cooperation.

Innovation and Sustainable Development: A Conceptual Interface. The interface between innovation and sustainable development in the context of higher education is a crucial aspect of European Union shared values. HE institutions serve as a hub for innovation, promoting research and development activities that can drive sustainable economic growth. The European Union supports these activities through various funding mechanisms, such as Horizon 2020 and its successor, Horizon Europe.

On 27 October 2021, the Republic of Moldova signed the Agreement on the participation in Horizon Europe, the Framework Programme for Research and Innovation 2021-2027. The Republic of Moldova enjoys the status of an Associated Country under Horizon Europe. This status gives Moldovan research entities the possibility to participate in Horizon Europe on equal footing with entities from European Union Member States [6]:

Table 1

Republic of Moldova's participation in Horizon 2020/Horizon Europe

Programme	Horizon 2020	% of total	Horizon Europe	% of total
Funding received by the project's participants, €mln	7,42	0,01	3,49	0,01
Number of grant agreements signed, units	73	0,20	31	0,36
Number of organizations involved, units	91	0,05	41	0,08
Number of unique organizations involved, units	37	0,08	21	0,12
Ratio of the retained applications to the total number of eligible, %	14,55	-	25,99	-
Proposals that have not failed at the eligibility or admissibility step, units	457	0,16	154	0,28
Number of organizations applying for European Union R&I programmes grants, units	550	0,05	177	0,06

Source: developed by the authors based on Horizon dashboard

Examining the country profile of Moldova in the Horizon dashboard, we notice that the previous period of the program implementation differs from the current one in some respects, given that the current period is in full swing and will continue to be implemented.

According to such indicators as financing received by project participants, 1/2 of the amount of the previous program is noted. At the same time, for eligible proposals and for the number of organizations that applied for grants from European Union research and innovation programs, the results are 33.7% and 32.2% respectively.

Through participation in the European Union research and innovation program Horizon 2020/Europe, Moldova gains access to funding for research and development projects that have already been implemented or are in the process of being implemented, such as: EU-PREACC, RED-Alert, BRIDGE-BS, TENSOR, CREST, CONNEXIONs, DOORS, SINCERE, NCP_WIDERA.NET, EURAXESS and many others. Moldovan universities and research institutes take part in international research consortiums aimed at solving specific scientific problems. [7]

An important indicator of the effectiveness of project implementation is the effective measurement and transformation of the research contribution into an innovative result.

One of the tools for measuring innovation activity is the WIPO Global Innovation Index, which provides a comprehensive picture of the state of countries in terms of various indicators of the costs and results of innovation.

Criteria include parameters such as institutions, human capital and research, infrastructure, credit, investment and communications; creation, assimilation and dissemination of knowledge; and creative results [8]:

Table 2

Global Innovation Index rankings for Eastern Partnership Countries, 2022 (2021)

Economy Indicators	Armenia	Azerbaijan	Georgia	Republic of Moldova	Ukraine
Overall rankings	80 (69)	93 (80)	74 (63)	56 (64)	57 (49)
Institutions	55 (65)	46 (58)	30 (35)	98 (81)	97 (91)
Human capital and research	91 (94)	87 (89)	70 (60)	62 (77)	49 (44)
Infrastructure	80 (80)	90 (88)	83 (85)	84 (82)	82 (94)
Market sophistication	85 (99)	80 (36)	72 (34)	58 (74)	102 (88)
Business sophistication	84 (98)	77 (92)	64 (61)	79 (87)	48 (53)
Knowledge and technology outputs	71 (64)	117 (115)	75 (75)	49 (54)	36 (33)
Creative outputs	73 (49)	105 (67)	86 (74)	43 (53)	63 (48)

Source: developed by the authors based on WIPO, GII 2022

In 2022, all Eastern Partnership countries – with the exception of the Republic of Moldova – moved down in the overall GII 2021 rankings, the performance of Armenia, the Republic of

Moldova and Ukraine show that they effectively convert innovation inputs into innovation output, compared to Azerbaijan and Georgia, which produce less output versus investment [9].

In the study period, only two countries of this region were among the 60 largest countries in the world. These countries are the Republic of Moldova, which ranks 56th, and Ukraine, 57th. Followed by Georgia at 74th and Armenia at 80th, while Azerbaijan entered the top 100 countries at 93rd.

The Republic of Moldova, compared to the GII 2021 report, has risen in the ranking from 64th place. Other countries of the region have lost their positions from 8 positions - Ukraine and up to 13 positions - Azerbaijan. The study shows that none of these countries has systematically improved its position in the annual rankings over the past decade.

All Eastern Partnership countries have diverse and relatively unbalanced innovation ecosystems. While Georgia and Azerbaijan have some of the world's most effective institutions in the rankings, both countries have business policies as an advantage as they are in the top 30 countries, Ukraine excels in educational ethics, including public funding per student and student proportionality and teachers.

At the same time, Armenia and Azerbaijan are among the few middle-income countries that increased their total gross R&D spending in 2020, albeit at relatively modest levels.

Among the main areas for improvement in the region remain the integration of the private sector in research, development and innovation, and the availability and access to venture capital to support private sector innovation. In addition, these countries' economies could also make better use of intellectual property to promote creativity and innovation.

The modern approach to the innovation activity of universities is directly related to the involvement of young people in this process and the promotion of a policy of effective relations between science and business, which is aimed at developing interaction between commercial and academic activities with a bilateral interest in supporting creative minds and start-ups.

Among stakeholders in the field of innovation, views on the ideal relationship between science and business and universities in it can differ significantly, leading to one-sided and unrealistic policies.

The most common science-to-business linkage policy is based on a triple helix scheme that focuses on the commercialization of knowledge generated from public R&D, especially in knowledge-intensive industries and knowledge-intensive services.

The goal is to facilitate direct links with industry to maximize "knowledge capitalization". [9] And this will lead to the reorientation of research and innovation activities of universities to the market, which in turn will expand the opportunities for integrating young people into the real sector (Fig.1.).

The researched data show that the degree of development of ties between science and business largely depends on how innovative systems and companies are able to absorb. In some countries, Georgia and Armenia, entrepreneurial activity, expressed by the number of new enterprises among the active population, is at a significantly high level.

But at the same time, the data indicate a low share of quality certificates, which can be explained by the region's low integration into global value chains, which requires the adoption of certain production standards.

It should be noted that some indicators indicate a rather low ability to absorb imported technologies: a low share of firms that finance R&D, their very small share in R&D, and the share of researchers employed in the business sector.

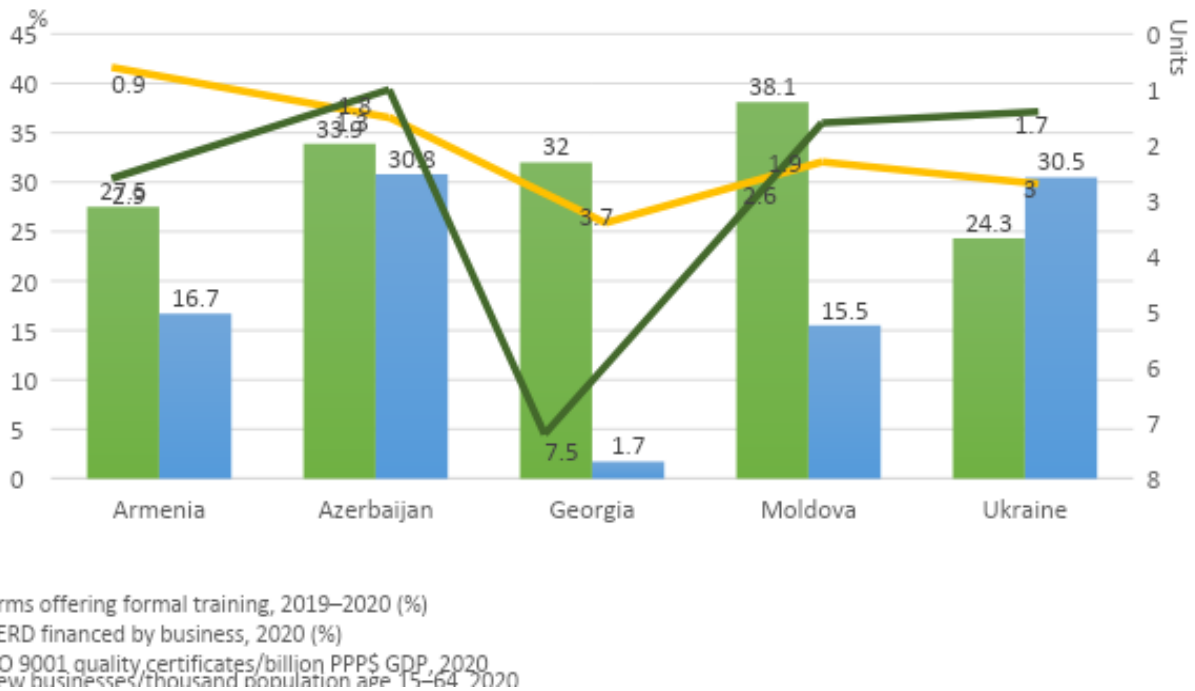

Fig.1. Indicators of knowledge and technology absorption capacity of companies in the Eastern Partnership countries

Source: developed by the authors based on UNECE report, 2022

Interdependence between Internationalization and Economic Development of Eastern Partnership Countries. Internationalization plays a key role in the economic development of the Eastern Partnership Countries. By enhancing the mobility of students and staff, promoting international research collaborations, and integrating into global networks, Eastern Partnership Countries can improve the quality of their education, research and innovation, leading to increased competitiveness and economic growth.

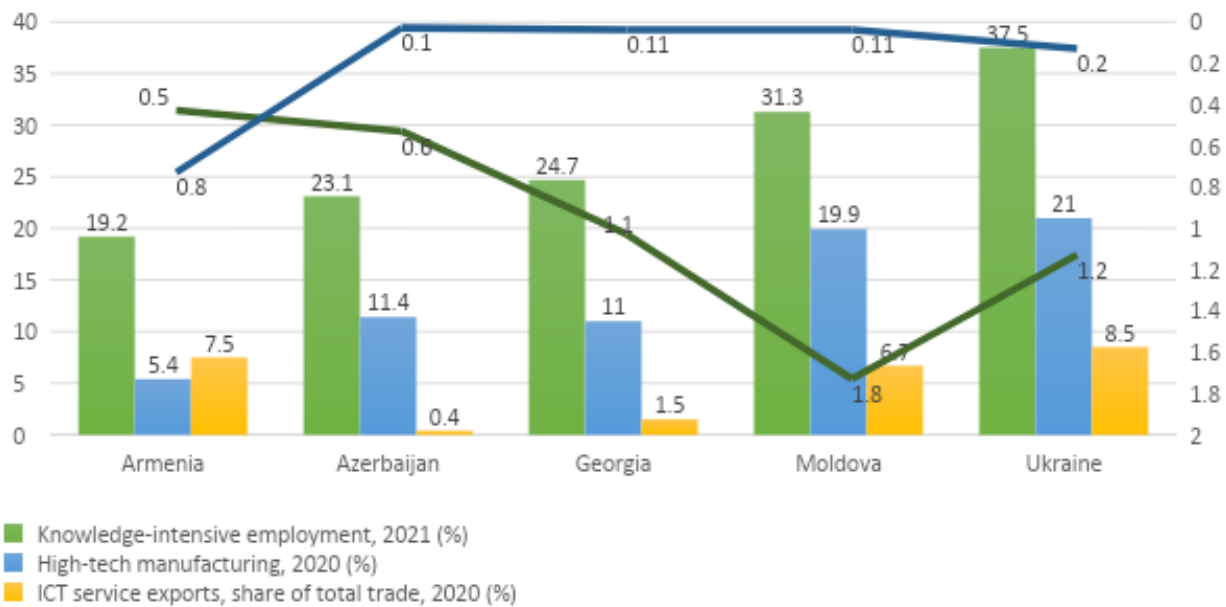

Fig.2. Indicators of international technology and knowledge exchange in the Eastern Partnership Countries

Source: developed by the authors based on UNECE report, 2022

The effect of internationalization focuses on coordinating the acquisition of foreign technology and knowledge. The analysis is usually based on a set of indicators that measure the degree of knowledge intensity of economic activity, the structure of exports and imports, the level of production and the complexity of export products.

It is also necessary to use indicators that measure the scale of knowledge influx in various forms, such as: R&D, FDI, technology acquisition, software spending, joint ventures and alliances, international students. These indicators are considered as elements of a subjective assessment of the intensity of development of various clusters as one of the imperfects, but the most obvious indicators of the network capabilities of the economy.

A study of the internationalization of knowledge and the technology intensity of the economy and trade of the Eastern Partnership countries shows that some countries - the Republic of Moldova and Ukraine are more actively involved in the exchange of technologies and knowledge with the world economy than others - Azerbaijan, Armenia and Georgia.

All Eastern Partnership countries have a very low share of creative goods exports. Assessing the structure of the internationalization of knowledge, technologies and products, it should be noted that in Moldova there is a smaller share of trade in high technologies in the manufacturing industry, but a higher share of high-tech exports, as well as a similar or higher share of exports and imports of services in trade.

Armenia has a relatively high share exports of information and communication technology services, while Georgia has a relatively high share of imports of high-tech products.

Evidence suggests that these economies have integrated into global ICT service supply chains. However, in order to further develop these links, it is necessary to modernize local ICT companies. Such efforts should include closer links with national research organizations and universities.

In most of the countries studied, R&D financed directly by foreign actors is still insignificant, with the exception of Ukraine. One of the reasons for this trend is low domestic spending on R&D and low technological efficiency of R&D.

But at the same time, resource and market-oriented FDI inflows, although pro-cyclical, are at levels comparable to the European average.

Conclusions

The European Union's commitment to higher education is manifest in its comprehensive policies and initiatives aimed at fostering a cohesive, competitive, and quality-driven European Higher Education Area. Programs such as Erasmus+ and Bologna Process not only harmonize higher education across Europe and promote cross-cultural exchanges but also significantly boost employability among participants. Moreover, the consistent growth in the program's budget underscores the EU's dedication to enriching educational experiences for its students and academic professionals.

Moldova's experience provides a sample of both the opportunities and challenges inherent in integrating with the European Higher Education Area. While EU projects have catalyzed reforms and improvements in Moldova's higher education system, they have also illuminated existing structural, bureaucratic, and financial challenges that the nation needs to address. External geopolitical influences further complicate the dynamics and priorities of Moldova's educational endeavors within the framework of EU collaboration.

The Eastern Partnership countries exhibit diverse and relatively unbalanced innovation ecosystems. While some have strong institutional frameworks, others excel in areas like educational

commitments. The consistent need across the board is greater private sector involvement and better utilization of intellectual property rights.

There's a pressing need to foster a more symbiotic relationship between academia and industry. Ensuring that universities' research and innovation align more closely with market needs can also pave the way for greater youth engagement.

It is imperative for countries in the Eastern Partnership to focus on bolstering their R&D capabilities, integrating academia and industry, and improving their integration into global value chains. This will not only enhance their innovation rankings but also lead to sustainable economic growth.

References:

1. European Commission. Erasmus+ EU programme for education, training, youth and sport. European Union. Available: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/>. [Date of access: 23.07 2023].
2. European Commission. Erasmus+ in Spain. Statistics on mobility, cooperation and other data. Available: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/resources-and-tools/factsheets-statistics-evaluations/programme-and-country-factsheets/country-factsheets-2021/erasmus-in-spain-in-2021>. [Date of access: 21.06.2023]
3. European Commission. Erasmus+2021-2027. Enriching lives, opening minds through the EU programme for education, training, youth and sport. EU, Brussels, 2020.
4. National Erasmus+ Office in Moldova. ERASMUS+ projects in Higher Education. Republic of Moldova. Chisinau, 2020.
5. National Erasmus+ Office in Moldova. National impact study of Capacity Building in Higher Education projects. Republic of Moldova, Chisinau, 2021.
6. European Commission. Association to Horizon Europe. Available: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/europe-world/international-cooperation/association-horizon-europe/moldova_en. [Date of access: 28.7.2023].
7. European Commission. CORDIS EU research results. Available: [https://cordis.europa.eu/search?q=contenttype%3D%27project%27%20AND%20\(programme%2Fcode%3D%27H2020%27%20OR%20programme%2Fcode%3D%27H2020-EU.5.%27\)&p=1&num=10&srt=Relevance:decreasing](https://cordis.europa.eu/search?q=contenttype%3D%27project%27%20AND%20(programme%2Fcode%3D%27H2020%27%20OR%20programme%2Fcode%3D%27H2020-EU.5.%27)&p=1&num=10&srt=Relevance:decreasing). [Date of access: 9.8.2023].
8. World Intellectual Property Organization. Global Innovation Index 2022: What is the future of innovation-driven growth? WIPO, Geneva, 2022.
9. UNECE. Interim Sub-regional Innovation Policy Outlook 2022: Eastern Europe. United Nations Publications, New York, 2023.

Acknowledgments

This study was carried out as part of Jean Monnet project EUforY: Horizons of Moldova's European Union Integration: Realities and Perspectives, reference number: 619953-EPP-1-2020-1-MD-EPPJMO-PROJECT, supported by the EU within the Erasmus+ Programme.

The article was funded by the European Commission. This article reflects the views only of the authors, and the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency and the European Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

CUPRINS

Olga TATAR INTERNATIONAL CONTRACT LAW	3
Olga TATAR INTERNATIONAL PROPERTY LAW	17
Viorel BULIMAGA SOLUȚII BAZATE PE INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ APLICATE ÎN DOMENIUL SIGURANȚEI RUTIERE	25
Boris CORETCHI EVALUATION OF THE TERRITORIAL PROFILE OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	30
Natalia BEREGOI NOI OPORTUNITĂȚI DE INTEGRARE OFERITE DE VALORILE COMUNE ALE UNIUNII EUROPENE PENTRU TINERI	38
Hana WITTMAN EDUCATION OF STUDENTS FROM A MOTIVATIONAL PERSPECTIVE	49
Radu MERCUȘ RESPECT OF RULE OF LAW AND HUMAN RIGHT AS MAIN CONDITION FOR MOLDAVIAN EUROOPENISATION	55
Veronica PRISĂCARU ASIGURAREA EGALITĂȚII DE GEN – SEMNIFICAȚIE, PROBLEME ȘI SOLUȚII POSIBILE	63
Liudmila TODOROVA, Elena SIMCIUC NEW INTEGRATION OPPORTUNITIES OFFERED BY EUROPEAN UNION SHARED VALUES FOR YOUTH: EXPLORING HIGHER EDUCATION POLICIES AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EASTERN PARTNERSHIP COUNTRIES	70